

Versenytükör

- **Versenyjog és emberi jogok**
- **Az anyavállalat felelőssége a versenyjogi jogsértésekért**
- **Az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos legjobb gyakorlatokról szóló új Bizottsági közlemény**
- **Magyar termékes ügyek**
- **Pfleiderer-ügy: magánjogi jogérvényesítés és az engedékenységi iratokba való betekintés**
- **Pierre Fabre-ügy: az internetes eladás nem korlátozható luxusmárkák esetében sem**
- **Premier League-ügy: átalakul az európai sportközvetítés engedélyezési rendszere**
- **Outsourcing a magyar fúziókontrollban**

Versenytükö

2011/2. (VII. évfolyam, 2. szám)

A Versenytükö a Gazdasági Versenyhivatal szakmai folyóirata

Megjelenik:

évente két alkalommal,
a nyári és a téli hónapokban

Kiadja:

a Gazdasági Versenyhivatal
Versenykultúra Központja

A kiadásért felel a szerkesztőbizottság:

Tóth András, főszerkesztő,
Dobos Gergely,
Maier Norbert,
Szilágyi Pál,
Tóth Tihamér

A folyóirat ingyenes.
Megrendelni és lemondani
az alábbi e-mail címre
küldött üzenettel lehet: versenytukor@gvh.hu

A Versenytükö egyes számai elérhetők
és letölthetők a
www.gvh.hu/Kiadvanyok/Versenytukor/Lapszamok
oldalról

A www.gvh.hu/Kiadvanyok/Versenytukor/Szerzoknek
oldalról letöltött módszertani útmutató alapján
készült publikálásra szánt írások
a versenytukor@gvh.hu e-mail címre küldhetők

Tartalom

Tóth András: Előszó	3
---------------------------	---

Tanulmányok

Bak László: A Lisszaboni Szerződés és az emberi jogok – paradigmaváltás a versenyjogban?	4
Dömötörfy Borbála Tünde: A százszázalékos tulajdonos anyavállalat meghatározó befolyására vonatkozó vélelem, illetve megdöntésének lehetőségei az Európai Unió bírósgainak legújabb ítéletei tükrében	13
Kocsis Márton–Nagy Aranka: Az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos legjobb gyakorlatokról szóló új Bizottsági közlemény	20
Miskolczi Bodnár Péter: Termékek „magyarként” való reklámozásának jogi kérdései	25
Muzsnay Ágnes: A kár áthárítása a kartellkártérítések során	36

Esetek

Kőmíves Attila: A Pfeleiderer-ügy – avagy új iratbetekintési jogok a kartellek károsultjainak?	45
Szilágyi Pál: A Pierre Fabre-ügy: az online kereskedelem korlátozásának korlátai	50
Tóth András: Az európai sportközvetítési jogok engedélyezési rendszerét átalakító európai bírósági ítélet	55
Váczai Nóra: Outsourcing a magyar fúziókontrollban – szemben az Európai Bizottsággal?	59

Szemle

Szilágyi Pál: Catalin Stefan Rusu: European Merger Control – The Challenges Raised by Twenty Years of Enforcement Experience, Kluwer Law International, Alphen Aan Den Rijn, 2010	63
Tóth Tihamér: Alexander Vida: Länderbericht Ungarn, Lauterkeitsrecht in Europa	65

Előszó

Tisztelt Olvasó!

Mozgalmas év volt az idei versenyjogi szempontból, és ez a legújabb Versenytükör tartalmán is látszik.

Éppen a Gazdasági Versenyhivatal által rendezett Európai Versenynapon, Budapesten jelentette be Joaquín Almunia, az Európai Bizottság versenyjogi biztosa május végén, hogy a Bizottság tovább erősíti az EUMSz. 101. és 102. cikk alkalmazásával kapcsolatos eljárásrendjének garanciáit, melynek keretében többek között jelentősen növelik a meghallgatási tisztviselő szerepét. Minthogy a Bizottság október 17-én közzé is tette a 101. és 102. cikkek alkalmazásával kapcsolatos eljárásokban követett legjobb gyakorlatát összegző közleményét, ezért a Versenytükör is kiemelten foglalkozik vele. A Bizottsági eljárásrend garanciális fejlesztésének igénye minden bizonnyal arra is visszavezethető, hogy a Lisszaboni Szerződés előírta az Európai Unió csatlakozását az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez, amely az utóbbi időben számos esetben komoly visszhangot kiváltó módon került alkalmazásra versenyjogi esetekre a strasbourgi bíróság által. Ennek a témának szintén külön tanulmányt szentel a lap.

Az idei év legfontosabb európai és magyar versenyjogi esetei közül tanulmány foglalkozik a magyar termékes ügyekkel. Emellett az idei év szakmai körökben legtöbbet emlegetett magyar esete kapcsán olvashatnak az outsourcing szerződések európaiktól eltérő hazai versenyszabályozási megítéléséről, amely nem melleleg vélhetően magasabb szintű jogbiztonságot biztosít a jogkeresőknek, mint az európai. Az Európai Bíróság Pfleiderer-ügyben hozott ítélete nyomán a Bizottság máris európai szintű szabályozás elfogadását sürgeti az engedékenységi kérelem dokumentumainak védelme érdekében, miközben nyilvánvaló, hogy a kartellek károsultjainak érdekérvényesítő képességét is biztosítani kell. Az Európai Bíróság két esetben hozott ítélete komolyan alakíthatja az európai gazdasági viszonyokat: míg a Premier League-ügyben hozott döntés folyamánként a sportközvetítési jogok európai tulajdonosainak kell új üzleti modellt kidolgozniuk, addig a Pierre Fabre-ügyben kimondottak a luxusmárkák forgalmazási rendszerére lehetnek jelentős kihatással.

Mindezen ügyek ismertetéseit is – más érdekes tanulmány és szakirodalom-ajánlás mellett – megtalálják az utolsó 2011. évi lapszámunkban.

Tóth András, főszerkesztő
elnökhelyettes, a Versenytanács elnöke,
tanszékvezető egyetemi docens (KRE-ÁJK)

Bak László*

A Lisszaboni Szerződés és az emberi jogok – paradigmaváltás a versenyjogban?

Bevezetés

Különösen a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta egyre több kritika éri az Európai Uniót a versenyügyekben folytatott eljárásával kapcsolatban. A bírálatok alapját a világvizonylatban is magas bírságok mértéke, a Bizottság kiterjedt vizsgálati és döntéshozatali jogköre, valamint az uniós bíróságok felülvizsgálati gyakorlata képezi.¹ A kritikák olykor heves indulatokat keltenek és súlyos jogállami deficitet vizionálnak az európai versenyszabályok jogérvényesítési gyakorlatában.² De vajon mi az indulatosság oka?

Az Európai Unióról szóló Szerződés³ („EUSZ”) 2009. december 1-jei hatálybalépése alapvetően új fénybe helyezte az Európai Unió alapjogvédelmi rendszerét. Egyrészt előírja, hogy az Európai Unió csatlakozzon [EUSZ 6. cikk (2) bekezdése] az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai Egyezményhez⁴ („EJEE”), másrészt pedig – részben az Alapjogi Charta⁵ útján – kifejezetten beemeli az EJEE néhány lényeges alapjogi rendelkezését az uniós jogba. Az Európai Bizottság („Bizottság”) közleménye szerint⁶ az EJEE-hez való 2010 júliusában indult csatlakozási tárgyalások célja az alapjogvédelmi rendszer megújításán túl az is, hogy biztosítsa az Európai Bíróság és a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróság („EJEB”) ítélkezési gyakorlatának összhangját, hiszen a majdani csatlakozással valamennyi alapjogot érintő uniós aktus az EJEE hatálya alá kerül.

A Lisszaboni Szerződés formailag és tartalmilag is újítást hozott az Unió jogrendjébe, mivel a 6. cikk (1) bekezdésé-

ben *expressis verbis* rögzíti, hogy az Európai Unió Alapjogi Chartája („Alapjogi Charta” vagy „Charta”) az Uniót alapító szerződésekkel azonos hatállyal bír, vagyis az Alapjogi Charta az uniós primer jog részévé vált. Ez lényeges változás, hiszen az Alapjogi Charta révén olyan – az EJEE-ben már régóta garantált – alapvető jogok is elsődleges joganyaggá váltak, amelyek érinthetik a versenyjogi jogalkalmazást. A versenyjog és az alapjogok érintkezése az 1962-ben elfogadott 17. számú rendelethez⁷ képest, az 1/2003/EK rendelet⁸ hatálybalépésével erősödött, hiszen e rendelet tovább bővítette a Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok vizsgálati jogosítványait. E körbe sorolható példának okán a nyilatkozat felvételének jogára (19. cikk) vagy az egyéb helyiségek helyszíni vizsgálatára vonatkozó szabályozás (21. cikk). Ezen túl, a bírságok és kényszerítő bírságok, továbbá a büntetőjogból ismert, az érdemi bírság mértékét befolyásoló elvek, mint a generális és speciális prevenció elvének alkalmazása mind abba az irányba mutatnak, hogy Lisszabon után át kell gondolni az emberi jogok és a versenyjog kapcsolatrendszerét.

A csatlakozási tárgyalások folytatásával egy időben élénk diskurzus alakult ki arról, hogy vajon a Bizottság antitröszt ügyekben folytatott eljárása megfelel-e az EJEE 6. cikkében foglalt tisztességes tárgyaláshoz való joggal⁹ szemben támasztott követelményeknek és az EJEB e joggal kapcsolatos gyakorlatának. A vitát elsősorban a versenyügyekben kiszabott bírságok radikálisan emelkedő mértéke és a Bizottság széles körű nyomozati, vizsgálati és döntéshozatali jogosítványainak eljárásjogi megítélése okozza. A kisa-

* Kabinetfőnök, Gazdasági Versenyhivatal.

1 Karl HOFSTETTER, EU Cartel fining laws and policies in urgent need of reform, GCP: The Antitrust Chronicle, 2. o. (2011. október 10., elérhető: <http://www.rwi.uzh.ch/lehre/forschung/tp/tit-hofstetter/person/Rebuttal-Lowe-GCP-25Nov2009.pdf>).

2 Jürgen Schwarze, Rechtsstaatliche Defizite des europäischen Kartellbußgeldverfahrens, WuW 01/2009, 6. o.

3 Az Európai Unióról szóló Szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, HL [2010] C 83/13, 2010. 3. 30.

4 Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv.

5 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, HL [2010] C 83/389, 2010. 3. 30.

6 http://ec.europa.eu/magyarorszag/press_room/press_releases/20100317_az_eu_alapjogvedelmi_rendszer_megerositese_hu.htm (2011. 10. 9.).

7 17. sz. Rendelet – első rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról, HL [1962] 204, 1962. 2. 21.

8 A Tanács 2002. december 16-i 1/2003/EK rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról, HL [2003] L 1. 2003. 1. 4., 1–25. o.

9 Az EJEE 6. cikkének hivatalos magyar fordítása a „fair trial” kifejezést, „tisztességes tárgyaláshoz” való jogként adja vissza. Ez azért is érdekes, mert a Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága a francia („igazságos eljárás”) és az angol („tisztességes tárgyalás”) fordítások kombinációját, a „tisztességes eljárás” kifejezést használja. Lásd: JAKAB András (szerk.), Az Alkotmány kommentárja, Budapest, 2009. Századvég, 57. § 12. pont. Jelen tanulmány az EJEE 6. cikkének hivatalos fordítását alkalmazza.

bott bírságok rekordnagysága azt az egyre elterjedtebb nézetet is erősíti, hogy a versenyhatóságok bírságolási jogosítványa – ellentétben az 1/2003/EK rendelet 23. cikkének 5. bekezdésével – valójában (kvázi) büntető jellegű. Ezzel összefüggésben az Európai Bíróságnak a Bizottság anti-tröszt ügyekben hozott döntéseivel kapcsolatos felülvizsgálati gyakorlata is a figyelem középpontjába került. E körben külön aktualitást ad a témának az EJEB *Menarini Diagnostics S.R.L. kontra Olaszország* ügyben hozott ítélete, melyben Strasbourg az olasz versenyügyekben hozott döntések bírósi felülvizsgálati rendszerét vette górcső alá.¹⁰

Jelen tanulmány célja, hogy áttekintést nyújtson a versenyjog és az emberi jogok kapcsolatáról a tisztességes tárgyaláshoz való jog, a bírságolási gyakorlat és az európai bírósi felülvizsgálat egyes kérdéseinek elemzésére. A tanulmány többek között azon kihívásokra kíván rámutatni, melyek az EJEE-hez történő csatlakozás tényétől függetlenül az emberi jogok tiszteletben tartásával járó magas követelményeknek való megfelelésre irányulnak. Jelen tanulmánynak, mely kizárólag antitröszt joggyakorlatról értekezik, nem célja a jelenlegi versenyjogi jogalkalmazói intézményrendszer hatékonyságának vizsgálata, vagy a „mi lenne, ha” jellegű hipotetikus kérdések feszegetése.

1. Az emberi jogok Lisszabon előtt

A Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatálybalépése előtt, az európai bíróságok – megfelelő felhatalmazás híján – *in concreto* nem alkalmazhatták az EJEE-t. Ebből kifolyólag az Európai Bíróság és az Elsőfokú Bíróság csupán inspirációs forrásként utaltak az egyes EJEE-ben lefektetett jogokra és hangsúlyozták a tagállamok közös alkotmányos hagyományait, valamint a nemzetközi szerződésekből eredő, emberi jogok védelmére vonatkozó azon iránymutatásokat, melyek kidolgozásában a tagállamok közreműködtek.¹¹ E közös elvek értelmezésében, elsősorban az Európai Bíróság esetjogának köszönhetően¹², jelentős szerep hárult az EJEE-ben foglalt elvekre. Ezen – az eljárási jogok legfőbb forrását képező¹³ – elvek mentén, az Európai Bíróság a tagállamok közös alkotmányos hagyományait és más általános jogelveket származtató forrásokat önállóan, esetről esetre, az uniós jog keretein belül értékelte. Ez a gyakorlat a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével alapvetően megváltozott, hiszen az Alapjogi Charta és az EJEE meghatározott alapjogainak átvételével kötelező jelleggel kell alkalmazni a jelen tanulmányban később említett alapjogokat, ezért az Európai Unió általános jogelvei

már csak szubszidiárius és kiegészítő módon képezik az eljárási jogok forrását.

2. Az Alapjogi Charta és az EJEE viszonya a Lisszaboni Szerződésben

Az EUSZ 6. cikkének (3) bekezdése kimondja, hogy „*az alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azokat a tagállamok közös alkotmányos hagyományából következnek, az uniós jogrend részét képezik mint annak általános elvei*”. Az általános elvek és a tagállamok közös alkotmányos hagyományának figyelembevételét az Európai Közösségek Bírósága már számos ítéletében rögzítette.¹⁴ Az egyes átvett alapjogok konkrét megnevezése azonban az Alapjogi Charta útján történik. Az EUSZ 6. cikkének (1) bekezdése rögzíti, hogy az Alapjogi Charta 2000. december 7-i Strasbourgban 2007. december 12-én kiigazított szövegében foglalt jogok, szabadságok és elvek ugyanolyan kötéserővel bírnak, mint a Szerződések. Az Alapjogi Charta 2007. évi módosításával megszövegezett 52. cikkének (2)–(7) bekezdései forradalmian újak számítanak. Az Alapjogi Charta rendelkezései nemcsak új alapjogokat emelnek be az Unió alapjogvédelmi rendszerébe, hanem teljesen új jogi alapokra helyezik az Európai Unió viszonyát az EJEE-vel. A hivatkozott emberi jogokat és alapvető szabadságokat az Alapjogi Charta 52. cikkének (3) bekezdése rögzíti:

„(3) *Amennyiben e Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza meg azt, hogy az Unió joga kiterjedtebb védelmet nyújtson.*”

Az Unió jogi standardként tekint az Alapjogi Chartában rögzített jogokra és egyben utal arra, hogy amennyiben az Alapjogi Charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az EJEE-ben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni az EJEE-ben szereplő szabályozással. E rendelkezés lényege abban áll, hogy az Alapjogi Charta útján az EUSZ minimum követelményként határozza meg az EJEE alapjogvédelmi rendszerét, ugyanakkor lehetővé teszi a szélesebb körű alapjogvédelmi mechanizmusok kialakítását is. Az Alapjogi Charta 52. cikkének (3) bekezdése tehát beemeli az EJEE meghatározott jogait az Alapjogi Chartába, amennyiben a Chartá-

10 *A Menarini Diagnostics S.R.L. kontra Olaszország* ügyet a tanulmány 5.2. pontja tárgyalja.

11 C-415/93 sz. ügy *Union Royale Belge des Sociétés de Football Association kontra Bosman* [EBHT 1995, I-04921] 79. pont, T-112/98. sz. ügy *Mannesmannröhren-Werke AG kontra Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2001, II-00729] 60. pont; T-43/02. sz. ügy *Jungbunzlauer kontra Európai Bizottság* [EBHT 2006, II-03435] 74. pont.

12 C-11/70. sz. ügy *Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide- und Futtermittel* [EBHT 1970, 01125] 4. pont, lásd még az Európai Bíróság 2/94. számú véleményét [EBHT 1996, I-01759] 33. pont.

13 Wouter WILS, *EU Antitrust Enforcement Powers and Procedural Rights and Guarantees: The Interplay between EU law, national law, the Charter of Fundamental Rights of the EU and the European Convention on Human Rights*, *World Competition*, Vol. 34, No. 2., 22. o.

14 C-274/99 P. sz. ügy *Connolly kontra Bizottság* [EBHT 2001, I-01611] 37–38. pontok; C-260/89 sz. ügy *Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE és Társa kontra Dimotiki Etairia Pliroforissis és Társai* [EBHT 1991, I-02925] 41. pont.

ban foglalt jogok tartalma és terjedelme azonos az EJEE által biztosított jogok tartalmával és terjedelmével. Rögzíti, hogy a Charta által nyújtott védelem szintje nem lehet alacsonyabb az EJEE által garantált alapjogi standardokénál.

Ezen túl, az Alapjogi Charta preambuluma távlatokat is megnyit, mivel a Charta célja az alapjogvédelmi rendszerek egymáshoz való közelítése, „harmonizációja”. Ennek érdekében a Charta megerősíti azokat a jogokat, amelyek az EJEE-ből, az EJEB esetjogából és a tagállamok alkotmányos hagyományaiból és nemzetközi kötelezettségeiből származnak. Az alapjogok részleges áttemelés során fontos megjegyezni, hogy nemcsak a jogok tartalma és terjedelme azonos az EJEE által meghatározottakkal, hanem a jogok korlátozása is. Ezt kifejezetten rögzíti a Chartához fűzött magyarázat, és ez azért is lényeges, mert a Charta 52. cikkének (1) bekezdése csupán általánosságban tartalmazza, hogy a Chartában elismert jogok törvény által, az arányosság elvének figyelembevételével és csak az alapvető jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozhatóak.

A preambulumban utal bizonyos magyarázatokra, amelyekre az Unió és a tagállamok bíróságai kellő figyelmet („*due regard*”) kell, hogy fordítsanak. E magyarázatokat¹⁵ többnyire az a Valéry Giscard d’Estaing vezette Európai Konvent véglegesítette, amely az EU Alkotmány szövegezését készítette elő. A magyarázatok ugyan nem bírnak kötelező erővel, mégis elmondható, hogy hasznos és iránymutató interpretációs eszközt jelentenek az Alapjogi Charta megértésében. A magyarázatok útmutató jellegét alátámasztja az EUSZ 6. cikkének (1) bekezdése útján alkalmazandó, az Alapjogi Charta VII. címében foglalt 52. cikk (7) bekezdése is.¹⁶

Fontos kiemelni, hogy az EJEE alapjogvédelmének részleges „beemelése” az uniós primer jogba egy teljesen új helyzetet teremt, hiszen adott esetben ugyanazok a standardok irányadóak egy uniós jogot érintő bírósági ügyben, mint az EJEE és az EJEB esetjogában. Immáron nem elegendő a tagállamok hagyományaira utalni, mint közös alkotmányos tradíciókra, hanem adott esetben kötelező érvényt kell szerezni az EJEE által biztosított jogvédelemnek és ennek során kellő figyelemmel kell lenni az esetjogra is.¹⁷ Tekintettel arra, hogy az EJEE-beli jogok részbeni „áttemelése” az uniós jogba csak azon alapvető jogok vonatkozásában történik, melyeknek megfelelő párja van a Chartában, érdemes felidézni néhány, a versenyjog szempontjából releváns alapjog-párt. A Charta, az EJEE-ben foglaltakkal egyezően, kifejezetten elismeri a magán- és családi élet tiszteletben tartását (Alapjogi Charta 7. cikk – EJEE 8. cikk), a tulajdonhoz való jogot (Alapjogi Charta 17. cikke – EJEE-Első kiegészítő jegyzőkönyv 1. Cikk), a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot [Alapjogi Charta 47. cikkének (2) és (3) bekezdései – EJEE

6. Cikk (1) bek.], az ártatlanság védelmét és a védelemhez való jogot [Alapjogi Charta 48. cikke – EJEE 6. Cikk (2) és (3) bekezdései], valamint a bűncselekmények és büntetések törvényességének és arányosságának elvét [Alapjogi Charta 49. cikkének (1) bekezdése az utolsó mondat kivételével és a (2) bekezdése – EJEE 7. Cikk].

Látható, hogy a versenyjogi jogalkalmazás szempontjából releváns EJEE-alapjogok Lisszabon óta kötelezően alkalmazandóak. Amikor tehát a Charta szerinti alapjogokat érintő versenyjogi beavatkozás történik, a Bizottságnak figyelembe kell vennie az EJEE szerinti jogértelmezést és esetjogot – ideértve az EJEE-hez csatolt kiegészítő jegyzőkönyveket is –, és jogalkalmazásának meg kell felelnie az EJEE alapjogvédelmi rendszerének.

3. Kritikai alapvetés

Felismerve az EJEE részbeni beemelését, egyre több olyan jogorvoslati kérelem születik Bizottsági versenyügyi döntésekkel szemben, melyekben az eljárás alá vont a Bizottság eljárásának ellentmondásosságát kifogásolja, és összességében a tisztességes tárgyaláshoz való joggal elentétesnek tartja a döntést és az ahhoz vezető eljárást. Alább egy részlet egy nemrégiben megfogalmazott fellebbezésből¹⁸:

„Harmadik jogalapjukk a fellebbezők az Alapjogi Chartának és az Emberi Jogok Európai Egyezményének („EJEE”) megsértését kifogásolják. A fellebbezők szerint a felsőbbrendű jogszabályok két tekintetben sérültek. Egyrészt a kartell miatti bírságkiszabási eljárásban a hitelesség Törvényszék általi ellenőrzése nem tesz eleget az Alapjogi Charta és az EJEE által a hatékony jogorvoslat vonatkozásában felállított követelményeknek. Ezzel összefüggésben a fellebbezők a Bizottság bírságot kiszabó határozatainak legalábbis a büntetőjoghhoz hasonló jellegére utalnak. Másrészt maga a Bizottság eljárása sem felel meg az EJEE és az Alapjogi Charta előírásainak. Ennek alátámasztása érdekében a fellebbezők előadják, hogy a Bizottság megállapítja a releváns tényállást, elmarasztalja a vállalkozásokat, és végül maga dönt még a szankcióról és annak mértékéről is. Az ilyen eljárás csak akkor lenne elfogadható, ha a Bizottság határozatait a Törvényszék teljes mértékben felülvizsgálná. Amint a harmadik jogalapot alátámasztó első elem keretében kifejtésre került, a Bizottság határozatainak Törvényszék általi felülvizsgálata a nyilvánvaló ellentmondásokra korlátozódik, és maga a Törvényszék közvetlenül nem tesz a tényállásra vonatkozó megállapításokat.”

A fenti részlet kiválóan megvilágítja a Bizottság eljárását és az uniós bírósági gyakorlatot érő kritikákat tartalmazó ki-

15 Magyarázatok az Alapjogi Chartához, HL [2007] C 303, 2007.12.14, 17–35. o.

16 Alapjogi Charta 52. cikk (7) bekezdése: „Az Unió és a tagállamok bíróságainak kellően figyelembe kell venniük e Charta értelmezésére vonatkozó iránymutatásként készült magyarázatokat.”

17 Az alapjogok részleges beemeléséről lásd részletesen Wolfgang WEIB, Human rights and EU antitrust enforcement: news from Lisbon, European Competition Law Review, 32. 4., 188. o.

18 T-379/06. sz. ügy Kaimer GmbH & Co. Holding KG, Sanha Kaimer GmbH & Co. KG, Sanha Italia Srl. kontra Európai Bizottság [EBHT 2011, 00000] ügyben 2011. március 24-én meghozott ítélete ellen a Kaimer GmbH & Co. Holding KG és társai által 2011. május 27-én benyújtott fellebbezés részleteinek hivatalos fordítása.

fogásokat. A fellebbezők – akiket a Törvényszék megköze-
lítőleg 7 millió eurós bírság egyetemleges megfizetésére
kötelezett – álláspontja szerint a döntéshozó megsértette a
Chartát és az EJEE-t, mivel

- sérült a hatékony jogorvoslat iránti jog, mert a Tör-
vényszék csak a nyilvánvaló ellentmondásokat vizs-
gálja felül, és nem tesz a tényállásra vonatkozó megál-
lapításokat, egyben figyelmen kívül hagyja a bírságok
büntetőjogi jellegét, és
- a Bizottság eljárása egy intézményben egyesíti a vizs-
gálási, döntéshozatali és szankcionáló mechanizmuso-
kat.

A fellebbezésrésztlet alapján különösen három témakör
körvonalazódik: a bírság jellegének megítélése, a Bizottság
intézményi felépítése és a bírósági felülvizsgálat rendszere.
Az alábbiakban ezeket vizsgálom meg közelebbről.

4. A bírság mint szankció

Kétségtelen, hogy az elmúlt években radikálisan emelke-
dett a Bizottság által kiszabott bírságok összege. John M.
Connor tanulmányában¹⁹ görcső alá veszi a 2006. évi Bi-
zottsági bírságközlemény hatálybalépése óta lezárt 13 kar-
telligyet és arra a következtetésre jut, hogy a 2007 és 2009
között kiszabott bírságok súlya ötször szigorúbb, mint az
1998. évi bírságközlemény²⁰ szerint számolt összehasonlí-
tható bírságok. E körben a súlyosság mérőszáma a bírság
aránya a kartellező vállalkozás uniós értékesítési forgalmá-
hoz mérve. Connor azzal a megállapítással is élt, hogy elő-
ször tapasztalható az a tény, hogy a bírságok mértéke meg-
haladja a kartellezők által elért extraprofitot²¹. E körben utal
arra, hogy a közel 70 eljárás alá vont vállalkozás közül leg-
alább 24 vállalkozás esetében meghaladta a 100%-ot a súly-
szám. A bírságok emelkedésének számszaki kimutatása
azonban óvatosságra int, mivel a nominális összegek össze-
hasonlítása nem adna valós képet. Wils szerint az összeha-
sonlíthatóság érdekében hasonló tényállású ügyeket kell
egymáshoz mérni és azt is vizsgálni kellene, hogy a bírság
mennyiben érte el a 10%-os árbevételi küszöböt. Álláspont-
ja szerint a bírság összegének összehasonlításakor egyéb-
ként is figyelembe kell venni az inflációt és a kiszabás alap-
jául szolgáló jogsértő magatartás hatósági mérlegelési
okait²². A rekordnagyságú bírságok²³ kiváltképp az eljárás
alá vontak részéről felvetik azt a kérdést, hogy az eljárásjog

milyen garanciális fékeket tartalmaz, melyek megakadá-
lyozhatják az aránytalan, szükségtelen és visszaélészerű
bírságok kiszabását. Mielőtt rátérnék a Bizottság antitröszt
ügyekben kiszabott bírság EJEE szerinti értelmezésére, ér-
demes röviden vázolni, hogy miért fontos a bírság jogi ter-
mészetének meghatározása.

A versenyügyekben kiszabott bírság szankció jogi jelle-
gét tekintve valahol a büntetőjog és a közigazgatási jog kö-
zött helyezhető el²⁴. A kategorizálás azért fontos, mert a
büntetőjog garanciarendszere túlmutat a közigazgatási jog
biztosítéki rendszerén. A büntetőjogi szankciók represszív
funkciója komolyabb, a jobbiztonságot nagyobb mértékben
kielégítő garanciarendszert követel meg, mint a közigazga-
tási rezsím. A Bizottság közigazgatási hatóságként jár el,
csak vállalkozásokkal szemben szabhat ki bírságot, és bün-
ügyi nyilvántartást sem vezet a megbírságot cégekről. Ezen
túlmenően pedig hiányzik az a társadalmi megvetés is,
amely a büntetőjogi jogsértés természetes következmé-
nye.²⁵ Ugyanakkor látszik az is, hogy a versenyjog a köz-
igazgatási rezsímtől rendszeridegen elemeket is tartalmaz: a
bírságok elrettentő hatásának²⁶ és a speciális és generális
prevenciónak a hangsúlyozása²⁷, továbbá az igazgatási
szankciók (pl. eljárási bírság, kényszerítő bírság) alkalma-
zása mind a versenyjog represszív oldalát helyezik előtérbe.

4.1. A versenyjogi bírságok jogi jellegének megítélése

A bírságok büntető jellegének megítélése során Wils²⁸
szerint két szempontot kell elemezni. Vizsgálni kell, hogy a
Bizottság antitröszt ügyekben kiszabott bírsága külön az
EJEE rendszere és külön az Unió joga szerint büntető jelle-
gű. Az EJEE garanciális rezsímjének alkalmazhatósága a
bírságolási eljárásra akkor irányadó, ha az eljárás az EJEE
6. cikkének értelmében büntető vádnak minősül. Az EJEE
az *Engel és Társai kontra Hollandia* ügyben²⁹ kikristályosít-
ott kritériumok alapján ítéli meg, hogy egy szankció bünte-
tő jellegű-e vagy sem. A strasbourgi bíróság szerint három
kritérium vizsgálandó. Egyrészt, hogy a kérdéses szankció
a szerződő államban milyen belső jogi minősítéssel (azaz
büntetőjogi vagy közigazgatási) bír. Míg ez az ismérv csak
formális és indikatív jellegű, addig a másik két kritérium, a
jogsértés jellege (megtorló és elrettentő) és az érintettre sza-
bott szankció súlya inkább vagylagos, mint konjunktív.
Ez azonban nem zárja ki, hogy adott esetben a kritériumok
ne lehessen megközelíteni konjunktív módon, amikor a

19 John M. CONNOR, Has the European Commission become more severe in punishing cartels? Effects of the 2006 Guidelines, European Competition Law Review 1/2011, 27–36. o. (elérhető: <http://ssrn.com/abstract=1737885>, 2011. október 10.).

20 Iránymutatás a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről, Európai Közösségek Hivatalos Lapja, [1998] C 9/03.

21 Lásd CONNOR (19. lj.) 14. o.

22 Wouter WILS, The increased level of EU antitrust fines, judicial review and the ECHR, World Competition, No. 33. (1) 2010, 10. o.

23 Intel erőfölénnyel való visszaélése ügyében 1,45 Mrd euró, ld. az Európai Bizottság honlapját: <http://ec.europa.eu/competition/cartels/statistics/statistics.pdf> (2011. október 10.).

24 Ulrich SIEBER – Helmut SATZGER – Bernd v. HEINTSCHEL-HEINEGG (szerk.): Europäisches Strafrecht, C.H. Beck, 2011, 3. fejezet, 5. § 25. pont.

25 Uo. 26. pont.

26 Iránymutatás az 1/2003/EK rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a) pontja alapján kiszabott bírságok megállapításáról; HL [2006] C 2010 2006. 9. 1. 0002–0005. o.; 4. pont: „a Bizottságnak fenn kell tartania tevékenységének elrettentő jellegét”.

27 Lásd WEIB (17. lj.) 193. o.

28 Lásd WILS (22. lj.) 12. o.

29 EJEB 1976. június 8., 5100/71., *Engel és Társai kontra Hollandia*, ítélet 81–83. pontok.

két ismérv vizsgálata külön-külön nem igazolja a büntetőjogi jellegét.³⁰

Más a helyzet a Bizottság bírságszabási eljárásának uniós jog szerinti megítélésekor. Az 1/2003/EK rendelet 23. cikkének (5) bekezdése *expressis verbis* kimondja, hogy a bírságot kiszabó határozatok nem büntetőjogi jellegűek. E szakasznak alighanem történelmi okai vannak, hiszen a tagállamok nem kívánták felhatalmazni az Uniót büntetőjogi hatáskörrel³¹, ezért az Unió joga szerint a bírságot kiszabó határozatok a közigazgatási jellegű szankciók körébe tartoznak. Ennek ellenére az Európai Bíróság az elmúlt két évtizedben többször foglalkozott a versenyjogi bírságot kiszabó eljárás jogi jellegével és közvetve alkalmazta az EJEE 6. cikkében foglalt alapvető büntetőjogi garanciákat. Az Európai Bíróság az *Anic Partecipazione*-ügyben megállapította, hogy a versenyjogsértés jellegére, valamint az azt követő büntetés súlyosságára és jellegére tekintettel, a jogsértésért fennálló felelősség személyes jellegű.³² A *Hüls*-ügyben az Európai Bíróság az EJEE 6. cikkének (2) bekezdésére utalva már kifejezetten elismerte az ártatlanság vélelmét azokban a vállalkozásokat érintő, versenyszabályok megsértésére vonatkozó eljárásokban, amelyek bírság vagy kényszerítő bírság megállapításához vezetnek.³³ Az elmúlt években a versenyjogi bírság jogi jellegének megítélésével foglalkozó főtanácsnoki vélemények is egyöntetűen arra a következtetésre jutottak, hogy a versenyügyekben kiszabott bírság tágabb értelemben, azaz az EJEE garanciarendszerében kvázi büntető jellegűnek minősül.³⁴ Figyelemmel a versenyjog céljára (a szabad piaci verseny megőrzése), a szankciók jellegére (megelőző és büntető hatás, vagyoni kompenzáció nélkül) és e szankciók súlyosságára (magas összegű bírság), az EJEB esetjoga szerint ezekre az eljárásokra az EJEE 6. cikkében szereplő garanciák vonatkoznak.³⁵

4.2. A valódi vita

A bírság büntető jellegén túlmutat az a vita, amely a bírságszabási eljárás kategorizálásáról szól. Az egyik álláspont szerint a versenyügyekben alkalmazott bírságot kiszabó eljárás egyfajta „másodlagos büntetőjog” alá tartozik és ezért az EJEE garanciarendszere csak lazábban alkalmazható. Ezen álláspont képviselői az EJEB egyik ítéletére, a *Jussila kontra Finnország* ügyre³⁶ hivatkoznak, amelyben Stras-

bourgnak arról kellett döntenie, hogy az EJEE 6. cikke alapján biztosított nyilvános, szóbeli meghallgatáshoz való jog megilleti-e az érintettet egy utólagos adómegállapítási ügy közigazgatási szakaszában. A bíróság kimondta, hogy a 308 eurós adóbírság kiszabása egy hibás személyijövedelemadó-bevallás miatt nem tartozik a büntetőjog kemény magjához (*hard core of criminal law*), aminek következtében a büntetőjogi garanciák sem alkalmazhatók „teljes szigorral”. E kategorizálást azzal indokolta, hogy a különböző büntetőjogi tényállásoknak eltérő súlyuk van. Hivatkozott a jogalkalmazói gyakorlatra, mely – az Engel-kritériumok alkalmazásával – tágabb értelmezést adott az EJEE 6. cikkében rögzített büntető vádnak és kiterjesztette azt többek között olyan, nem a klasszikus értelemben vett büntetőjog fogalmába tartozó területekre is, mint a közigazgatási bírságokra, vámjogra és nem utolsósorban a versenyjogra.³⁷ Ez utóbbi körben az EJEB a *Jussila*-ítéletében utal a *Bendenoun kontra Franciaország* és a *Janosevic kontra Svédország*³⁸ ügyekben hozott döntésekre is, melyekben az EJEB a 6. cikkel összeegyeztethetőnek ítélte azt, ha első fokon egy – vizsgálati és döntéshozatali jogosítványokat egyesítő – közigazgatási vagy nem bírósági szerv szab ki bírságot. A *Bendenoun kontra Franciaország* ügyben az EJEB kifejtette, hogy a Magas Szerződő Felek jogosultak az adóhatóságnak olyan szankcionáló hatáskört adni, mely alapján bírságot szabhat ki – még akkor is, ha ez a bírság „nagy összegű”.³⁹ Az EJEB egy későbbi ítéletében leszögezte, hogy nem a konkrét összeg, hanem a kiszabható bírság-maximum irányadó a szankció büntetőjogivá minősítése során.⁴⁰

4.3. Közbenső eredmény

Összefoglalva az eddigieket, elmondható tehát, hogy a bírság tekintetében az EJEE 6. cikke értelmében külön kell kezelni a kemény (*hard core*) és a nem kemény (*non core*) szankciókat vagy eljárásmodokat. Míg a kemény kategóriájú szankció az EJEE 6. cikke szerint büntető jellegűnek minősül, és így megköveteli első fokon a független és pártatlan bíróság eljárását⁴¹, addig a nem kemény szankciók vonatkozásában első helyen elegendő egy – a vizsgálati és döntéshozatali jogosítványokat egyesítő – közigazgatási

30 EJEB 2003. október 9., 39665/98 és 40086/98, *Ezeh és Connors kontra Egyesült Királyság*, 86. pont.

31 Donald SLATER–Sébastien THOMAS–Denis WAELBROECK, GCLC Working Paper 04/08, 8. o. további hivatkozásokkal, letölthető: <http://www.gclc.coleurop.be> (2011. október 10.).

32 C-49/92 P sz. ügy Bizottság kontra Anic Partecipazione SpA [EBHT 1999, I-04125] 78–85. pontok.

33 C-199/92 P sz. ügy Hüls AG és Társa kontra Bizottság [EBHT 1999, I-04287] 149–150. pontok.

34 Sharpston főtanácsnok véleménye a KME Germany AG és Tsai kontra Bizottság ügyben, C-272/09 P sz. ügy, HL [2009] C 220, 2009.09.12., 29–29. o., 63–64. pontok. Bot főtanácsnok véleménye az ArcelorMittal Luxembourg SA kontra Bizottság ügyben, C-201/09 P és C-216/09 P sz. ügyek 41. pontja, HL [2011] C 173, 2011. 06. 11., 2–2. o.

35 Yves Bot főtanácsnoki véleménye a ThyssenKrupp Nirosta GmbH kontra Európai Bizottság ügyben, C-352/09. P. sz. ügy [EBHT 2011, 00000] 50. pont.

36 EJEB 2006. november 23., 73053/01, *Jussila kontra Finnország*, ítélet 43. pontja.

37 Uo. 43. pont; Az EJEB az 1992. február 27-én kelt, *Société Stenuit kontra Franciaország* (11598/85, Series A no. 232-A) számú ítéletére hivatkozott.

38 EJEB 1994. február 24., 12547/86, *Bendenoun kontra Franciaország*, ítélet 46. pontja; EJEB 2003. május 21., 34619/97, *Janosevic kontra Svédország*, ítélet 80–81. pontjai.

39 Uo. *Bendenoun kontra Franciaország*, 46. pont.

40 Lásd *Ezeh és Connors kontra Egyesült Királyság* (30. lj.), 120. pont.

41 EJEB 1997. február 25., *Findlay kontra Egyesült Királyság*, 110/1995/616/706, 79. pont.

vagy nem bírósági szerv döntése is.⁴² A garanciarendszer ebbéli tagolását sok kritika éri. Főképp azon az alapon, hogy a büntető szankciók súlyozásának skálájára a joggyakorlat nem dolgozott ki kellően objektív mércét, ami önmagában okot adhat az önkényes, visszaélészerű jogalkalmazásra.⁴³

5. A versenyügyekben eljáró Európai Bizottság intézményi jellege

A Bizottság intézményi felépítésének kritikusai sokat hangoztatják, hogy a Bizottságban nem válik el egymástól a nyomozati jogkör, a „vád” és az ítélkezés. Ezzel kapcsolatosan a Bizottság előtt folyó eljárásokban eljáró ügyvédek gyakran felhozzák a „*judge, jury, executioner*” érvet. Álláspontjuk szerint az EJEE 6. cikke értelmében elképzelhetlen lefolytatni egy tisztességes és pártatlan eljárást, ha a három hatalmi funkció egyesül. Nem beszélve arról, hogy a versenyügyekben a végső döntést a többségi szavazást lefolytató 27 Bizottsági tag hozza meg, amely magában hordozhatja a politikai, illetve elfogultsági alapon történő szavazás lehetőségét is.⁴⁴ Az intézményi deficitet taglaló kritikákban megfigyelhető egy közös pont. Valamennyi álláspont abból indul ki, hogy a versenyügyekben lefolytatott eljárás az EJEE 6. cikke alapján büntető jellegűnek minősül. A teljesség igénye nélkül érdemes tehát röviden áttekinteni néhány ilyen kritikát.

A versenyfelügyeleti eljárás büntető jellege mellett érvelők álláspontja szerint az eljárás alá vontak különösen akkor érezhetik a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértését, amikor a vád és az ítélkezési funkciók nem különülnek el. Ezáltal egy lehetséges és lélektanilag motivált elfogultság alakulhat ki a vádfunkciót betöltőknél (*prosecutorial bias* – a vád elfogultsága). Ebből kifolyólag a vád erős késztetést érezhet arra is, hogy a döntéshozatalhoz szükséges információkat úgy értelmezze, hogy azok megalapozzák az ítéletet (*confirmation bias* – visszaigazolási kényszer). A vád hajlamos lehet arra, hogy saját erőfeszítéseit és teljesítményét – akár jobb ellenérvek fennállása esetén is – elsősorban feletteseivel szemben utólag igazolja (*hindsight bias* – utólagos igazolási kényszer). Az előbbieken említett, inkább a pszichológia körébe tartozó kategóriák oda vezethetnek, hogy a vád képviselője erős késztetést érez a versenyjogi szabá-

lyok érvényesítésére, egyre magasabb bírságok kiszabásával (*policy bias* – politikai elfogultság).⁴⁵

5.1. Történelmi kitekintés – a Bizottság és a Bíróság szimbiózisa

A Bizottság e három funkciót egyesítő léte nagyrészt történelmi és politikatörténelmi indokokkal magyarázható. Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Római Szerződés célként határozta meg a közös piac létrehozását és a tagállamok gazdaságpolitikájának egymáshoz való közelítését (2. cikk). Mivel versenyjogi ügyekből levonható komoly tapasztalat akkor még nem állt a törvényhozók rendelkezésére, és figyelemmel arra a széles körben képviselt vélekedésre, miszerint a versenyjog a Közösségben csak marginális szerepet tölt be, a Tanács megfelelő koncepció hiányában kevés érdeklődést mutatott a versenyjogi intézmény- és eljárási rendszer kialakításában.⁴⁶ Ebben a történelmi helyzetben, és élve a Római Szerződés 87. cikkében⁴⁷ lefektetett joggal, többéves konzultációt követően a Tanács – a Bizottság javaslatára – megalkotta a 17. számú rendeletet⁴⁸ az EK-Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról. Az erős Bizottsági hatáskör kikristályosodásának folyamatában – Gerber szerint – legalább három fontos tényező játszott közre: a Bíróság jogértelmező szerepe a jogalkalmazási elvek kifejlesztése során, az egységes piaci integráció elérése és a Bizottság központi szerepe a jogérvényesítésben.

Komolyabb jogalkalmazói tapasztalat hiányában a Bizottság fokozottan figyelt az Európai Bíróság „*intellektuális vezető szerepére*”⁴⁹, az általa kifejlesztett jogelvekre, garanciarendszerre. Ennek során hasznát húzta az Európai Bíróság politikai nyomásgyakorlástól való függetlenségéből. Ugyanakkor a Bíróság számára is világossá vált, hogy céljai elérése érdekében szüksége van a Bizottság hatékony jogérvényesítésére. Az egységes belső piac megvalósítása iránti igény kielégítése tehát mindkét intézményt arra ösztönözte, hogy e cél szolgálatába állítsa a versenyjogi jogalkalmazást.⁵⁰

A 17. sz. rendelet komoly vizsgálati és jogérvényesítési jogkörrel ruházta fel a Bizottságot és minimalizálta a tagállami versenyhatóságok hatáskörét. A vizsgálati jogosítványok körében említendő a 17. sz. rendelet 14. cikke, mely szerint a Bizottság jogosult a vállalkozásoknál helyszíni vizsgálatot tartani, a könyvekbe és más üzleti nyilvántartásokba betekinteni és a helyszínen szóbeli tájékoztatásokat

42 Wouter WILS, EU Antitrust Enforcement Powers and Procedural Rights and Guarantees: The Interplay between EU law, national law, the Charter of Fundamental Rights of the EU and the European Convention on Human Rights, *World Competition*, Vol. 34, No. 2., 22. o.

43 SLATER–THOMAS–WALBROECK (31. lj.) 21. o.; Simon HIRSBRUNNER–Jens WERNER, Überholt das schweizerische Kartellgesetz das EU-Vorbild?, in: *Jusletter* 20. September 2010., 3. o.; Ian FORRESTER, Due process in EC competition cases: a distinguished institution with flawed procedures, *The European Law Review* (2009), 818. o.

44 SLATER–THOMAS–WALBROECK (31. lj.) 33–35. o.

45 Bővebben lásd HIRSBRUNNER–WERNER (43. lj.) 4–5. o.; FORRESTER (43. lj.) 11. o.

46 David J. GERBER, *The transformation of European Community Competition Law*, *Harvard International Law Review* 1994, Vol. 35, No. 1, 105. o.

47 87. cikk (1): „Az e szerződés hatálybalépését követő három éven belül a Tanács a Bizottság javaslata alapján és a Közgyűléssel folytatott konzultációt követően egyhangúlag elfogad minden, a 85. és 86. cikkben meghatározott elvek érvényre juttatását szolgáló megfelelő rendeletet vagy irányelvet.”

48 Lásd 7. lj.

49 Lásd GERBER (46. lj.), 109. o.

50 Lásd GERBER (46. lj.), 111. o.

kérni. A jogérvényesítési jogkör tekintetében említhető a 9. cikk (1) bekezdése, mely szerint a Bizottság kizárólagos jogkörrel rendelkezik a 85. cikk (3) bekezdés szerinti mentesülési okok meghatározására, de kiemelésre méltó még a 4. cikkben említett notifikációs kötelezettség is, mely szerint a Bizottságnak be kellett jelenteni a 85. cikk alkalmazhatóságát felvető megállapodásokat és döntéseket. Ez utóbbi hatáskör jelentős hatalommal ruházta fel a Bizottságot, mert központi kérdéssé vált, hogy a Bizottság egyes ügyekben milyen döntést kíván hozni.

5.2. Vizsgálati és döntéshozatali hatáskört egyesítő nem bírósági szerv

Jelen tanulmány korábban már felidézte a *Jussila kontra Finnország* ügyet, melyben az EJEB a *Bendenoun kontra Franciaország* és a *Janosevic kontra Svédország* döntésekre hivatkozással, összeegyeztethetőnek ítélte az EJEE 6. cikkel azt, ha első fokon egy – vizsgálati és döntéshozatali jogosítványokat egyesítő – közigazgatási vagy nem bírósági fórum szab ki bírságot. A *Janosevic kontra Svédország* ügyben az EJEB az alábbiakat állapította meg:

„Az adóhatóságok közigazgatási szervek, amelyek vonatkozásában nem kell eleget tenni az EJEE 6. cikk (1) bekezdésében foglalt követelményeknek. Mindezek ellenére, a Bíróság úgy tekinti, hogy a Magas Szerződő Felek önállóan eldönthetik, hogy feljogosítják-e adóhatóságaikat olyan szankciók kivetésével, mint az utólagos adómegállapítás, akkor is, ha ezek nagy összegűek. Ezek a rendszerek mindaddig nem ellentétesek az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésével, amíg az adófizető az őt érintő döntés vonatkozásában olyan bírói testülethez fordulhat jogorvoslatért, mely a megtámadott döntés vonatkozásában teljes felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik, ideértve bármely, akár jogi, akár ténybeli okból történő hatályon kívüli helyezésnek a lehetőségét is[...].”⁵¹

A *Janosevic* és a *Jussila* ítéletekből következik, hogy ha a büntetőjog kemény magjához nem tartozó közigazgatási (versenyjogi, adójogi, szabálysértési) szankciókat első fokon egy olyan szerv állapítja meg, amely nem bírósági vagy közigazgatási szerv, és amelyben nem válik el egymástól a vizsgálati és döntéshozatali jogkör, akkor ez a rendszer megfelel az EJEE 6. cikk (1) bekezdésének, feltéve, hogy az első fokon eljáró szerv döntése ellen teljes körű bírósági felülvizsgálatra van lehetőség. Ezt a gyakorlatot erősíti az EJEB *Dubus S.A. kontra Franciaország* ítélete is, amelyben az első fokon eljáró döntéshozó szerv a francia jog szerint bírói testületnek minősült. Az ítélet kimondja, hogy amennyiben az EJEE-hez csatlakozott Magas Szerződő Fél egy első fokon eljáró döntéshozó szervet bírói fórumnak te-

kint – mint ahogy ez a dubus-i Francia Bankbizottság esetében történt – akkor ennek a bírói testületnek viszont eleget kell tennie az EJEE 6. cikke szerinti garanciális követelményeknek.⁵²

Az EJEB-nek egy kifejezetten aktuális ítélete is a Janosevic- és a Jussila-ügyekben megállapított gyakorlatot erősíti. A *Menarini Diagnostics S.R.L. kontra Olaszország* ügyben⁵³ az EJEB megállapította, hogy az olasz versenyjogi jogérvényesítés rendszere figyelembe veszi a vállalkozások alapvető jogát, mivel a fellebbviteli bíróságok érdemben – azaz jogi és ténybeli alapon is – felülvizsgálják az olasz versenyhatóság döntését. Az olasz bírósági felülvizsgálati fórumok ezen túl megfelelnek az EJEE 6. cikke által a bírósággal szemben támasztott függetlenség és pártatlanság követelményének is.⁵⁴ A strasbourgi bíróság ismét kimondta, hogy nem összeegyeztethetetlen az EJEE 6. cikkével, hogy egy közigazgatási eljárásban, első fokon egy közigazgatási hatóság szabjon ki bírságot. Ilyenkor azonban olyan felülvizsgálati jogkörökkel kell felhatalmazni a fellebbviteli fórumot, amely feljogosítja arra, hogy teljeskörűen vizsgálja az első fokon eljáró közigazgatási hatóság döntését és azt, hogy a döntés – ideértve a bírság mértékét – megfelel a szükségesség és arányosság követelményének.⁵⁵

6. Az uniós bírósági felülvizsgálati rendszer – teljes körű felülvizsgálat?

A *Janosevic kontra Svédország* ügyből következik az a kérdés, hogy vajon az Európai Unió Bírósága a „megtámadott döntés vonatkozásában teljes felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik-e, ideértve bármely, akár jogi, akár ténybeli okból történő hatályon kívüli helyezésnek a lehetőségét is”. Az e kérdésre irányuló kritikák – a jelen tanulmányban már citált fellebbezésrészelethez hasonlóan – azt kifogásolják, hogy a Törvényszék „[...] nem tett eleget a teljes és hatékony felülvizsgálati kötelezettségének azáltal, hogy nem értékelte kellően a fellebbezők álláspontját és elfogultan viszonyult a Bizottság által mérlegelt tényekhez [...]”.⁵⁶ Az elfogultságról, melyet a kritikusok „*deferential bias*” kifejezéssel illetnek, Mark Jaeger, a Törvényszék elnöke úgy nyilatkozott nemrégiben, hogy az a „*városi legendák*” körébe tartozik. Álláspontja szerint a peres fél által felhozott kérelmeket, indítványokat a Törvényszék rendre elbírálja, ezért az elfogultság kérdése fel sem merülhet.⁵⁷ Sőt, az uniós bíróságok – a Bizottság a gazdasági jellegű információk mérlegelési lehetőségének elismerése mellett – a Bizottság gazdasági jellegű tényekre vonatkozó értékelését is felülvizsgálhatják.⁵⁸

51 EJEB 2003. május 21., 34619/97, *Janosevic kontra Svédország*, ítélet 81. pontja (a szerző nem hivatalos fordítása).

52 EJEB 2009. június 11., 5242/04, *Dubus S.A. kontra Franciaország*, ítélet 26. pontja.

53 EJEB 2011. szeptember 27., 43509/08, *Menarini Diagnostics S.R.L. kontra Olaszország*.

54 Uo. 60. pont.

55 Uo. 64. pont.

56 C-272/09 P sz. ügy KME Germany AG és Társai kontra Bizottság, HL [2009] C 220., 2009. 9. 12., 29–29. o., részlet a fellebbezésből.

57 Mlex Magazine, 6. kiadás, 2011. július–szeptember, 11. o.

58 Lásd még Mark JAEGER, *The Standard of Review in Competition cases involving complex economic assessments: towards the marginalisation of the marginal review*, *Journal of European Competition Law & Practice*, 2011, Vol. 2. No. 4., 300 o. Ebben JAEGER utal a Tetra Laval ügy ítéletében foglalt „elfelejtett paragrafusra” a gazdasági jellegű információk Bizottság általi értelmezésének felülvizsgálatáról.

6.1. A Törvényszék és a Bíróság eljárása

A Törvényszék (*General Court*) az EUMSZ 101. és 102. cikke vonatkozásában, az elé vitt ügyekben az EUMSZ 261. cikke útján alkalmazandó 1/2003/EK rendelet 31. cikke alapján korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik olyan határozatok vonatkozásában, amelyekben a Bizottság bírságot vagy kényszerítő bírságot (a 261. cikk szóhasználatában „szankciót”) határozott meg. A Törvényszék törölheti, csökkentheti vagy akár meg is emelheti a bírság összegét. A bírsággal kapcsolatos jogorvoslatokon túl, a Törvényszék teljes felülvizsgálati jogkörrel határoz a kartell és erőfölényes ügyekben meghozott döntések jogszerűségéről, és az ilyen tartalmú fellebbezési kérelem esetén teljeskörűen felülvizsgálja a Bizottság által megállapított tényállást és az abból levont jogi következtetéseket.⁵⁹ Fontos megemlíteni azt, hogy az EUMSZ 261. cikke szerinti felülvizsgálat során a Törvényszék nincs kötve a Bizottság közleményeihez.⁶⁰

A Törvényszék a Bizottság versenyügyekben bírságot kiszabó döntésével szemben benyújtott jogorvoslat tekintetében az EUMSZ 263. cikkének megfelelően felülvizsgálja a Bizottság döntéseinek jogszerűségét (törvényességét) is. E körben teljeskörűen vizsgálja a megállapított tényállást azon vállalkozások vonatkozásában, amelyekre bírságot szabtak ki, vizsgálja a vállalkozások által tanúsított magatartás felróhatóságát és azt, hogy a bírság nem haladja-e meg a 10%-os mértéket.⁶¹ Ezen túl vizsgálat tárgyává teszi a bírságközlemény megfelelő és arányos alkalmazását is. Hangsúlyozandó, hogy a Törvényszék nem köteles *de novo* jellegű eljárás lefolytatására, azaz nem feladata, hogy a Bizottság szerepét átvéve felülmérlegelje az ügyet. Erre az EJEE vagy az EJEB joggyakorlata sem kötelezi. Elsősorban azt kell vizsgálja, hogy az eléje került döntés szenved-e olyan hiányosságoktól, amelyekre a fellebbező fél rámutat, vagy amelyek hivatalból figyelembe veendő közrendi kérdések.⁶² Ez azt is implikálja, hogy elsősorban a felhozott érvekre kell választ adjon, és nem hivatalból kell vizsgálódjon. Az EJEB esetjoga nem követeli meg a többszintű, teljes bírósági felülvizsgálatot, hanem csak azt, hogy legyen olyan bírói testület, amely a megtámadott döntés vonatkozásában „teljes felülvizsgálati jogkörrel” rendelkezik. A Törvényszék ennek a követelménynek maradéktalanul eleget tesz. Az Európai Bíróság (*Court of Justice*) fellebbezési eljárása korlátozottabb, mivel a tények felülvizsgálatát nem végezheti el, kivéve, ha a bizonyítékokat tévesen értelmezték vagy a tényállást tévesen szubszumálták. Eljárásának lényege leginkább arra terjed ki, hogy megvizsgálja a jogorvoslatért folyamodó félnek az álláspontját a Törvényszék esetlegesen jogsértő döntésével kapcsolatosan.⁶³

A felülvizsgálati rendszer kritikusai valójában a törvényesség *de facto* felülvizsgálatát hiányolják, vagyis azt, hogy a Törvényszék az EUMSZ 263. cikke alapján – különösen az EUMSZ 102. cikkével kapcsolatos közgazdasági bizonyítékok vonatkozásában – törvényességi szempontból nem vizsgálja felül teljeskörűen a versenyjogsértést alátámasztó (közgazdasági) értékeléseket. Ennek ellentmondani látszik az Európai Bíróság *Bizottság kontra Tetra Laval BV* ügyben hozott ítélete, mely szerint „a Bíróság elismeri a Bizottság mérlegelési lehetőségét a gazdasági jellegű értékelések vonatkozásában, azonban ez nem jelenti azt, hogy a közösségi bíróság nem vizsgálhatja felül a Bizottság gazdasági jellegű tényekre vonatkozó értékelését [...]”.⁶⁴ A Tetra Laval BV ügyben tehát az Európai Bíróság megerősítette felülvizsgálati jogkörét a közgazdasági értékelések felülvizsgálata vonatkozásában is.

Összegző értékelés

Jelen tanulmány rámutatott arra, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése után újra kell gondolni az Európai Unió Bíróságának és az Európai Bizottságnak az EJEE-ben foglalt emberi jogok és alapvető szabadságoknak a versenyjogi rezsimhez fűződő kapcsolatát. Az Alapjogi Charta, mely ugyanolyan hatállyal bír, mint az Uniót alapító Szerződések, kifejezetten beemeli néhány – az EJEE-vel – korreláló alapvető jogot az uniós primer jogba, és így kötelezően alkalmazandónak rendeli azokat az uniós jogalkalmazó szervek által. Ennek következtében már nem elegendő a tagállamok közös alkotmányos hagyományaira és a nemzetközi szerződésekből eredő jogelvekre hivatkozni, mivel bizonyos alapjogok esetében az EJEE kötelezően alkalmazandó jog lett.

A Bizottság vizsgálati és döntéshozatali jogosítványait egyesítő intézményi felépítését érintő kritikák – úgy tűnik – valójában a versenyjogi jogérvényesítési rendszer általános (elvi) jellegű bírálati. Ezért a versenyjogi jogérvényesítés uniós intézményrendszerének felrúgása semmiképpen sem szolgálná a jogbiztonságot. Az igazi cél annak az egyensúlyi állapotnak a megtalálása, amely a versenyszabályok hatékony érvényesítésének biztosítását és a védelem alapvető jogának tiszteletben tartását garantálja. Ez pedig leginkább úgy érhető el, hogy ha a tisztességes tárgyaláshoz való jog szelleme áthatja az eljárás egészét – annak kezdetétől a lezárásáig. Ebbe az irányba tesz lépéseket a Bizottság is. A Budapesten, 2011 májusában megrendezett Európai Versenynapon Joaquín Almunia Versenyügyi Biztos bejelentette az anti-tröszt-ügyekben érintett felek eljárási jogainak védelmét szolgáló mechanizmusok erősítését és a versenyjogi eljárások átláthatóbbá tételét.⁶⁵

59 T-25/95-T-104/95 sz. egyesített ügyek Cimenteries CBR SA kontra Bizottság [EBHT 1992, II-02667] 719. pont.

60 F.G. JACOB főtanácsnok véleménye a C-167/04.P. sz. ügyben JCB Service kontra Bizottság [EBHT 2006, I-08935] 141. pont.

61 Lásd WILS (22. lj.) 23. o.

62 JCB Service kontra Bizottság (lásd 60. lj.), 40. pont.

63 Uo. 41. pont.

64 C-12/03 P sz. ügy Bizottság kontra Tetra Laval BV [EBHT 2005, I-00987] 39. pont.

65 Lásd J. Almunia beszédét a Budapesten, 2011. május 30. napján megrendezett Európai Versenynapon, elérhető: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/11/396&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (2011. október 10.).

Jelen tanulmány rámutatott arra, hogy a bírság összege nem tekinthető abszolút irányszámnak a szankció büntetőjogivá minősítése során. Az EJEB gyakorlata szerint ugyanis nem a konkrét összeg, hanem a kiszabható bírság-maximum iránadó a büntetőjogi minősítés során. A 10%-os bírságplafon már a 17. sz. rendelet hatályba lépése óta alkalmazandó. Egyet lehet érteni azzal a megállapítással, miszerint a versenyügyekben kiszabott bírság a büntetőjoggal jó néhány közös vonást felmutat, jellegét tekintve ugyanakkor nem a hagyományos értelemben vett büntetőjog „kemény magjához” tartozik. Ezért indokolt a Bizottság által versenyügyekben kiszabott bírságokat a büntetőjogi szankcióktól differenciáltan kezelni. A Bizottság egyébként sem minősül az EJEE 6. cikke értelmében független bíróságnak. Így döntéseinek felülvizsgálata vonatkozásában indokolt a teljes körű felülvizsgálati jogkör megléte. Ennek a követelménynek az uniós bírósági rendszer teljes mértékben eleget tesz.

Végül érdemes még egyszer felidézni a *Menarini Diagnostics S.R.L. kontra Olaszország* ügyet, melyet azért kísért megkülönböztetett figyelem, mert az olasz versenyjogi szabályok érvényesítésének rendszere lényegében megegyezik az uniós rendszerrel. Most, hogy átvitt értelemben a versenyügyekben eljáró uniós bírósági felülvizsgálati rendszerről is döntés született, megerősíthetjük, amit korábban csak sejtettünk: ha paradigmaváltásra nem is, de a tisztességes tárgyaláshoz való jog következetesebb védelme érdekében szemléletváltásra bizonyosan szükség van.

E váltást jól mutatja a nemrég hatályba lépett Bizottsági közlemény az EUMSZ 101. és 102. cikkével kapcsolatos

eljárások lefolytatására vonatkozó legjobb gyakorlatról⁶⁶, mely – többek között – megteremti annak a lehetőségét, hogy az eljárások fontos szakaszaiban ún. helyzetelemző találkozókra (*state of play meeting*) kerüljön sor, továbbá, hogy a felek a kifogásközlést megelőzően könnyebben hozzáférjenek harmadik személy által benyújtott iratokhoz. E körben említhető a Bizottság elnökének határozata⁶⁷ a meghallgató tisztviselő (*Hearing Officer*) – egyre hangsúlyosabb – feladatköréről, valamint a közgazdasági bizonyítékok és adatok előterjesztésével kapcsolatos Bizottsági jelentés.⁶⁸ Látható, hogy az eljárási jogok garanciális védelmét elősegítő szabályokat a Bizottság elsősorban a *soft law* eszközzel közvetíti. A „felülről jövő” szabályozáson túl hasznosnak bizonyul az Európai Versenyhálozaton belül létrehozott, német–magyar közös elnökléssel működő Együttműködési Munkacsoport (*ECN Working Group on Cooperation Issues and Due Process*) munkája is, amely különös figyelemmel kíséri az egyes tagállamoknak az 1/2003/EK rendelethez igazodó versenyjogi jogérvényesítési rendszerét.⁶⁹ Végül említést érdemelnek a társfelülvizsgálati projektek (*peer review*), melyeket jellemzően a nagy tagsággal rendelkező nemzetközi szervezetek⁷⁰ koordinálnak azzal a céllal, hogy az átvilágítással érintett kérdéscsoportok vonatkozásában jogpolitikai jellegű ajánlások útján felhívják a figyelmet a felülvizsgált szervezet vagy állam még újítást igénylő szabályozási területeire. Az ajánlások és a *soft law* óvatos, de mégis fontos lépést jelentenek a versenyszabályok hatékony érvényesítése és az alapvető jogok tiszteltben tartása közötti egyensúly megteremtésének irányába.

66 A Bizottság közleménye az EUMSZ 101. és 102. cikkével kapcsolatos eljárások lefolytatására vonatkozó legjobb gyakorlatról, HL [2011] C 308, 2011.10. 20., 6–32. o.

67 A Bizottság elnökének határozata a meghallgató tisztviselő tevékenységéről és feladatköréről meghatározott versenyjogi eljárásokban, HL [2011] L 275, 2011.10. 20., 29. o.

68 A Bizottság jelentése az EUMSZ 101. és 102. cikkével és a fúziós ügyekkel kapcsolatos eljárásokban a közgazdasági bizonyítékok és adatok előterjesztésére vonatkozó legjobb gyakorlatról, SEC/2011/1216.

69 Lásd ECN Brief Special Issue, 2010. december 16., 9. o. (elérhető: <http://ec.europa.eu/competition/ecn/brief/index.html>, 2011. október 10.).

70 Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD), ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD).

A százszázalékos tulajdonos anyavállalat meghatározó befolyására vonatkozó vélelem, illetve megdöntésének lehetőségei az Európai Unió bíróságainak legújabb ítéletei tükrében

Bevezetés

A témában mérföldkőnek számító, 2009-ben született *Akzo Nobel*-ítélet óta¹ megingathatatlanak tűnik a gyakorlat, mely szerint az anyavállalat felelősséggel tartozik azon leányvállalatainak versenyjogot sértő magatartásáért, melyeknek százszázalékos tulajdonosa.² A fent nevezett ítélet óta mind a gyakorlat, mind az elmélet számos esetben feltette a kérdést, vajon lehetséges-e az ellenbizonyítás az ún. „*Akzo-vélelem*”-mel szemben, avagy az anyavállalat felelőssége automatikusan beáll-e, ha bizonyítást nyer, hogy az leányvállalatának/leányvállalatainak egyedüli tulajdonosa?

E kérdések racionális alapja megkérdőjelezhetetlen, annak ellenére is, hogy már maga az *Akzo*-ítélet is „*megdönthető*”-nek nevezi a jogirodalomban stílusosan csak róla elnevezett vélelmet. Az „*Akzo-vélelem*” értelmében ugyanis az Európai Bizottságra háruló bizonyítási teher megfordul, anyavállalatnak – mely szabadulni akar az egyetemleges felelősség alól – kell igazolni „*hogy a leányvállalata lényegében nem hajtja végre az általa adott utasításokat, és ennélfogva önálló piaci magatartást követ.*”³

Mint látni fogjuk, ennek bizonyítása a jelenlegi ítélkezési gyakorlat tanulsága alapján nemhogy nem egyszerű feladat, hanem egyenesen példa nélküli, ha mindkét jogi személy vállalkozásnak minősül versenyjogi értelemben.⁴ Bár az Európai Unió bíróságainak 2011. évi gyakorlata roppant gazdagnak mutatkozik az anya- és leányvállalat versenyjo-

gi felelősségével kapcsolatos kérdéseket tárgyaló ítéletekben, az *Akzo-vélelem* megdöntésének mikéntjére vonatkozó kérdések egyelőre megválaszolatlanok maradtak.

1. Az anyavállalat felelősségre vonásának alapja, az egyazon gazdasági egység elve

Az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata szerint számos esetben sor kerülhet az anyavállalat felelősségének megállapítására a versenyszabályok leányvállalat általi megsértéséért. Ez az ún. „*egyazon gazdasági egység*” doktrína értelmében akkor lehetséges, ha az adott – akár elkülönült jogi személyiséggel rendelkező – gazdasági társaságok a versenyjog szempontjából nem minősülnek egymástól függetlennek, pontosabban a leányvállalat nincs abban a helyzetben, hogy piaci magatartását önállóan határozza meg.⁵

A személyes felelősség elve, mely szerint minden entitás a saját magatartásáért felelős, általánosan elterjedt Európában és az uniós jogban is. Ezen elv természetesen a versenyjogra is kiterjed, mint azt az Unió bíróságai is többször megerősítették.⁶

Az anyavállalat mögöttes(nek tűnő) felelőssége azon alapszik, hogy az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés (EUMSZ) 101. cikke – mint közismert – a „*vállalkozás*” fogalmával operál, mely fogalom „*sui generis, önálló*

* PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem.

1 C97/08. P. sz. ügy, *Akzo Nobel NV* és társai kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 10-én hozott ítélet [EBHT 2009., I8237.o.] (*Akzo-ügy*).

2 Megjegyzendő, hogy az említett megdönthető vélelem elsőként nem az *Akzo*-ítéletben került kimondásra (I. C268/98. P. sz. ügy, *Stora Kopparbergs Bergslags* kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet [EBHT 2000., I9925. o.] 29. pont) (*Stora-ügy*), de abban nyert olyan megerősítést, mely által a bíróságok ítélkezési gyakorlatának egyik alapköve lett.

3 *Akzo-ügy*, 62. pont.

4 Egyetlen esetben került ez idáig sor arra, hogy a Törvényszék mellőzze az egyetemleges felelősség megállapítását, melynek tárgyalására később kerül sor, viszont ezen eset specialitása folytán szintén nem válaszolja meg az ellenbizonyítással kapcsolatban felmerülő kérdéseket (T208/08. és T209/08. sz. egyesített ügyek, *Gosselin Group* és *Stichting Administratiekantoor Portielje* kontra Bizottság [EBHT 2011., 00000. o.]) (*Gosselin-ügy*).

5 *Juliane Kokott* Főtanácsnoki indítványa C-97/08. P. sz. ügy *Akzo Nobel NV* és társai k. az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 2009., I-08237. o.] 2. pont, *Akzo-ügy*, 4. pont, 107/82. sz., *AEG Telefunken* kontra Bizottság ügyben 1983. október 25-én hozott ítélet [EBHT 1982., 3151. o.] (*AEG-ügy*) 49. pont, *Stora-ügy*, 26. pont.

6 Lásd pl. T117/07. és T121/07. sz. egyesített ügyek, *Areva* és társai kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.] (Areva-ügy) 65. pont, C- 48/69. sz. ügy, *ICI* kontra Bizottság [EBHT 1972., 619. o.] 131–141. pont; C49/92. P. sz. ügy, Bizottság kontra *Anic Partecipazioni* [EBHT 1999., I4125. o.] 78. pont, C280/06. sz. ügy, *ETI* és társai [EBHT 2007., I10893. o.] 39. pontja.

versenyjogi értelmezést kap”⁷, és nem esik egybe egyetlen jogi személy kategóriával sem.⁸ Adott tehát egy jogszabály, mely alapján sor kerül majd a jogkövetkezmények megállapítására, s az a „vállalkozás” fogalmát használja. Ezzel szemben a versenyhatósági határozat címzettjének szükségképpen valamely jogalanynak (pl. jogi személynek) kell lennie. Az anya- és leányvállalat versenyjogi felelősségével kapcsolatos problémák abból fakadnak, „*hogyan a versenyjogi szabályok címzettjei és a versenyhatóságok határozatainak címzettjei nem szükségképpen azonosak.*”⁹

Számos esetben a jogsértést elkövető vállalkozás magatartásáért „*két vagy több, jogilag elkülönült entitást*”¹⁰ vonnak ugyanis felelősségre. Ha figyelembe vesszük, hogy a társasági jog általánosan elterjedt elve a jogi személy elkülönült felelőssége, s a mögöttes felelősség megállapítására csak roppant korlátozott kereteken belül kerülhet sor, nem meglepő, hogy e fent említett tényt mind a gyakorlat, mind a jogirodalom részéről számos kritika érte. Vannak, akik egyenesen az alapvető jogelvek – ártatlanság vélelme, vétkességre alapozott felelősség, személyes felelősség – „*sárba tiprása*”-t vélik benne felfedezni.¹¹ Annak kiderítéséhez, hogy ezek valóban sérelmet szenvednek-e, célszerű egyesével megvizsgálni a lehetséges problematikus pontokat.

1.1. A személyes felelősség elve és a vállalkozás fogalma

Mint már említésre került, az EUMSZ a „vállalkozás” fogalmát használja, annak definícióját azonban nem határozza meg, így azt a bírói gyakorlat töltötte ki tartalommal. Az Európai Unió Bírósága a *Höfner és Elser*-ügyben igen kiterjesztően állapította meg mi minősül vállalkozásnak – szélesan megvonva ezáltal a versenyjog hatályát – kimondva, hogy abba beletartozik minden gazdasági tevékenységet végző entitás.¹² Mivel mint látható, e napjainkban általánosan elfogadott versenyjogi vállalkozásfogalom kapcsán a (jogi) személyiség kérdése nem merül fel, a Bizottság bírsá-

golási politikáját problematikus lenne a személyes felelősség elvének megsértéseként értékelni. A versenyjogi szabályt ugyanis nem a leányvállalat sértette meg, hanem egy vállalkozás. Nem arról van tehát szó, hogy egy jogi személy egy másik jogi személy cselekményéért felel, hanem arról, hogy egy gazdasági egység felel a saját magatartásáért.¹³ Ebből kiindulva a Bizottság és a bíróságok gyakorlata nem sértheti a személyes felelősség elvét, hisz a tényállás nem az, hogy a külön jogi személyiséggel rendelkező leányvállalat helyett az anyavállalatot bünteti a versenyhatóság.¹⁴

Mivel – mint már említésre került – a vállalkozás versenyjogi fogalma nem esik egybe valamely jogi személy kategóriával, a határozatok címzettjeinek azonban szükségképpen valamely jogalanynak kell lenni, a vizsgálat tárgya tehát, hogy a vállalkozás által elkövetett jogsértés kinek betudható. A versenyjogot sértő magatartásért ugyanis az a jogalany lesz, avagy jogalanyok lesznek a felelősek, aki vagy akik ezt a vállalkozást megtestesítik.¹⁵

A versenyjogot tehát ugyanaz a vállalkozás sértette meg, amelyet felelősségre vonnak, tekintet nélkül arra, hogy ezt a vállalkozást egy avagy több (jogi) személy alkotja. Ezt elfogadva kiindulópontként, értelmét veszti annak tisztázása, hogy az Európai Unió Bíróságának esetjoga egy objektív versenyjogi felelősség felé mutat-e, a kérdés a továbbiakban az, hogy a versenyjogot megsértő vállalkozás magatartása kinek betudható.

1.2. A betudhatóság kérdése

Mindezek után a kérdés tehát az, hogy mi alapján betudható egy magatartás valamely jogalanynak, azaz esetlegesen elkülönült jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok mikor alkotnak egy gazdasági egységet.

Az uniós esetjog annak kérdésében konzekvens, hogy a leányvállalat magatartása akkor tudható be az anyavállalatnak – azaz akkor képeznek azonos gazdasági egységet – ha az anyavállalat leányvállalataira meghatározó befolyást gyakorol.

7 OSZTOVITS András (szerk.): Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata, II. kötet, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgépellátó Kft. Budapest, 2011., (EUMSZ kommentár) 1825.

8 EUMSZ kommentár 1828.

9 Juliane KOKOTT Főtanácsnoki indítványa C-97/08. P. sz. ügy Akzo Nobel NV és társai k. az Európai Közösségek Bizottsága 36. pont.

10 FAUL, Jonathan–NICKPAY, Ali: The EC Law of Competition, Oxford University Press, Oxford, 2007. 206. o.

11 HOFFSTETTER Karl: EU Cartel Fining Laws and Policies in Urgent Need of Reform – A Rebuttal to Philip Lowe’s Article, Cartels, Fines and Due Process, Competition Policy International, November 2009 Release 2., 7–9., Kersting Christian: Liability for Competition Law Infringements in a Group of Companies (Wettbewerbsrechtliche Haftung im Konzern) 1. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1884930 (Letöltve: 2011. szeptember 10.)

12 C-41/90. sz. ügy Höfner és Elser kontra Macrotron GmbH. [EBHT 1991., I-979. o.] [21. pont].

13 WENNER, Frederique–VAN BURLINGEN, Bertus: European Court of Justice confirms Commission’s approach on parental liability, Competition Policy Newsletter, 2010 Number 1., 26.

14 HOFFSTETTER, Karl: „Multinational Enterprise Parent Liability: Efficient Legal Regimes in a World Market Environment”, North Carolina Journal of International Law & Commercial Regulation, 1990 (15) 299–335. o.

15 Juliane KOKOTT Főtanácsnoki indítványa C-97/08. P. sz. ügy Akzo Nobel NV és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága 39. pont Megjegyzés: „A személyes felelősség elvének megfelelően [...] főszabály szerint a jogsértés elkövetésének időpontjában az érintett vállalkozást irányító személynek kell a jogsértésért felelnie, még akkor is, ha a jogsértést megállapító határozat meghozatalakor a vállalkozás más személy felelőssége vagy irányítása alatt áll”, azonban „[b]izonyos kivételes körülmények között az ítélkezési gyakorlat elismeri, hogy el lehet térni a személyes felelősség elvétől a „gazdasági folytonosság” követelményének alkalmazásával, amely alapján a versenyjogi szabályok megsértése azon jogi személy gazdasági jogutódjának tudható be, aki azt elkövette, még akkor is, ha ez utóbbi már megszűnt az említett jogsértést megállapító határozat meghozatalának időpontjában azért, hogy e szabályok hatékony érvényesülését ne veszélyeztessék többek között az érintett társaságok jogi formájában történt változások” (Aveva-ügy, 65–66. pont) Annak ténye azonban, hogy a főszabály alól létezik kivétel, nem jelenti azt, hogy a versenyjog nem a személyes felelősség talaján állna, épp ellenkezőleg, megerősítésként hat erre vonatkozólag.

Megfordítva: a leányvállalat nincs abban a helyzetben, hogy piaci magatartását önállóan alakítsa.¹⁶ A jogi alapot a vállalkozáscsoport felelősségre vonására a Tanács 1/2003/EK rendelete megteremti¹⁷, tehát a további vizsgálat tárgya annak kérdése, mikor képez az anya- és leányvállalat az uniós versenyjog szempontjából azonos gazdasági egységet.

Ha ugyanis bizonyítást nyer, hogy az anyavállalat hatással van a leányvállalat piaci magatartásának meghatározására, akkor egyrészt az anyavállalat és leányvállalatai együttesen és egyetemlegesen felelősek a versenyfelügyeleti bírság megfizetéséért¹⁸, másrészt a bírság maximuma elérheti a vállalatcsoport együttes éves árbevételének 10%-át az uniós jog értelmében. Amennyiben megállapítást nyer a meghatározó befolyás léte, az arra is alkalmas ad, hogy az Európai Unió területén kívül működő anyavállalat felelősségét megállapítsák, méghozzá oly módon, hogy nincs szükség a versenyjog extraterritoriális alkalmazása esetén általánosan használt hatás doktrínára.¹⁹

Az anyavállalatnak a leányvállalat piaci magatartására gyakorolt hatása megmutatkozhat irányítási, ellenőrzési funkciók gyakorlásában, mely alapulhat tulajdonosi és egyéb jogviszonyon.²⁰ A leányvállalat függő státusa lehet *de iure* és *de facto*²¹, fontos továbbá kiemelni, hogy az anyavállalatnak a leányvállalat piaci magatartása tekintetében kell befolyással rendelkezni, az nem elvárás, hogy ezt az adott jogsértés esetében ténylegesen gyakorolja.²²

Az, hogy a leányvállalat bizonyos döntéseket önállóan is meghozhat, „[t]ermészetszerű”-nek mondható, az egyazon gazdasági egységhez tartozás lényege abban áll, hogy az anyavállalat „végső soron meghatározhatta annak piaci magatartását, annak döntési autonómiája csupán az anyavállalkozás »kegyén« múljon”.²³

Ez arra is magyarázatot ad, hogy miért nem az adott tevékenység esetében kell vizsgálni az üzletpolitika önálló meghatározásának kérdését, hiszen ha „a versenyjogi értelemben vett irányítási lehetőség fennáll”²⁴ akkor annak gyakorlása – avagy nem gyakorlása – az anyavállalkozás döntésén múlik.

1.3. Az ellenőrzési teszt

Annak megállapításához, hogy az egyik fél megfelelő ellenőrzéssel rendelkezik-e a többi felett, számos tényező vizsgálata szükséges, mint például az anyavállalatnak a leányvállalatban meglévő részesedése, az igazgatóság összetétele, az anyavállalat által a leányvállalat üzletpolitikájára gyakorolt hatás mértéke, az anyavállalat által adott utasítások stb.²⁵

Az Európai Unió bíróságainak esetjoga abban az esetben, ha az anyavállalat a leányvállalat százszázalékos tulajdonosa megdönthető vélelmet állít fel, mely szerint ilyen esetben az anyavállalat ténylegesen is meghatározó befolyást gyakorol a leányvállalat piaci magatartására, s ezért az EUMSZ 101. cikkének alkalmazásában egy gazdasági egységet alkotnak.²⁶

A piaci magatartás nem önálló meghatározására vonatkozó vélelem fennáll a nem teljes, de többségi tulajdonos anyavállalat esetében is, bár megdöntése értelemszerűen könnyebb. Sőt, a meghatározó befolyás bizonyos esetekben kisebbségi részesedés esetén is megállapítást nyerhet, ha valami miatt stratégiai befolyást gyakorol az egyik vállalat a másik felett, például ha a felügyelőbizottság tagjainak több mint felét kinevezi, avagy a szavazatok több mint felével rendelkezik a legfőbb szerv ülésein²⁷, illetve amikor a lényeges irányítás megállapítást nyer valamilyen oknál fogva.²⁸

2. A százszázalékos tulajdonos anyavállalat meghatározó befolyására vonatkozó vélelem, illetve annak megdöntése

Az Európai Unió bíróságainak esetjoga konzekvens abban, hogy abban a speciális esetben, ha az anyavállalat a leányvállalat százszázalékos tulajdonosa, a meghatározó

16 Juliane KOKOTT Főtanácsnoki indítványa C-97/08. P. sz. ügy Akzo Nobel NV és társai kontra az Európai Közösségek Bizottsága 2. pont, Akzo-ügy 4. pont, AEG ügy 49. pont, Stora-ügy 26. pont.

17 A Tanács 1/2003/EK rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról HL L 1. 2003. 1. 4. 205–227. o. 23. cikk (2) bek.

18 Akzo-ügy 1. pont.

19 JONES, Alison–SUFFRIN, Brenda: EU Competition Law: Text, Cases & Materials, Oxford University Press, Oxford, 2011. 138–139. o.

20 VAN CLEYNENBREUGEL Pieter: Single entity test in U. S. antitrust and EU competition law, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1889232 (Letöltve: 2011. szeptember 10.) 28.

21 MONTESA, Aitor–GIVAJA, Ángel: When Parents Pay for their Children’s Wrongs: Attribution of Liability for EC Antitrust Infringements in Parent–Subsidiary Scenarios, World Competition Law and Economic Review 555–574. o., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn Netherlands, 2006. 560.

22 MONTESA, Aitor–GIVAJA, Ángel: When Parents Pay for their Children’s Wrongs: Attribution of Liability for EC Antitrust Infringements in Parent–Subsidiary Scenarios, World Competition Law and Economic Review 555–574. o., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn Netherlands, 2006. 561.

23 TÓTH Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest 2007. 96. o.

24 TÓTH Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest 2007. 96. o.

25 WHISH, Richard: Versenyjog, HVG-Orac, Budapest, 2010. 90. o.

26 T314/01. sz. ügy, Avebe kontra Bizottság [EBHT 2006., II3085. o.] 136. pont, T71/03., T74/03., T87/03. és a T91/03. sz. egyesített ügyek, Tokai Carbon és társai kontra [EBHT 2009., II-00909. o.] 59. pontját, Roth QC Peter–Rose Vivien: European Community Law of Competition, Oxford University Press, Oxford, 2008. 104.

27 FAUL, Jonathan–NICKPAY, Ali: The EC Law of Competition, second edition, Oxford University Press, Oxford, 2007. 207.

28 Lásd bővebben: SIRAGUSA, Mario–RIZZA, Cesare: EC Competition Law Volume III. Cartel law, Restrictive Agreements and Practices between Competitors, Claeyss & Casteels, 2007. 38. o., Goyder D. G.–Goyder Joanna–Albors–Llorens Albertina: Goyder’s EC Competition Law, Oxford University Press, Oxford, 2009. 80–81. o., Van Bael–Bellis: Competition Law of the European Community, Wolters Kluwer Law & Business, Alphen aan den Rijn, 2010. 24–25. o.

befolyás bizonyításához elégséges, ha a Bizottság bizonyítja az anyavállalat egyedüli tulajdonosi státuszát. Ez megalapozza az egyetemleges felelősséget, kivéve, ha az érintett vállalat a vélelem megdöntése érdekében elegendő bizonyítékot terjeszt elő arra vonatkozóan, hogy leányvállalata saját piaci magatartását önállóan határozza meg.²⁹

A vélelem megdöntése korántsem egyszerű feladat, hiszen a racionális magatartáson alapul, „ami általában törtenni szokott”. A vállalkozásoknak a vélelem megdöntése érdekében igazán kivételes, abnormális és rendellenes körülményeket kell bizonyítani³⁰, annál is inkább, mert míg a korábbi esetjog értelmében arra a területre kellett kiterjedni a befolyásnak, ahol a jogsértés történt³¹, az újabb ítéletekben ez a követelmény már nem szerepel. Sőt, épp ellenkezőleg, annak megállapításához az újabb esetek fényében az is elegendő, hogy a leányvállalatnak az anyavállalat által meghatározott policy-t kell követnie, avagy az anyavállalat abban a helyzetben van, hogy a követendő kereskedelmi politikát meghatározza.³²

Az Akzo-ítélet után mind a gyakorlat, mind a jogtudomány számos kérdést vetett fel azzal kapcsolatban, hogy egyáltalán megdönthető-e a vélelem, avagy a felelősség automatikus, hogy kimentheti-e magát ténylegesen az anyavállalat a felelősség alól. A bizonyítási teherrel kapcsolatban *expressis verbis* kimondta a Bíróság, hogy az anyavállalatot terheli annak bizonyítása, hogy a leányvállalat piaci magatartásának meghatározása tekintetében önállóságot élvezett.³³ „[A] Bizottság – a jogsértés betudhatóságát illetően – [...] csupán az arra vonatkozó bizonyíték előterjesztésére köteles, hogy az anyavállalat rendelkezik leányvállalatainak tőkéjével”³⁴

Ezzel kapcsolatban a Bíróság külön is kiemelte, hogy a százszázalékos részesedés maga megalapozza annak vélelmét, hogy a leányvállalat kereskedelmi politikájának meghatározásában nem volt önálló. Sőt, az anyavállalat csak azáltal döntheti meg a vélelmet, ha „bizonyítja, hogy a leányvállalata lényegében nem hajtja végre az általa adott utasításokat, és ennél fogva önálló piaci magatartást követ.”³⁵

Mivel, mint már korábban említésre került, az anyavállalat befolyásának nem a konkrét jogsértés esetében kell fennállnia, hanem általánosságban, ez az a pont, ami miatt a legtöbb kritika érte az uniós gyakorlatot. Ez a vélelem ugyanis szinte védhetetlen helyzetbe helyezi az anyavállalatot, hiszen százszázalékos tulajdon esetén szinte lehetetlen annak bizonyítása, hogy a leányvállalat egyáltalán nem hajtja végre az anyavállalat utasításait.

Az ellenbizonyítás sikerének érdekében gyakorlatilag azt kellene bizonyítani, hogy az anyavállalat nem is volt abban a helyzetben, azaz lehetősége sem volt arra, hogy a leányvállalat piaci magatartására befolyást gyakoroljon, vagy azt legalábbis nem gyakorolta. Egy teljes mértékben az anyavállalat tulajdonában álló leányvállalat azonban „szükszerűen követi az anyavállalat által lefektetett policy-t”.³⁶

2.1. Az Akzo-vélelem megdöntésének lehetőségei az újabb jogesetek fényében

Az Akzo-döntés után mind a gyakorlat, mind az elmélet részéről felmerült annak kérdése, hogy a vélelem megdöntése lehetséges-e ténylegesen, avagy annak következtében az anyavállalat felelőssége automatikusan beáll, illetve objektív-e esetlegesen az anyavállalat felelőssége? Történt mindez annak ellenére, hogy a fent nevezett ítéletében a Bíróság a következőt mondta ki: „[a]bban a különös esetben, ha az anyavállalat 100%-os részesedéssel rendelkezik a [z uniós] versenyjog szabályait sértő magatartást folytató leányvállalatban, egyrésztől ezen anyavállalat meghatározó befolyást gyakorolhat az említett leányvállalat magatartására [...], másrésztől pedig fennáll azon egyszerű vélelem, amely szerint az említett anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol leányvállalata magatartására.”³⁷

Tehát a megdöntés lehetősége elméletben egyértelműen következik az ítéletből, mint ahogy az kifejti a versenyjogot megsértő vállalkozás magatartásának betudhatóságára vonatkozó feltételeket is.³⁸

Egyértelműen meghatározza továbbá az ítélet, hogy a százszázalékos részesedés esetén a Bizottságnak nem kell további körülményeket bizonyítani, azok csak az ítélet megalapozását szolgálják, nem pedig a vélelem alkalmazhatóságának feltételei.³⁹

Az, hogy az ítélet mégis a fent említett kérdéseket vetette fel, elsősorban a gyakorlat- és elméletbeli „eltérések” miatt lehet. Ellenbizonyításnak ugyanis lehet helye, felmerül azonban a kérdés, hogyan bizonyítható, hogy egy százszázalékos tulajdoni részesedéssel rendelkező anyavállalat nem volt abban a helyzetben, hogy leányvállalata piaci magatartását meghatározza, illetve ha volt, azzal nem élt gyakorlatilag semmilyen területen, még csak követendő irányvonalat sem határozott meg, avagy azt a leányvállalat nem követte?

Ezek és a további kérdések megválaszolását az Akzo-ítélet az utókor bírósági joggyakorlatára hagyta. A közel-

29 T-25/06 Alliance One International k. Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.] (Alliance One-ügy) 87. pont, Stora-ügy 29. pont, Akzo-ügy 61. pont.

30 SPINS, Steve–MEIER, Anouck: Cartel liability in the EU: What can parent companies say in their defence? AB Extra – Cartel Liability, mlex magazine, April–June 2010, 62.

31 C-48/69 sz. ügy, Imperial Chemical Industries v. Commission [1972] ECR 619 136–141. pont.

32 Stora-ügy 27. pont.

33 Avebe-ügy 136. pont; Stora-ügy 29. pont, Akzo-ügy 60. pont.

34 Akzo-ügy 64. pont.

35 Akzo-ügy 61–62. pont.

36 AEG-ügy 50. pont.

37 Akzo-ügy 60. pont.

38 Akzo-ügy 56–57. pont.

39 Akzo-ügy 62. pont T-197/06 FMC kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.] (FMC ügy) 99. pont.

múltban számos ítélet született a kérdéssel kapcsolatban, célszerű hát megvizsgálni, vajon megválaszolják-e az Akzo-döntés kapcsán felmerült kérdéseket.

2011 az Európai Unió bíróságainak a kérdésre vonatkozó esetjoga területén nagyon termékeny éveknek számított, mind az Európai Bíróság, mind a Törvényszék számos, a felelősség betudhatóságára vonatkozó ítéletet hozott.⁴⁰ Ezek közül egyik első – és bizonyos szempontból új fejleményeket hozó – volt januárban a General Química és társai kontra Bizottság ügyben az Európai Bíróság által hozott ítélet.

Ezt az esetet a jogirodalomban számos esetben úgy említik, mint amelyben azt vizsgálta a Bíróság, hogy az *Akzo-vélelem* automatikus, avagy ténylegesen megdönthető. Az eset tanulsága alapján egyértelművé vált, hogy a vélelem nem azt jelenti, hogy minden esetben, ahol az anyavállalat százszázalékos tulajdonosa a leányvállalatnak, automatikusan megállapításra kerülne az egész vállalatcsoport felelőssége. Ezen ítéletében ugyanis az Európai Unió Bírósága részben határyon kívül helyezte a Törvényszék ítéletét, mert az nem tett eleget indokolási kötelezettségének, „egyszerű elvi állításra szorítkozott, anélkül hogy világosan és egyértelműen feltüntetette volna azon indokokat, amelyek [az anyavállalat felelősségének] megállapításra vezették”.⁴¹ A vélelemmegdöntéshez a megfelelő indoklás kétségtelenül szükséges.

A General Química-ügyben hozott ítélet egyébként több szempontból is érdekes. Egyrészt, mert itt a Bizottság olyan esetben is megállapította az anyavállalat felelősségét, ahol a leányvállalat üzleti tervét és értékesítési célkitűzéseit nem hagyják jóvá az anyavállalatok. Nincsenek ipari kapcsolatok, összefonódások vagy vertikális átfedések, továbbá a leányvállalat olyan termékeket gyárt, amelyek nincsenek kapcsolatban az anyavállalat termékeivel, mely azt egy nagyobb csomag részeként vette és számos alkalommal sikertelenül próbálta meg eladni.⁴² A Bizottság szerint ugyanis az anyavállalat „olyan helyzetben volt, amelyben tudomást szerezhetett a [leányvállalata] tevékenységéről”, illetve az eladási kísérletek nem bizonyítják, „hogy nem volt érdekelt abban, hogy meghatározó befolyást gyakoroljon felette annak érdekében, hogy [annak] ismertsége és kereskedelmi értéke ne csökkenjen egy érdeklődő vásárló megtalálásához szükséges időszakban”.⁴³

Míndezen alapján tehát „az anyavállalatnak a leányvállalata piaci magatartásáért való felelőssége megállapításá-

hoz nem szükséges, hogy az anyavállalat tevékenysége akár csak részlegesen is átfedésben vagy közeli kapcsolatban legyen a leányvállalat tevékenységével” a Bizottság a felelősség megállapításához elegendőnek találta, hogy a leányvállalat neki „számolt be a forgalmazási, termelési és pénzügyi eredményeiről”.⁴⁴

Míndezt figyelembe véve jogosan merül fel a kérdés, hogyan lehetséges, hogy a százszázalékos részesedéssel rendelkező anyavállalat kimentse magát a jogsértés neki való betudása alól? Lehetséges-e az egyáltalán, avagy az *Akzo-vélelem* csak elméletben megdönthető?

Kérdéses az is, hogy az ítélet – részben – szembe megy-e a korábbi esetjoggal a Bizottság indokolási kötelezettségére vonatkozóan és annak kérdésében, „hogy az [anyavállalat] nem csupán a piacon, hanem a vitatott határozat tárgyát képező jogsértő magatartással összefüggésben is meghatározó befolyást gyakorolt a [leányvállalat] politikájára”.⁴⁵

Véleményem szerint ez az ítélkezési gyakorlatban nem jelent változást, itt csupán arról van szó, hogy a Bizottságnak – amennyiben valamilyen olyan állítását akarja bizonyítani, ami a vélelmen túlmutat – állítását megfelelően kell indokolnia, hiszen az például az ellenbizonyításnak is feltétele. Százszázalékos részesedés esetén továbbra sem kell bizonyítani az anyavállalat részvételét a jogsértésben, illetve további körülményeket⁴⁶, a vélelem továbbra is fennáll. Ellenbizonyításnál kell a Bizottságnak és a bíróságoknak részletesen vizsgálni a vállalkozások által a vélelem megdöntésére felhozott bizonyítékokat, a vélelem nem vezethet a felelősség automatikus megállapításához.⁴⁷

A Bizottság indokolási kötelezettségét említi az időben a Químicat követő, a kérdéssel foglalkozó törvényszéki ítélet is⁴⁸, s az ítélet kimondja, hogy a Bizottságnak e „tekintetben nem csupán az érintett vállalkozások érveléseit kell tudnia elfogadni vagy elutasítani, hanem a vállalkozások által kifejtett tényekkel kapcsolatban el kell tudnia végezni saját elemzését”.⁴⁹

Ezen ítéletek mindenképpen azt a nézetet erősítik, mely szerint az *Akzo-vélelem*nek megdönthetőnek, a felelősségnek pedig személyesnek kell lenni, hiszen a szigorú indokolási kötelezettség háttérben egyértelműen annak igénye húzódik meg, hogy a felek számára lehetséges legyen a védekezés, az ellenbizonyítás.

40 C-90/09. P. sz. ügy General Química SA és társai kontra Európai Bizottság (Química-ügy)[EBHT 2011. 00000. o.], T-117/07 és T-121/07 sz. egyesített ügyek, Areva és társai kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], T-386/06 Pegler kontra Bizottság HL [EBHT 2011. 00000. o.], T-382/06 sz. ügy, Tomkins kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], C-352/09 P. sz. ügy, ThyssenKrupp Nirosta kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], C-216/09 P. sz. ügy, ArcelorMittal Luxemburg kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], C-201/09 P. sz. ügy, ArcelorMittal Luxemburg kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], C-306/09 sz. ügy, Pfeleiderer kontra Bizottság, [EBHT 2011. 00000. o.], Gosselin-ügy, FMC-ügy, T-185/06 sz. ügy, L’Air liquide kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], T-42/07 sz. ügy Dow Chemical és társai k. Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], T-146/07, T-141/07 és T-145/07 egyesített ügyek, General Technic-Otis k. Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], Alliance One-ügy, T-234/07 sz. ügy, Kononkije Grolsch k. Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], C-521/09 P sz. ügy, Elf Aquitaine k. Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], Arkema-ügy.

41 Química-ügy 60–61. pont.

42 Jan MAZÁK Főtanácsnoki indítványa C-90/09 sz. ügy General Química és társai kontra Európai Bizottság [EBHT 2011. 0000. o.] 10. pont.

43 Jan MAZÁK Főtanácsnoki indítványa C-90/09 sz. ügy General Química és társai kontra Európai Bizottság 11. pont.

44 Jan MAZÁK Főtanácsnoki indítványa C-90/09 sz. ügy General Química és társai kontra Európai Bizottság 12. pont.

45 Química-ügy 60. pont.

46 Química-ügy 8 41. pont.

47 Química-ügy 51–52. pont.

48 Química-ügy 88. pont.

49 Areva-ügy 87. pont.

Hozzá kell azonban tenni, hogy az egyazon gazdasági egységet alkotó anya- és leányvállalat egyetemleges felelőssége megállapításának mellőzésére, illetve jogsértés anyavállalatnak betudására az uniós bíróságok esetjogában az *Akzo-eset* óta ez idáig egyetlen esetben sem került sor. Sajnálatos módon azonban ebből sem tudjuk meg a mentesülés feltételeit, mivel az említett esetben az anyavállalat vállalkozás minőségének hiánya miatt nem került sor a felelősség megállapítására.⁵⁰ Nem az ellenbizonyítás egyik esetéről van itt tehát szó, hanem arról, hogy az egyazon gazdasági egység elve nem áll meg, ha a felek valamelyike nem minősül a versenyjog értelmében vállalkozásnak.

A Pegler kontra Bizottság és Tomkins kontra Bizottság ügyekben a Törvényszék olyan esetben is megállapította a vállalkozások egyetemleges felelősségét, melynek eldöntésekor azok már szétváltak, viszont a jogsértés időtartama alatt a Tomkins volt a Pegler százszázalékos tulajdonosa.⁵¹ További adalékként a fent nevezett ügyekhez itt egy másik érdekes kérdés is felmerülhet a személyes felelősség elve alkalmazásának szempontjából: az egyetemleges felelősség ugyanis annak ellenére nyert megállapítást, hogy a leányvállalat (Pegler) adott időszakban az angol jog szerint létező „alvó” társaság volt, „következésképpen nem tevékenykedett a piacon”.⁵²

Egy másik, szintén közelmúltbeli ítéletében a Bíróság azt mondja ki, „*hogy nem lehet kizárni, hogy egy nem operatív holding meghatározó befolyást gyakoroljon leányvállalatainak magatartására annak ellenére, hogy nincs közvetlenül jelen a piacon, tekintettel koordinációs és pénzügyi irányítási feladataira, és hogy e befolyás tényleges gyakorlását vélelmezni lehet, ha a leányvállalatok az anyavállalat kizárólagos vagy majdnem kizárólagos tulajdonában vannak*”.⁵³ Ennek kifejtése után a Bíróság hangsúlyozta a vélelem megdönthető – „egyszerű” – jellegét, illetve azt, hogy az „*anyavállalat nem operatív jellegére hivatkozni az ilyen vélelem megdöntése érdekében*” nem elegendő.⁵⁴

Egy újabb ítéletben került a közelmúltban megerősítésre az is, hogy nemcsak hogy nem szükséges az anyavállalat meghatározó befolyásának kiterjedni arra a területre, ahol a versenyjogsértés történt, a meghatározó befolyásnak és a versenyjogsértésnek gyakorlatilag egyáltalán nem kell okozati összefüggésben állnia egymással. Ha a következő fordulatot – „*[a]mennyiben az anyavállalat meghatározó befolyást gyakorol leányvállalata magatartására, különösen ez utóbbinak a versenyellenes magatartására*”⁵⁵ – így értel-

mezzük, valóban felmerülhet az automatikus és objektív betudhatóság kérdése.

Figyelembe véve viszont egy másik, szintén közelmúltbeli ítéletet⁵⁶, valószínűbbnek tűnik, hogy az ilyen és hasonló fordulat inkább a konkrét versenyellenes magatartásra, illetve az anyavállalatnak abba a közvetlen beavatkozására vonatkozik. Adott ügynek a releváns pontjában ugyanis azt tárgyalta a Törvényszék, hogy annak ténye, hogy az anyavállalat képviselőjében valaki részt vesz a kartellhez kapcsolódó találkozókra, bizonyítékul szolgálhat arra, hogy az anyavállalatnak tudomása volt leányvállalata versenyjogot sértő magatartásáról.⁵⁷

Sőt, egy másik közelmúltbeli ítéletében a Törvényszék *expressis verbis* ki is mondta, hogy az Akzo-vélelem nem vezethet a százszázalékos tulajdonos anyavállalat felelősségének automatikus megállapításához, de mivel ez nem csak e vélelem megdönthető természetével lenne ellentétes, de magával a személyes felelősség elvével is, melyen maga a versenyjog is alapszik.⁵⁸

2.2. Koninklijke Grolsch – avagy egy egyedi eset tanulságai

A Törvényszék 2011. szeptember 15-én egy több szempontból érdekes ítéletet⁵⁹ hozott, melyben megsemmisítette teljes egészében a Bizottság határozatát.⁶⁰ Előjáróban meg kell említeni, hogy valamely jogalany versenyjogi jogsértést való felelősségét a versenyhatóság alapvetően két alapon állapíthatja meg határozatában: egyrészt saját magatartása alapján, másrészt az egyazon gazdasági egység elve alapján, ha leányvállalata magatartását neki tudják be.

A Koninklijke Grolsch esetében e két jogalap egymástól való elkülönítésének alapvető hiánya okozta a problémát. A Bizottság ugyanis a Koninklijke Grolsch-nak jogsértésben való közvetlen részvételét állapította meg, annak ellenére, hogy annak tekintetében nem állt rendelkezésre elegendő bizonyíték.⁶¹ Maga a felperes is hivatkozik beadványában arra, hogy adott esetben a Bizottságnak nem volt joga kimondani a jogsértésben való közvetlen részvételét, hanem esetlegesen neki kellett volna betudni leányvállalata, a Grolsche Bierbrouwerij Nederland által elkövetett jogsértésért fennálló felelősséget.⁶² Ennek tekintetében pedig a Bizottságot terhelő indokolási kötelezettségről⁶³ nem szabad megfelelkezni, enélkül ugyanis a megdönthető vélelemmel szembeni ellenbizonyítás lehe-

50 Gosselin-ügy 41–42. pont.

51 Tomkins-ügy 35–38. pont, Pegler-ügy 99–102. pont.

52 Pegler-ügy 79. pont.

53 Arkema-ügy 48. pont.

54 Arkema-ügy 48. pont.

55 ArcelorMittal-ügy.

56 FMC-ügy.

57 FMC-ügy 118. pont.

58 Alliance One-ügy 92. pont.

59 Koninklijke Grolsch-ügy.

60 Koninklijke Grolsch-ügy 93. pont.

61 Koninklijke Grolsch-ügy 66. pont.

62 Koninklijke Grolsch-ügy 42. pont.

63 Química-ügy 60–61. pont.

tetlenné válna, ami az anyavállalat felelősségének automatikus megállapításához vezetne – ez pedig végső soron valóban ellenkezne a személyes felelősség elvével.⁶⁴

Az ítélet 86. pontjában a következőképpen fogalmaz: „Miután a Bizottság a felperest és a Grolsch-csoportot ugyanazon jogi személynek veszi, mindazonáltal elmulasztja megindokolni, hogy miért tudja be a felperesnek a leányvállalata, a Grolsche Bierbrouwerij Nederland kartellben való – a fent hivatkozott ítélezési gyakorlat értelmében az utóbbi leányvállalat alkalmazottjainak a jogvita tárgyát képező tállalkozókon való részvételéből következő – részvételét.”⁶⁵

Bár, az ítélet különböző nyelveken közzétett változatai között érzékelhetők nüansznyi különbségek⁶⁶, a lényegét valóban jól tükrözi a magyar nyelvű verzió, figyelembe véve az eset összes körülményeit, és a felperes által a megtámadás egyik alapjaként felhozott – a Törvényszék által elfogadhatónak nyilvánított⁶⁷ – azon pontot, melyben sérelmezi, hogy a Bizottság határozata a jogsértést megvalósító tállalkozókon részt vevőket a „„Grolsch” többi „igazgatójaként”” aposztrofálja.⁶⁸

Mindezeket figyelembe véve, véleményem szerint a Grolsch-eset igazi fordulópontot nem hozott a bíróságok ítélezési gyakorlatában. Az *Akzo-vélelem* megdönthető természete, illetve a Bizottság indokolási kötelezettsége megerősítésre került, valamint azáltal, hogy ezen ítéletben az egyazon gazdasági egység tana és az azonos jogi személyiség közötti különbségek lényege roppant látványos, az is egyértelművé vált, hogy a vélelem igenis a személyes felelősség elvének tállaján áll.

Konklúzió

A százsázalékos tulajdonos anyavállalatnak leányvállalata piaci magatartása felett gyakorolt meghatározó befolyására vonatkozó vélelem a személyes felelősség elvét nem sértheti. Az ellenbizonyítás lehetséges, bár korántsem egyszerű feladat. Ez idáig alig került sor arra, hogy az egyedüli tulajdonos anyavállalat mentesült a felelősség alól⁶⁹, bár ott sem az ellenbizonyítás sikeressége, hanem az anyavállalat tállalkozás minőségének hiánya⁷⁰ volt ennek oka.

Mint a fent elemzett esetekből látható, az egyedüli tulajdonos anyavállalat által lefektetett policy, melyet a leány-

vállalatnak követnie kell, már megalapozza ezt a felelősséget, még abban az esetben is, ha a vállalatok között nem közvetlen, hanem az irányítás indirekt módon egy harmadik vállalat közbeiktatásával történik.⁷¹

Az elemzett esetjog alapján úgy tűnik, az anyavállalatnak gyakorlatilag azt kellene bizonyítania, hogy semmilyen formában nem játszik szerepet a leányvállalat piaci magatartásának alakításában, még egy követendő policy-t sem határoz meg számára. Ez – abban az esetben, ha a leányvállalat százsázalékos tulajdonosa az anyavállalat – mindenesetre roppant nehezen bizonyítható. Mint az esetjog alapján láthattuk, a közvetett irányítás, avagy a vállalatok teljesen eltérő tevékenysége sem alapozhatja ezt meg.

Mindemellett a Bizottságnak és a bíróságoknak indokolási kötelezettsége van arra nézve, miért tudták be a leányvállalat magatartását az anyavállalatnak – ezáltal lehetővé téve a tállalkozásnak az ellenbizonyítást. Az ellenbizonyításnak lehetségesnek kell tehát lennie, hiszen amennyiben nem lenne lehetőség a vélelem megdöntésére, az sértené a személyes felelősség elvét. Az elméleti lehetőség mindenképpen fennáll, kérdéses viszont, hogy a vélelem megdöntése hogyan lehetséges, amennyiben mindkét vállalat tállalkozásnak minősül a versenyjog szerint. Az Európai Unió bíróságai előtt 2011 folyamán az ügyek számának jelentős növekedése – amennyiben ez a tendencia folytatódik – valószínűsíti, hogy az esetjognak előbb vagy utóbb meg kell válaszolnia az ezzel kapcsolatos kérdéseket.

Vannak, akik – nem kimerítő – listát állítottak már fel arra vonatkozóan, hogy lehetséges e vélelem megdöntése⁷², míg a szkeptikusok szerint a vélelem megdöntése szinte lehetetlen, ezért a felelősség kizárására compliance programot javasolnak a tállalatscsoporton belül.⁷³ Ez utóbbi kétségkívül megoldhatja a bizonyítás problematikáját, viszont a tállalatok esetlegesen költségesnek tállalhatják. Fel kell hívni viszont a figyelmet, hogy a versenyhatóságok határozatai bátorítólag hathatnak a magánjogi igényekkel bírósághoz fordulni szándékozókra is, mely esetben viszont ismételten nagy jelentősége lesz annak, hogy mely jogi személy testesíti meg a versenyjogi jogsértést elkövető tállalkozást.

64 Alliance One-ügy 92. pont.

65 Koninklijke Grolsch-ügy 86. pont.

66 „Egyenlőnek veszi a Grolsch-csoporttal” (német) „Asszimilálja/azonosítja a Grolsch-csoporttal” (francia, olasz).

67 Koninklijke Grolsch-ügy 40. pont.

68 Koninklijke Grolsch-ügy 32. pont.

69 Gosellin-ügy.

70 Ez esetben értelemszerűen nem vonatkozik rá a versenyjog hatálya.

71 T41-05 Alliance One kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.], 98. pont.

72 JOSHUA, Julian–BOTTEMAN, Yves–Atlee Laura: „You Can’t Beat the Percentage” – the Parental liability Presumption in EU Cartel Enforcement, *The European Antitrust Review* 2012. *Global Competition Review*, 2011. 7.

73 HOFFSTETTER, Karl–LUDESCHER, Melanie: Fines against Parent Company in EU Antitrust Law: Setting Incentives for ‘Best Practice Compliance’ *World Competition Law and Economic Review*, 55–77. o., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, Netherlands, 2010. 55–77. o.

Az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos legjobb gyakorlatokról szóló új Bizottsági közlemény¹

Bevezető gondolatok

2011 októberében, az érdekcsoportokkal és tagállamokkal történt egyeztetéseket követően befejeződött az Európai Bizottság (a továbbiakban Bizottság) által kidolgozott közleménycsomaggal² kapcsolatos többéves jogalkotói munka. Ezzel a lépéssel újabb úgynevezett „soft law” dokumentumokkal bővült a Bizottság amúgy sem szegényes jogalkalmazói tárháza.

A továbbiakban a közleménycsomagba tartozó dokumentumok közül elsősorban – annak a hazai jogalkalmazás szempontjából elsődleges jelentősége okán – az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos közlemény (a továbbiakban közlemény) szövegének kialakulására, fejlődésére fognak koncentrálni a szerzők. A tanulmány felépítése a következő: a szerzők a tanulmány első részében a reformfolyamat előzményeit mutatják be, ezt követően kerül górcső alá az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos közlemény szerkezete és tartalma, illetve az abba foglalt újítások. Ezeket a részeket egészíti ki egy, a közlemény bizonyos hiányosságaira rámutató összefoglaló rész.

I. Kialakulási körülmények

A reformot jelentő közleménycsomag kidolgozását 2009 júliusában kezdte meg a Bizottság azzal a céllal, hogy az EUMSZ. 101. és 102. cikkével kapcsolatos eljárásokra vonatkozóan megvilágítsa azok teljes spektrumát, illetve felvázolja az egyes eljárási cselekmények célját, formáját, előfordulási lehetőségeit. Ugyancsak közrejátszott a szövegezési folyamat megindulásában, hogy a Bizottság eljárását a 2009-es év során több alkalommal kritikai észrevételekkel illették³ az átláthatóság és a szabályszerű eljárási sémák hiányossága miatt, amit a Bizottság természetesen azonnal cáfolni kívánt. A fentiekkel egyenértékű célkitűzés volt egy olyan eljárási gyakorlat kialakítása, amely biztosítja, hogy mind a felek, mind pedig a Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok is azonos gyakorlatot értsenek, és egységes elveket alkalmazzanak az 1/2003/EK tanácsi rendelet⁴, illetve az azt végrehajtó rendelet⁵ rendelkezései alapján.

A reformfolyamatban természetesen fontos szerepet játszott a Lisszaboni szerződés⁶ óta az Európai Unióra háruló kötelezettség az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez

* Gazdasági Versenyhivatal, Jogi Iroda – vizsgáló.

** Gazdasági Versenyhivatal, Nemzetközi Iroda – vizsgáló.

1 A cikk a szerzők saját véleményét tükrözi, nem tekinthető a Gazdasági Versenyhivatal hivatalos álláspontjának.

2 A közleménycsomag a következő dokumentumokat tartalmazza: az antitröszt-eljárást felölölő „best practices” közlemény [HL C308., 2011. 10. 20. 6. o.], a meghallgatási tisztviselő („Hearing Officer”) hatáskörét szabályozó bizottsági elnöki határozat [HL L275., 2011. 10. 20. 29. o.] és a közgazdasági bizonyítékok feldolgozását szabályozó közlemény.

3 Lásd pl. az *Intel-ügyet* (C-3/37.990. HL [2009] C 220., 2009. 9. 12. 42. o.), amelynek kapcsán az Európai Ombudsman, P. Nikiforos Diamandouros hangsúlyozta a jelentésében, hogy a Bizottság eljárási hibát vétett a Dell számítógépgyártóval történt találkozó szabályszerű rögzítésének elmulasztásával. Az Ombudsman véleménye szerint a Bizottság nem készítette megfelelő feljegyzést a szóban forgó megbeszélésről, továbbá a brüsszeli hatóság vizsgálati aktája nem tartalmazta a megbeszélés napirendjét sem. Habár a kritika nem állította, hogy a Bizottság ezen eljárása megsértette volna a felek védelemhez való jogát, mégis kételyeket ébresztett a Bizottság eljárásainak szabályszerűsége felől, amit Brüsszel nyilvánvalóan azonnal cáfolni kívánt.

4 A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.), a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról, HL L 001, 04/01/2003 P. 0001–0025.

5 A Tanács 773/2004/EK rendelete (2004. április 7.) a Bizottság által az EK-Szerződés 81. és 82. cikke alapján folytatott eljárásokról HL L 123., 2004. 4. 27., 18. o.

6 Az Európai Unióról szóló Szerződés és az Európai Közösséget létrehozó Szerződés módosításáról, melyet Lisszabonban, 2007. december 13-án írtak alá, HL C 306., 2007. 12. 17. 1. o.

(a továbbiakban Egyezmény) való csatlakozással. A csatlakozás feltételezhetően némiképp át fogja formálni az emberi jogokhoz és alapjogokhoz való európai uniós viszonyulást a jövőben. Ez a lépés továbbá feloldja azt az – eddig létező – ellentmondást, hogy bár az Európai Unió minden egyes tagállama csatlakozott már az Egyezményhez (így minden uniós állampolgár jogosult érdemben az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulni), maga az Európai Unió azonban mindezt nem tette meg ezt. Mindezek következtében a Bizottságnak is számolnia kellett azzal a ténnyel, hogy a jövőben egy tőle független, az alapjogok érvényesítésében élen járó szerv „ellenőrzése” alá fog kerülni, ami nyilvánvalóan felgyorsította a tiszteséges eljárási sémák megteremtésére való törekvéseket Brüsszelben.

A reform közleménycsomagot 2010. január 6-án kezdte el feltételelesen alkalmazni a Bizottság, bár egyidejűleg felhívták az érdekcsoportok figyelmét arra, hogy 2010. március 3-ig lehetőségük van kifejtetni véleményüket a közleménycsomagba tartozó dokumentumokkal kapcsolatban.⁷ Az érdekcsoportok reakciói minden eddigi képzetet felülmúltak: több mint 50 különböző érdekcsoport, ügyvédi iroda, szövetség és más szervezet küldte el észrevételeit a Bizottság felhívására. A közleménycsomag fogadtatása egyértelműen pozitív volt, bár kétségtelenül érkeztek kritikai észrevételek is a civil szféra irányából.

II. Az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos legjobb gyakorlatokat tartalmazó Bizottsági közlemény

Kifejezetten előremutató, hogy a Bizottság megújította az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos legjobb gyakorlatokat tartalmazó dokumentumnak a 2010. január 6-án, a Bizottság honlapján közzétett változatát, sőt, egy magasabb jogforrási szinten, bizottsági közlemény formájában tette mindezt. Jó elgondolásnak tűnik – csakúgy, ahogyan ez a közlemény korábbi változata esetében is történt – hogy a közlemény kronologikus sorrendben igyekszik modellezni a Bizottság antitröszt-eljárását, lehetőséget biztosítva ezzel az ügyfeleknek arra, hogy az éppen folyamatban lévő eljárási szakasznak megfelelő szabályokat könnyen és egyszerűen megtalálják.

II.1. Bevezető rész⁸

A közlemény annak hatálya, illetve általános céljának bemutatásával kezdődik. Fontos különbség, hogy a bevezető mondatba bekerült a Bíróság esetjogára való utalás, mint aminek a Bizottság minden körülmények között meg kíván felelni. Alkalmazási körét tekintve az antitröszt-eljárásokkal kapcsolatos közlemény az EUMSZ. 101. és 102. cikk tartalmát fedi le azzal, hogy a kartell eljárások bizonyos aspektusai⁹ kikerülnek a közlemény hatálya alól. Hasonlóképp nem vonatkozik a közlemény az összefonódások ellenőrzésével, illetve állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásokra sem.

Szintén a bevezető részben került elhelyezésre az a kitétel, ami a közlemény korábbi változatában is szerepelt, miszerint a Bizottság, ha a konkrét ügy kivételesen úgy kívánja, eltérhet a közleményben foglaltaktól¹⁰, ami az eljárás menetét illeti.

Fontos újítás, hogy a Bizottság bátorítja az ügyfeleket a bevezető rendelkezésekben¹¹, hogy elektronikus információk (e-mail vagy egyéb digitális eszközök) segítségével tartsák a hatósággal a kapcsolatot az ügy során.

II.2. Vizsgálati szakasz

Továbblépve a vizsgálati szakra vonatkozó reformokra, üdvözlendő eljárásjogi fejlemény az is, hogy a Bizottság közleményi formában vállalja, hogy az eljárás megkezdéséről tájékoztatni fogja a nyilvánosságot¹² sajtóközlemények kiadása formájában, továbbá hogy a döntés meghozatalát is közölni fogja a nyilvánossággal.¹³

A nyelvi problémák orvosolására került be a közleménybe a 2.4. fejezet¹⁴ alatt szerepeltetett szabályozás is, amely elsősorban az 1/2003/EK tanácsi rendelet 18. cikke által biztosított információkérési lehetőség feltételeit hivatott megteremteni. A közlemény hatálybalépésétől az ügyfelek az Unió bármelyik hivatalos nyelvét választhatják a kapcsolattartás során használatos nyelvként, és nem csak azt, amely a székhelyük szerinti ország hivatalos nyelve.¹⁵ Valamint a 27. bekezdés¹⁶ alapján a feleknek jogukban áll úgynevezett nyelvi lemondó nyilatkozatot („*language waiver*”) benyújtani a Bizottsághoz. Ebben lehetőségük van kinyilvánítani, hogy lemondanak arról a jogukról, hogy a dokumentumokat „eredeti” nyelven kapják meg, helyette választhatnak egy másik nyelvet, amelyet az eljárás során használni kívánnak. Ezzel a lépéssel a Bizottság a fordítási

7 Lásd a Bizottság 2010. január 6-án megjelent sajtóközleményét „Antitrust: improved transparency and predictability of proceedings” címmel (IP/10/2). Továbbá a nyilvános felhívásra beérkezett válaszokat szintén a Bizottság honlapján: <http://ec.europa.eu/competition/consultations>.

8 Lásd a közlemény I. fejezetét „A közlemény tárgya és célja” címmel.

9 Elsősorban és nyilvánvalóan azok, amelyekkel kapcsolatban külön közlemények, iránymutatások léteznek, mint például az engedékenységi politika vagy az ügyek vitarendezési eljárás útján történő befejezése.

10 6. bekezdés.

11 8. bekezdés.

12 20. bekezdés.

13 147. bekezdés.

14 Lásd a közlemény 2.4. fejezetét „Nyelvhasználat” címmel.

15 26. bekezdés.

16 „27. A fordításból adódó késedelmek elkerülése érdekében a címzettek lemondhatnak azon jogukról, hogy a szöveget a fenti szabály szerinti nyelven kapják kézhez és választhatnak egy másik nyelvet is. Megfelelő felhatalmazás birtokában néhány speciális dokumentum és/vagy akár az egész eljárás tekintetében mentesítés adható a nyelvhasználatra vonatkozó követelmények alól.”

nehézségekből adódó problémákat, így például az eljárási határidők elnyújtását kívánta megelőzni.

Lényeges új elem a közleményben, hogy bekerült egy bekezdés a beismerő nyilatkozat tételének kötelezettségével kapcsolatban, amely deklarálja, hogy senki sem kötelezhető olyan nyilatkozat tételére, amellyel jogsértéssel vádolná saját magát.¹⁷ Mindezek mellett, az információkérés címzettje a meghallgatási tisztviselőhöz fordulhat, és kérheti annak előzetes ajánlását a beismerő nyilatkozat kérdésében. A meghallgatási tisztviselő indokolással ellátott ajánlást hoz, amelyben nyilatkozik arról, hogy véleménye szerint fennáll-e a privilégium az információadásra kötelezett vonatkozásában. Ezt követően, amennyiben a Bizottság nem ért egyet a meghallgatási tisztviselő ajánlásával, a kötelezett félnek még mindig lehetősége van a Bírósághoz fordulni az 1/2003-as rendelet 18. cikkének (3) bekezdése értelmében. Megjegyzik a szerzők, hogy az uniós esetjog¹⁸ természetesen eddig is ismerte az „önvára kötelezés tilalmát” a versenyjogi eljárásokban is, mindazonáltal véleményünk szerint kifejezetten üdvözlendő, hogy ezentúl ez egy bizottsági közleményben is megjelenik.

Az ügyvédi titok fejezete jelentősen kibővült, itt a leglényegesebb újítás, hogy a meghallgatási tisztviselő új és érdemi hatásköröket kapott a védett iratokkal kapcsolatos eljárások vonatkozásában. A közlemény újítása szerint, amennyiben az eljárás ügyfele és a Bizottság között vitás kérdés, hogy adott dokumentum tartalmaz-e ügyvédi titkot, és ilyenformán az eljáró vizsgálóknak joguk van-e belenézni a dokumentumba, az ügyfél a meghallgatási tisztviselő elé terjesztheti az ügyet.¹⁹ Ezt követően a meghallgatási tisztviselőnek joga van iratokat bekérni, illetve magába a vitás dokumentumba is betekinteni. Természetesen az eljáró meghallgatási tisztviselő nem jogosult megosztani az eljáró vizsgáló csapattal a dokumentum tartalmát, mégis meghallgatásokat tarthat, találkozhat a vizsgálatot vezető menedzserrel, tulajdonképpen közvetíthet a vitás felek között. Amennyiben nem sikerül egyetértésre jutniuk, a meghallgatási tisztviselő indokolással ellátott ajánlást tehet, amely a dokumentum természetére vonatkozik. Természe-

tesen, amennyiben a Bizottság továbbra is meg van győződve róla, hogy a dokumentum nem esik a védett iratok körébe, az ügyfélnek joga van a Bírósághoz fordulni, hogy rendes eljárásában döntsön a közöttük lévő vitában.

II.3. A tiltó határozat elfogadására irányuló eljárás

Jelentős változás tapasztalható az úgynevezett legfontosabb információkkal („*key submission*”)²⁰ összefüggésben, hiszen a Bizottság mostantól lehetővé teszi a feleknek, hogy nem sokkal az eljárás megindítását követően véleményezzék – a bejelentés alapján indult eljárások során – a bejelentés bizalmas információt nem tartalmazó változatát. Ez a lépés természetesen nem csupán a felek szempontjából jelentős, hanem lehetőséget biztosít a Bizottságnak is, hogy már az eljárás korai szakaszában tájékozódhasson a felek álláspontjáról a bejelentésben foglaltakra vonatkozóan.

Érdekes továbbá kiemelni a 3.1.3. fejezetet²¹, amelyek az iratbetekintési jog gyakorlásához rendelkezésre álló két-fajta eljárástípust tartalmaznak: ezek az úgynevezett személyek egy korlátozott körének tájékoztatása²² („*negotiated disclosure procedure*”) és az úgynevezett titokszoba eljárás²³ („*data room procedure*”). Új elem a titokszoba eljárás kapcsán, hogy a Bizottság jelenlévő vizsgálói ellenőrizhetik²⁴, hogy a szobát elhagyó független tanácsadók milyen jegyzeteket készítettek, milyen összefoglaló dokumentumokat tesznek majd az ügyfelek részére elérhetővé. Ugyan meglehetősen szűkszavúan fogalmaz a közlemény a fenti két eljárástípusra vonatkozóan, a gyakorlat bizonyosan megmutatja majd a jövőben, ha a rendszerből – e szűkszavú megfogalmazásból adódóan – bizonytalan gyakorlati kérdések származnának.²⁵

Továbbra is lehetőség van arra, hogy az eljárás alá vontak vezető tisztségviselői, amikor a helyzet úgy kívánja²⁶, találkozhatnak a Versenypolitikai Főigazgatóság igazgatójával, annak helyettesével, vagy magával a Versenypolitikáért felelős biztossal.

Érdekes fejlemény az is, hogy a közleménynek a kifogásközlést taglaló részébe bekerült egy olyan mondat, misze-

17 36. bekezdés.

18 Lásd pl. az *Orkem-ügyet* [C- 374/87., EBHT 1989., 3283.].

19 55–56. bekezdések.

20 Lásd a közlemény 2.12. fejezetét „*A legfontosabb információk felülvizsgálata*” címmel.

21 Lásd a közlemény 3.1.3. fejezetét „*A bizalmas információknak az eljárás alá vont felek közötti cseréjét megkönnyítő eljárások*” címmel.

22 Elsősorban az olyan ügyekben, amelyek igen kiterjedt iratanyaggal rendelkeznek, a Bizottság elfogadhatja a felek által önkéntes alapon egyeztetett korlátozott körű iratbetekintési eljárást. Ezen eljárások során az iratbetekintésre jogosult fél kétoldalú tárgyalás során megállapodik a bizalmas jellegre hivatkozó információszolgáltatóval, hogy az utóbbi által a Bizottságnak átadott dokumentum egészét vagy egy részét megkapja, köztük a bizalmas jellegű információkat is. Az így kapott információt az iratbetekintésre jogosult fél (eseti döntés alapján) személyek csak egy meghatározott körének teszi hozzáférhetővé (96. bekezdés).

23 Ezen eljárás keretében a Bizottság egy elkülönült szobát, titokszobát hoz létre a Bizottság egyik helyiségében, ahova a belépés a személyek csak egy meghatározott körének, így jellemzően az eljárás alá vontak jogi képviselője számára lehetséges. A jogi képviselőknél kell írniuk egy titoktartási megállapodást a szobába való belépés előtt. A titokszobában tárolt bizalmas információkról nem adhatnak tájékoztatást a jogi képviselők az ügyfelüknek (továbbá minden külső kommunikáció tilos), de a jogi képviselet ellátása (ügyfelük védelme) érdekében felhasználhatják a megismert információkat (97. bekezdés).

24 97. bekezdés.

25 Új kihívásokat jelenthetnek az iratbetekintési jog gyakorlásával kapcsolatban azok a magánjogi jogérvényesítés körébe tartozó ügyek, ahol a kartellek károsultjai az engedékenységi politika keretében megszerzett (vagy informátorok által szolgáltatott) iratokba, dokumentációba kívánják betekinteni – lásd e körben a Versenytükör ezen számában ismertetett *Pfleiderer-ügyet* (C-360/09 *Pfleiderer AG vs. Bundeskartellamt* HL [2011] C 232., 2011. 6. 14. 8. o.). Illetve a *Donau Chemie-ügyet* (C-536/11 *Donau Chemie and others*), amellyel kapcsolatban az osztrák bíróság a 29 Kt 5/09-86. döntésével indított a közelmúltban előzetes döntéshozatali eljárást hasonló témakörben, mint tették azt a felek a *Pfleiderer-ügyben*.

26 Az eredeti szöveg megfogalmazása szerint: „*if appropriate*” (70. bekezdés).

rint a Bizottság minden esetben értesíti az ügyfeleket, illetve lehetővé teszi számukra a megfelelő válaszadás lehetőségét, amennyiben a hátrányukra el kíván térni a kifogásközlő nyilatkozatban lefektetett tényektől, vagy az ott alkalmazott jogszabályoktól.²⁷ Mindenképpen üdvözlendő, hogy a Bizottság kifejezetten kötelezettséget vállal arra, hogy értesíti az ügyfeleket, amennyiben más jog vagy tényhelyzet vizsgálata válik szükségessé, valamint a reagálás lehetőségét is biztosítja a számukra.

II.4. Kötelezettségvállalási eljárás

A közlemény egyik legnagyobb újítása a kötelezettségvállalási eljárásokra vonatkozó részletes szabályok szerepeltetése a 4. fejezetben. A közlemény többek között utal arra, hogy a kötelezettségvállalásokról való egyeztetések kizárólag a felek kezdeményezésére indulhatnak meg. Rámutat az új szabályozás továbbá arra is, hogy kettő²⁸ speciális helyzetelemző találkozó („*state of play meeting*”) áll a felek rendelkezésére az esetlegesen vitás pontok tisztázása érdekében. Itt érdemes megemlíteni azt is, hogy a helyzetelemző találkozóknak, az eljárás gördülékenységét szolgáló informális találkozóknak a jelentősége a közlemény alapján a jövőben egyértelműen nőni fog²⁹, ami szintén üdvözlendő fejlemény a felek és a Bizottság közötti minél szorosabb együttműködés megvalósításának útján.

II.5. Panaszok elutasítására vonatkozó eljárás

További újításként emelhető ki, hogy a Bizottság először ebben a közleményben igyekezett részleteiben megvilágítani³⁰ a meglehetősen homályos tartalmú, az uniós érdek hiányára³¹ alapított bejelentés-elutasítási okot. E kérdés rendkívül aktuálissá vált a 2008 óta húzódó *CEAHR-ügy*³² kapcsán, mely ügy a Törvényszék döntését³³ követően most ismét a Bizottság elé került. Az elutasítási ok jövőbeli megítélése szempontjából döntő jelentőségű lehet, hogy milyen eredménnyel fog zárulni a szóban forgó eljárás Brüsszelben, hiszen annak egyik központi kérdése lesz, hogy az

uniós érdek hiányára alapított elutasítási okot hogyan kell értelmezni a gyakorlatban.

III. Összegzés

Összefoglalva elmondható, hogy összességében pozitív fejlemény az új bizottsági közlemény hatálybalépése. A közlemény fontos jelzés az érdekcsoportok számára, hogy a Bizottság elkötelezett a tisztességes eljárás elvének messzemenőig történő érvényesítésében. Jelzés továbbá a nemzeti versenyhatóságok és az érdekcsoportok felé, hogy bizonyos észrevételeiket a Bizottság jogosnak vélte, elfogadta és beépítette a közleménycsomagba tartozó dokumentumok végleges formájába, így elmondhatjuk: a Bizottság valóban komolyan vette a hatóság szervezetrendszerétől független tanácsokat, észrevételeket is.

A szerzők szeretnék külön kiemelni, hogy jelentős előrelépésnek tartják, hogy a közlemény egyik legszembetűnőbb törekvése a meghallgatási tisztviselő szerepének tisztázása, erősítése az antitröszt-eljárások során. A szerzők üdvözlik ezeket a törekvéseket és úgy vélik, hogy a meghallgatási tisztviselő szerepének ilyen jellegű erősödésével elkerülhető lesz a jövőben az olyan kritikai észrevételek időről időre való felbukkanása, amelyek kétségbe vonják a szóbeli meghallgatások érdemi szerepét a Bizottság eljárásaiban. Hasonlóképpen bizakodásra okot adó tény, hogy Wouter Wils személyében olyan meghallgatási tisztviselő került kinevezésre egy évvel ezelőtt, aki rendkívüli szaktudása révén egyértelműen élvezte a szakmai közönség megbecsülését és bizalmát.

A reformtörekvések messzemenőig való elismerése és támogatása mellett, a szerzők szeretnék rámutatni pár olyan elemére a közleménynek, amely álláspontunk szerint továbbgondolásra, további kibontásra érdemes.

A közlemény kronologikus felosztásának a szerzők véleménye szerint negatív következményei is vannak. Így például a harmadik feleket megillető jogosítványok, illetve az ő szerepükkel kapcsolatos eljárási szabályok a közlemény legkülönbözőbb helyein tűnnek fel. Talán szerencsésebb

27 „Amennyiben a Bizottság végső határozatában egy vagy több fél hátrányára el szándékozik térni a kifogásközlésben meghatározott ténybeli és jogi elemektől...” (86. bekezdés).

28 Lásd a 119. (A felek jelzik a Bizottságnak, hogy az ügyet egy kötelezettségvállalási határozat elfogadása irányába kívánják folytatni.) és 121. bekezdéseket. (Ha a felek ténylegesen hajlandók olyan kötelezettségvállalást elfogadni, ami hatékonyan orvosolhatná a versennyel kapcsolatos aggodalmakat, akkor a Bizottság előzetes értékelést ad ki, ennek kiadása előtt van lehetőség egy újabb helyzetelemző találkozó tartására.)

29 Lásd a közlemény 2.9. fejezetét „*Helyzetelemző találkozók*” címmel.

30 A közlemény 136. bekezdése meghatározza, hogy a bejelentést akkor lehet ezen az alapon elutasítani, ha az állítólagos jogsértés bizonyítékainak megállapítása kevésbé valószínű, ha a vizsgálati források korlátozott mértékben állnak rendelkezésre, továbbá ha a kivizsgálásra fordított források aránytalanságot eredményeznének azt tekintve, hogy „a belső piac működésére gyakorolt hatása az ügynek korlátozott mértékű lenne és/vagy hogy a panaszosnak más eszközök is a rendelkezésére állnak” (kiemelés a szerzőktől).

31 Lásd T-62/99 *Sodima vs. European Commission* (2001) ECR II-655, 36. bekezdés és T-5/93 *Tremblay and Others vs. European Commission* (1995) ECR II-185, 59. és 60. bekezdések.

32 Case T-427/08, *Confédération européenne des associations d'horlogers-réparateurs vs. European Commission* HL [2011] C 38, 2011. 2. 5., 16. o. Ebben az ügyben a CEAHR nevű nonprofit egyesület bejelentéssel fordult a Bizottsághoz több óragyártó vállalkozás magatartását kifogásolva, akik CEAHR állítása szerint megállapodtak vagy összehangolták magatartásaikat, illetve megtagadták a független órák pótalkatrészekkel való ellátásának folytatását, és ezzel visszaéltek erőfölényükkel.

33 Az idézett ügyben a Bizottság 2008. július 10-én elutasította a bejelentést az uniós érdek hiányára („*insufficient Community interest*”) való hivatkozással, amit a felek aztán megtámadtak a bíróság előtt. A Törvényszék sokak meglepetésére 2010. december 15-én hozott döntésében megállapította, hogy a Bizottság elmulasztotta számításba venni az érintett piac földrajzi kiterjedését és gazdasági jelentőségét, valamint nyilvánvaló értékelési hibát vétett az érintett piac meghatározása kapcsán is (ami minden valószínűség szerint hatással lehetett a közösségi érdek meglétének mérlegelése során számításba vett körülményekre is), így a Törvényszék megsemmisítette a Bizottság döntését és új eljárásra utasította azt.

lett volna ebben az esetben kevésbé szigorúan ragaszkodni az eljárás menetének teljesen pontos követéséhez, és a kronologikus sorrend elhagyásával külön fejezetet szentelni annak, hogy az eljárás egyéb résztvevőit (akiket tehát nem „gyanúsít” jogsértés elkövetésével a Bizottság) pontosan milyen eljárásjogi helyzet, vagyis jogok és kötelezettségek illetnek meg a versenyfelügyeleti eljárás során. Mint látjuk, lehetséges volna tehát más felfogásban is megalkotni a bizottsági eljárást bemutató dokumentumot, néhány kivételtől eltekintve azonban valóban a jelenlegi mód tűnik a legcélravezetőbb megoldásnak.

A szerzők véleménye szerint a Bizottság sajnálatos módon elszalasztotta a lehetőséget, hogy előre meghatározza, hogy milyen körülmények, illetve kivételes események együttállása esetén fog eltérni a közleményben foglaltaktól. Természetesen a szerzők sem vitatják a 6. bekezdésben szereplő kivételi szabály fontosságát, illetve szükségességét, azonban véleményünk szerint az mindenképpen elvárható lett volna, hogy a Bizottság a közleményben magára nézve kötelezettségként állapítsa meg, hogy minden esetben, amikor a közleménytől el kíván térni, részletesen indokolni fogja ezt a döntését az eljárás alá vontak felé. A tisztességes eljáráshoz való jog feltétlenül megköveteli, hogy amennyiben az eljáró hatóság a nagy nyilvánosság előtt (jelen esetben ráadásul bizottsági közlemény formájában) bizonyos kérdésekben előzetesen jelzi, hogy miképpen fog eljárni, annyiban azt is tegye nyilvánvalóvá, hogy csak kivételesen és indokolt esetben fog másképp cselekedni, mégpedig úgy, hogy annak indokait is minden esetben feltárja az érintettek előtt.

A szerzők szeretnék arra is rámutatni, hogy továbbra sem kerül meghatározásra, hogy a 70. bekezdés alapján tartott (jelentős bizottsági posztokat betöltő tisztviselők részvételével zajló) találkozók tartására mikor és mely cégeknek van lehetőségük. Amennyiben kivétel nélkül minden eljárás alá vont számára adott volna a lehetőség, hogy

ilyen magas szinten lobbizzanak ügyük érdekében a versenyfelügyeleti eljárásban, az hihetetlen munkaterhet róna a fent említett versenyügyi vezetőkre. Ezzel szemben, amennyiben ez a lehetőség nem mindegyik eljárás alá vont sajátja, felmerülhet az egyenlő bánásmód sérelme. A szerzők nem gondolják, hogy Brüsszelben visszaélészerűen alkalmaznák az ilyen magas szintű találkozók lehetőségének biztosítását, azonban véleményünk szerint szerencsésebb volna, ha előre lefektetett kritériumok mentén kerülne meghatározásra, ki és milyen esetben találkozhat ezekkel a magas rangú tisztviselőkkel.

Érdeemes megjegyezni továbbá, hogy a fékek és egyensúlyok folyamatos kiépítése ellenére (például a meghallgatási tisztviselő szerepének erősítése, iratbetekintéshez való jog garantálása, tagállami versenyhatóságok részvétele a Tanácsadó Bizottsági üléseken stb.), a jelen reform sem oldja fel azt a sorozatos kritikát, ami a Bizottságot éri arra vonatkozóan, hogy egy személyben látja el a törvényhozó, döntés-előkészítő és végső döntést meghozó szerepeket is.³⁴ Ezzel pedig ellentmond a hatalmi ágak megosztásáról szóló nagy múltra visszatekintő elvnek, amit rengeteg tagállami versenyhatóság már kiépített, vagy folyamatosan igyekszik kiépíteni szervezetrendszerében.

Végül pedig ez utóbbi bekezdéshez kapcsolódó észrevétel az is, hogy a Lisszaboni Szerződés³⁵, illetve az EUMSZ. 290. (1) bekezdés³⁶ által kijelölt úton haladva, egyes szakemberek szerint³⁷ valószínűnek tűnik, hogy a Bizottság fent bemutatott, a másodrendű jogforrások részét képező jogalkotási, illetve a különböző közleményekre, iránymutatásokra épülő jogalkalmazói gyakorlata komoly kritikai ösztűzbe kerülhet a jövőben. Hiszen a fent idézett szerződések szerint a jogalkalmazói tevékenységnek egyértelműen az elsőrendű jogforrásokra kéne támaszkodnia, nem pedig a kötőerővel nem bíró közleményekre, iránymutatásokra és jelentésekre.

34 A már korábban idézett *Intel-ügy* kapcsán az eljárás alá vont vállalkozás többek között ezt az érvt is felhozta a Bizottság eljárásának kifogásolása során (lásd az idézett döntés 46. bekezdését).

35 Az Európai Parlament 2010. május 5-i állásfoglalása a jogalkotási felhatalmazás hatásköréről [2010/2021 (INI)] HL C 81E, 2011.3.15., 6–10. o. *Recital A*. „mivel a Lisszaboni Szerződés meghatározza a jogalkotási hatáskört, és bevezeti a normák hierarchiáját az Unió jogrendjébe, ezáltal erősítve az Unió demokratikus jellegét és ésszerűsítve jogrendjét (...)”.

36 EUMSZ. 290 (1) 2. albekezdésének második mondata szerint: „Az adott szabályozási terület alapvető elemei kizárólag a jogalkotási aktusban szabályozhatók, és ezekre vonatkozóan nem adható felhatalmazás.”

37 WEISS, Wolfgang „After Lisbon, can the European Commission Continue to Rely on ‘Soft Legislation’ in its Enforcement Practice?” *Journal of European Competition Law & Practice*, 2011, Vol. 2, No. 5, 441–451. o.

Termékek „magyarként” való reklámozásának jogi kérdései

1. Bevezetés

A Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) 2011. évi határozatai között a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok csoportján belül felbukkant egy új ügytípus. Négy eljárás indult annak megítélésére, hogy helyénvalóan adtak-e tájékoztatást a reklámozott termék „magyar” voltáról, „magyar minőségéről”. Bár jelen írás nyomdába adásakor még csak két ügyben hozott határozatot a Versenytanács, az ügyek tapasztalatai és a felmerülő problémák indokoltá teszik a kérdéskör tanulmányozását.

2. Előzmények

A GVH korábban már néhány ügy kapcsán vizsgálta a termékek eredetére, származására vonatkozó állítások valószínűségét, de ezek az ügyek több szempontból is különböztek a jelen cikkben bemutatásra kerülő újfajta problémakörtől.

2.1. Eredetmegjelöléssel kapcsolatos ügy

Eddig egyetlen olyan ügy került a GVH elé, amelyben az eredetmegjelölés valóságát kellett megítélni (Vj-61/1991). Ebben az ügyben „kalocsai különleges ízespaprika” elnevezéssel hoztak forgalomba olyan paprikaőrleményt, amely még csak nem is a Duna-Tisza közéről származott. A más-hol termelt paprika nyilvánvalóan nem a kalocsai körzet speciális mikroklimájában termelt és érett be, nem a hosszú idő óta fűszerpaprika előállításra szakosodott termelők gondozták. A GVH megállapította, hogy a más-hol előállított terméknek „kalocsai” megjelöléssel való forgalomba hozatala jogsértő. Bár az eset bizonyos értelemben a „magyar termék” ügyek előzményét képezi, azonban fel kell hívni a figyelmet két lényeges különbségre a jogsértő eredetmegjelölés és a jelen cikk témáját adó ügyek között. Az eredetmegjelölés kapcsán nyilvánvaló a szoros kapcsolat egyfelől a földrajzi adottságok, tradíció, felhalmozott tapasztalat, másfelől a termék minősége között. A „magyar termék”

ügyek a termékek szélesebb körét érinthetik, lehet közöttük olyan, ahol szintén közvetlen a kapcsolat a termék minősége, sajátos jellege és magyarsága között, de ez a kapcsolat jellemzően nem olyan szoros, mint eredetmegjelölés esetén.

Az eredetmegjelölés mindig egy szűkebb földrajzi régióra vonatkozik, csak az a termék látható el eredetmegjelöléssel, amelyet ott állítottak elő, az ott kialakult módszer szerint. Fogjuk látni, hogy a „magyar termék” ügyekben az eldöntendő kérdések egyike volt az, hogy csak a Magyarországon előállított áruk viselhetik-e ezt a jelzést.

2.2. A származási ország valótlan feltüntetése

A fogyasztó elvárhatja, hogy a kávé Kolumbiából származzon, ha a címke szerint kolumbiai, már csak azért is, mert Kolumbiában jellemzően jó minőségű (és viszonylag drága) kávé termelnek. A Vj-98/1992. ügyben az eljáró versenytanács jogsértőnek minősítette a kolumbiai származási hely valótlan feltüntetését olyan termék címkéjén, amely zömmel vietnami kávé tartalmazott.

2.3. Hazai előállítású, de külföldinek látszó termékek

a) A GVH többször találkozott olyan magatartással, amikor a hazánkban előállított szeszes italokat a palackon elhelyezett különböző feliratok révén olyan külsővel ruházták fel, mintha az üvegben külföldi ital lenne.

- A Versenytanáccsal összhangban a Legfelsőbb Bíróság a Kf. II. 27.965/1996. sz. ítéletében megállapította, hogy a CORDONIER NAPOLEON nevet viselő ital címkéjén alkalmazott V.S.O.P. jelzés és a kupakon olvasható „Produit de France” szöveg, a hátcímkén látható Franciaországot ábrázoló térképvázlat a magyar fogyasztóban egyrészt azt a képzetet kelti, hogy a termék francia eredetű, másrészt, hogy az átlagosnál jobb minőségű, több éven át érlelt borpárlatot vásárol.
- A Vj-3/2000. ügyben az itala a „John McDeamed” fantázianevet viselte, az üvegen az „Old whiskies” és a „Trade Mark” jelzés és az „Established 1994 SAHÁL Family” felirat is szerepelt. Az eljáró versenytanács szerint a Magyarországon gyártott és a gyártási mód

* Versenytanácsstag, Gazdasági Versenyhivatal – Versenytanács; Károli Gáspár Református Egyetem – tanszékvezető egyetemi tanár.

szerint csak hazánkban és itt is csak időlegesen forgalmazható italt olyan álrühába öltöztették, hogy első pillantásra skót származásúnak tűnjön.

- A Vj-133/2003. ügyben a „LORD GRENVILLE Finest Blended Whisky”, a „LORD’S GRENVILLE Premium Blended Whisky” és a „KING WILLIAM Finest Blended Whisky” elnevezésű italok címkéjén kizárólag angolul szereplő „special quality”, „finest quality” és a „premium quality” feliratok szerepeltek. E feliratok, a külföldön honos vállalkozásra, mint gyártóra utaló „Eurodrinks Kft.” megjelölés és a „whisky” árumegjelölés együttes feltüntetése a Versenytanács megítélése szerint alkalmas a fogyasztók megtévesztésére, mindekelőtt abból adódóan, hogy a whisky szokásosan az angol nyelvterülethez (Nagy-Britannia, Kanada, USA) kötődő termék.

Látható, hogy mindegyik ügyben a Versenytanács jogsértőnek minősítette az olyan magatartást, amely alkalmas a fogyasztók megtévesztésére a tekintetben, hogy a termék mely országban állították elő. Sajátossága az ügyeknek, hogy borpárlat esetén a francia előállítás, a whisky tekintetében a skót (ír, kanadai, amerikai) származás az átlagfogyasztó szemében a termék értékét növelő tényező. Jelen cikkben nemcsak olyan árukról esik majd szó, amelyek jellegzetesen kötődnek egy országhoz, esetünkben Magyarországhoz, hanem a hungarikumok körén kívüli termékek kapcsán is meg kell ítélni azt, hogy befolyásolja-e, befolyásolhatja-e a fogyasztót az, hogy magyarként reklámoznak más országban előállított árut.

b) A Vj-65/1997. ügyben a MOL komáromi Finomítójában gyártott CASTROL terméken feltüntetett „Burmah Oil (Deutschland) GmbH (Hamburg)” felirat feltüntetését minősítette jogellenesnek a Versenytanács, annak ellenére, hogy egyfelől a CASTROL termékek minősége – az előállítás helyétől függetlenül – mindenhol ugyanaz, ezt az anyagcég garantálja, akitől az adalék származik, másfelől, hogy a csomagoláson levő vonalkód első három számjegye utal a termék előállításának helyére.

Ez a döntés azért is figyelemre méltó, mert a tényállás sajátossága folytán a termék előállításának helye nem kapcsolódott össze azzal, hogy a valótlan állítás következtében az átlagos fogyasztó jobb minőségűnek véli a terméket. A jelölés tehát csak és kizárólag a termék előállításának helye kapcsán állított valótlan tény, de a Versenytanács ezt is elégségesnek ítélte a jogsértés megállapításához.

2.4. Részben külföldről származó termék nem teljesen hazai voltának elhallgatása

A „magyar termék” ügyekkel legközelebbi rokonságban a Vj-197/2004. számú „fűszerpaprika-ügy” áll, melynek tényállása szerint a korábban megszokott küllemű csomagolás nem kizárólag Magyarországon termelt, hanem részben importált paprikát is tartalmazott. (Az eljárás alá vontak a Házi Piros Paprika Kft., a Szegedi Paprika Fűszer- és Konzervgyár Rt. és a Kalocsai Fűszerpaprika Rt. voltak. Lásd részletesebben: Jogerősen lezárult a paprika per, Versenytükör 2008. június, 10. oldal) Az importtartalomról

a csomagoláson – igaz nem feltűnő helyen (a csomagolás hátoldalán vagy oldalán) – tájékoztatás volt olvasható.

A határozat a fogyasztók megtévesztésére alkalmasság megítélésénél abból indult ki, hogy a piacon forgalomba hozott fűszerpaprika-őrlemények a fogyasztók korábbi tapasztalatai és vizsgált időszakban a piacról rendelkezésre álló ismeretei szerint Magyarországon termelt fűszerpaprikából készülnek, ezért a fogyasztó fűszerpaprika-őrlemény esetén joggal magyar terméket vár el.

A fogyasztók fűszerpaprika-őrlemény vásárlása során tanúsított magatartásával kapcsolatban a Versenytanács azt tartotta szem előtt, hogy

- a fűszerpaprika-őrlemény megvásárlása rutinszerű, nem igényli a fogyasztótól, hogy minden egyes vásárlásnál tüzetes vizsgálatnak vesse alá a terméket, megvizsgálja annak összetételét, tanulmányozza a fogyasztó számára elsődleges információkat tartalmazó közlésektől elkülönülten, a csomagolás hátoldalán vagy oldalán szereplő, az első oldalon szereplő szövegeknél jóval kisebb betűmérettel szerepeltetett feliratokat,
- az adott termékkel kapcsolatos (valószínűleg hitt), a csomagolás összehatását is befolyásoló fogyasztói ismeretek (melyek szerint a Magyarországon forgalmazott fűszerpaprika-őrlemények kizárólag itt termesztett fűszerpaprikából készülnek) meghatározóak a fűszerpaprika-őrlemények közötti választáskor, s éppen a termék vásárlásának sajátosságaiból adódóan a fogyasztó a vásárláskor nem szükségszerűen foglalkozik a csomagolás hátoldalán közltekkel.

A fogyasztó abban a feltevésben jár el, hogy az általa (adott esetben akár évek alatt) megszokott csomagolásban ugyanazt az összetételű terméket veheti meg, és a termék kizárólag Magyarországon termesztett fűszerpaprikából készült őrleményt tartalmaz. A fogyasztó megtévesztése tekintetében ezt a vélekedést az importtartalomról adott, a csomagolás nem feltűnő helyén, a vásárlás rutinjellegéből adódóan a fogyasztók által ténylegesen nem észlelten szereplő közlés sem rontja le.

A fogyasztók vélekedését egyes esetekben tovább erősítette az eljárás alá vontak fogyasztók számára észlelhetően a csomagolás első oldalán feltüntetett cégneve, illetve a termékek megnevezése. A Versenytanács kiemelte, hogy az önmagában is a fogyasztói döntések befolyásolására alkalmas üzenetet hordozó elnevezés (cégnév, márkanev) versenylőnyt jelenthet a piacon, ugyanakkor a vállalkozás nemcsak az elnevezés előnyeit élvezi, hanem az általa tanúsított magatartás elbírálása kapcsán viselnie kell a névhasználattal összefüggő versenyjogi felelősséget is (Vj-197/2004. 42. pont).

Az ügy felülvizsgálata során a Fővárosi Bíróság és a Fővárosi Ítéltábla is egyetértett a GVH döntésében foglaltakkal. A Fővárosi Ítéltábla kiemelte, hogy a világszerte hungaricumként ismert egyedi és különleges szín- és ízvilágot biztosító fűszerpaprika-őrlemény lényeges tulajdonságaként kell értékelni, hogy nemcsak hazai, hanem külföldről származó alapanyagok felhasználásával készült a termék.

Célszerű felhívni a figyelmet arra, hogy a „fűszerpaprika”-ügyben nem reklámok, hanem a fogyasztó által meg-

szokott néven, az ismert előállító által értékesített termék megváltoztatása vált problémák forrásává, nevezetesen az, hogy a változás folytán a vásárló nem a korábban megszokott terméket vette meg.

Míndegyik előzményként bemutatott jogeset még a Tpv. 2008. szeptember 1-jét megelőző szövege alapján, megtévesztésként került elbírálásra. Ez a körülmény is indokolja az aktuális „magyar termék” ügycsoport részletesebb elemzését, hiszen itt már a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Fttv.) alapján hozza meg a döntést a Versenytanács.

3. A fogyasztó és a magyar áru – A hazai termék megítélése

A szocialista időkben a boltokban döntően hazai portékát láthattunk. Ilyen körülmények között a ritkaságszámba menő külföldi terméknek nagy volt a becsülete, különösen, hogy a nyugati devizában nem bővelkedő állam igencsak megnézte, hogy milyen import fogyasztási cikkekre ad ki pénzt. A rendszerváltást követően az áruházak polcai egyre inkább külföldi termékek alatt roskadoznak. Miközben az árubőség és a kiszélesedő választék előnyös változás, a hazai fogyasztó időnként azzal is szembesül, hogy az importáru nem feltétlenül csúcsmínőség. Eközben a magyar termékek átlagos színvonala – a kényszerű verseny, a privatizáció során megjelenő cégek által meghonosított technológiák, a hatékonyabb minőségellenőrzés és más tényezők hatására – sokat javult. Részben erre vezethető vissza a magyar termékek iránti kereslet növekedése. Az egyik áruházlánc képviselője úgy fogalmazott, hogy az elmúlt években kialakult egy igény a magyar fogyasztókban, hogy a magyarságtudatuk akár a termékválasztásukban is megjelenjen, amely készítés fontosnak tűnik a fogyasztók szempontjából.

4. Közvélemény-kutatási eredmények a magyar fogyasztók vásárlási szokásairól

Az Ipsos Zrt. 2009-ben végzett egyik felmérésében¹ azt vizsgálta, hogy a fogyasztók számára fontos-e a termékek magyar származása, ha igen, mely termék kategóriákban fontos ez, mi számít magyar terméknek, és mi alapján ítélik meg egy termékről, hogy az magyar-e.

A megkérdezettek 52%-a, ha teheti, magyar terméket emel le a polcra, míg 40%-uk terméktől függően dönti el, hogy a magyart vagy inkább a külföldit preferálja.

A kutatás alapján megállapítható volt, hogy a lakosság mindenekelőtt a különböző élelmiszerek esetében ragaszkodik a

magyar áruhoz, közülük is kiemelve a hús- és hentesárut, a tejet és tejtermékeket, illetve a zöldség- és gyümölcsfélét.

Valamely élelmiszertermék megvásárlásakor az ár a legfontosabb szempont, ezt követi a minőség, az akciók és a kedvelt íz. A termék származása az 5. helyen áll.

Magyar terméknek a válaszadók szerint elsősorban az számít, amit magyar alapanyagokból készítettek, illetve amelyik védjeggyel ellátott, de fontos szempont az is, hogy magyar tulajdonú vállalat gyártja-e, régi, hagyományos terméknek számít-e, illetve, hogy magyar terméként hirdették-e. Arra a kérdésre, hogy mi a magyar termék, a fogyasztók 77%-a válaszolt úgy, hogy az, amely magyarországi alapanyagból készült, 58%-uk szerint, amely védjeggyel ellátott, és 47%-uk szerint az, amelyet magyar tulajdonú vállalat gyárt, és 12%-uk nyilatkozott úgy, hogy az, amelyet magyar terméként hirdettek.

Megállapította a kutatás, hogy a fogyasztók számára nem könnyű felismerni a magyar termékeket, és a válaszadók 2/3-a szerint a magyar és külföldi termékeket nehéz megkülönböztetni egymástól. A termék származási helyéről a csomagolás árulkodik, a válaszadók 85%-a is ezt tartja megfelelő információforrásnak. A márkanév 31%-ban, a név maga pedig 21%-ban járul hozzá ahhoz, hogy eldönthető legyen, honnan származik az adott termék.

A GfK Hungaria 2009. májusi felmérése² szerint a vásárlók számára egyre fontosabb az áruk magyar eredete. A megkérdezettek 68%-a számára fontos, hogy a termék magyar eredetű legyen, amely jelentős növekedést mutat a 2005-ben mért 52%-hoz képest.

A jó minőség (96%) és a megfelelő ár után a hazai eredet lett a harmadik legfontosabb szempont egy termék kiválasztásánál. Az árak fontosságát illetően a vásárlók jellemzően nem kizárólag az olcsóságot, hanem a megfelelő ár-érték arányt keresik. A vásárlók 92%-a számára fontos, hogy egy élelmiszer „megérje az árát”. A gazdasági válság ellenére a fogyasztók továbbra is igényesek a megvásárolt termékek minőségét illetően, az árszínvonal 2003 óta folyamatosan a második helyen áll, azonban a 2006-os adatokhoz képest a hazai termékek üzletekben való jelenléte terén tapasztalható növekedés az elvárásokban.

A Nielsen piackutató vállalat 2010 márciusában megjelent felmérése szerint³ minden második magyar számára fontos szempont az élelmiszerbiztonság. A felmérés szerint tíz magyar közül hatan biztonságosnak tartják a megszokott üzletükben vásárolt élelmiszereket, és minden második számára fontos szempont az élelmiszerbiztonság az üzlet kiválasztásakor.

A megkérdezett magyarok fele hajlandó magasabb árat fizetni a biztonságosan fogyasztható élelmiszerért.

A magyarok többsége (58%) véli azt, hogy az itthon termelt élelmiszer biztonságosabb, mint az import, és 53%-a aktívan keresi az üzletekben a hazai termékeket.

1 <http://www.ipsos.hu/site/a-magyars-g-egy-rtelm-term-ke-l-ny-de-nem-z-loga-a-sikernek/>

2 http://www.gfk.com/imperia/md/content/gfk_hungaria/pdf/press_h/press_20090507_h.pdf

3 <http://www.pmsz.org/index.php?page=kutatasok&id=318>

A magyarok vásárlási preferenciái⁴ a *Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet* 2009. évi kutatása alapján a megkérdezettek szerint – az olcsóság, a minőség és az egészségesség után a 4. legfontosabb szempont, hogy a termék a magyar gazdaság terméke legyen.

A magyar termékek vásárlását 40%-ban a minőségében való bizalom, 26%-ban pedig a magyar gazdaság támogatása motiválja.

Egy olcsóbb termék esetében, ugyanolyan árszint mellett a vásárlók 59%-a a magyar terméket választja. Ha a magyar termék 10%-kal többbe kerül, akkor 50%-uk, ha 50%-kal kerülne többbe, a fogyasztók 16%-a még mindig inkább a magyar terméket választja.

Drágább termék esetében arányosan kevesebben választják a magyar terméket, amelynek alapja részben az érzékenység, részben az, hogy a felmérés szerinti drágább árválasztás valószínűleg nem az élelmiszer termékekre vonatkozik, amelyek esetében jellemző leginkább, hogy a fogyasztó a magyar terméket vásárolja.

A megkérdezett fogyasztók 62%-a választja a magyar árut, ha nem, vagy csak kissé drágább, mint a külföldi. A megkérdezettek véleménye szerint mások 37%-ban teszik ugyanezt.

5. A „magyar” mint termékjelző

A fogyasztók érték szempontjaiban – a közvéleménykutatási eredmények által is igazoltan – bekövetkezett változásra természetes reakcióként, a kereskedők egyre inkább megpróbálják felhívni a figyelmet az áru magyar voltára. Ez történhet a terméken magán, jellemzően annak címkéjén, csomagolásán, de a reklámokban is egyre gyakrabban találkozhatunk az áru hazai voltának kiemelésével. Bizonyos áruházláncok elkezdtek kiemelni reklámújságjaikban, akciós katalógusaikban a termék magyar voltát. A „magyar” mint termékjelző alkalmazása napjainkban divatos marketingeszközzé vált Magyarországon.

6. Versenyfelügyeleti eljárások

A termék magyar voltának reklámozásával párhuzamosan felbukkantak olyan esetek is, amikor kételyek merültek fel a magyarként reklámozott áruk magyar voltát illetően. A Gazdasági Versenyhivatal négy eljárást indított emiatt. A megindított versenyfelügyeleti eljárások közül

eddig kettő (a Vj-88/2010. Hansa-Kontakt Kft.-vel és a CBA Kereskedelmi Kft.-vel, valamint a Vj-8/2011. az Aldi Magyarország Élelmiszer Bt.-vel szemben indított) zárult határozattal, egy eljárásban kiküldésre került a Versenytanács előzetes álláspontja (Vj-21/2011. SPAR Magyarország Kereskedelmi Kft.), a negyedik eljárás (Vj-17/2011 Auchan Magyarország Kft.) pedig még vizsgálói szakban van.

7. Tényállások

7.1. A Vj-88/2010. eljárás a franchise rendszerben működő CBA bolthálózatban értékesített termékek kapcsán indult két eljárás alá vont vállalkozással szemben. A CBA Kereskedelmi Kft. mint rendszergazda az egész országra kiterjedő marketing- és reklámtevékenységet végez, azonban a régiós központok is végezhetnek saját hatáskörben és saját kockázatukra az országostól függetlenül reklámtevékenységet. A Hansa-Kontakt Kft. (a továbbiakban: Hansa-Kontakt) a 15 regionális központ egyike. Az eljárás során megállapítást nyert, hogy a kifogásolt reklámokat a Hansa-Kontakt tette közzé, így határozatot csak vele szemben hozott a Versenytanács.

A Hansa-Kontakt a CBA regionális reklámkiadványában 2010-ben 10-10 napig magyar nemzeti színekkel és „magyar termék” felirattal reklámozott három olyan árut, amely nem Magyarországon készült:

- a „Szerencsi Party étbevonó” terméket, amelynek csomagolásán származási helyként Csehország szerepel.⁵
- a „Tomi Kristály” mosóport, amelynek származási helye – a csomagolásból megállapíthatóan – Ausztria, Lengyelország vagy Szerbia⁶,
- az ERU Camping teavaját, melynek csomagolásán található információ szerint a termék származási helye Szlovákia⁷.

7.2. A Vj-21/2011. versenyfelügyeleti eljárás keretében a SPAR Magyarország Kereskedelmi Kft. (a továbbiakban: SPAR) azon tájékoztatásait vizsgálja a Gazdasági Versenyhivatal, melyekben 2010 nyarán egy-egy hétig a Spar, Interspar és Kaiser's üzlethálózatokat érintő országos reklámkiadványaiban⁸ – noha azok származási helye nem Magyarország – „magyar termék” felirat és a nemzeti színek együttes alkalmazásával hirdette meg az alábbi termékeket:

4 Olcsó legyen vagy magyar? Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet kutatása, 2009. szeptember 9.

<http://www.median.hu/printcikk.ivy?artid=7e7a6d29-ceb0-477d-b29a-3195f172ae15>

5 A szerencsi csokoládégyárat 1991-ben privatizálták, az új tulajdonos döntése értelmében a szerencsi gyár lett a regionális italporgyártó és töltőüzem, ugyanakkor ott csokoládégyártás már nem folyik.

6 A Tomi termékek gyártása 1969-ben kezdődött a Tiszamenti Vegyiművek mosószer üzemében. A Henkel 1992-ben vette át a Tomi termékek gyártását. 1996-ban került sor a Tomi Kristály termék újrabevetésére, majd 2008-ban az egész Tomi család (mosóporok, gélek) újrabevetésére került. Jelenleg Magyarországon a Henkel nem gyárt mosóport. A Tomi mosóporokat a Henkel több közép- és kelet-európai országban található leányvállalata állítja elő.

7 Az ERU holland tulajdonban lévő cégcsoport magyar leányvállalata, az ERU Hungária Sajtgyártó Kft. 1995-ben jött létre. Privatizáció során a Budapesti Tejipari Rt. budafoki sajtömlesztő üzemének kivásárlására került sor, amikor a terület és az eszközök mellett több márkanév is, így például Camping, Mackó, Csárdás, Öcsi, Hóvirág ömlesztett sajtok gyártása is az ERU Hungária Sajtgyártó Kft.-hez került.

8 Az eljárás alá vont vállalkozás általános gyakorlata alapján a reklámkiadványok az érvényességi idejük alatt, azonos módon és azonos tartalommal, elérhetőek a fogyasztók számára az eljárás alá vont vállalkozás internetes oldalain www.spar.hu is.

- a lengyelországi származási helyű Cheeseland kördo-
bozos ömlesztett sajtot⁹,
- a németországi származási helyű Cheeseland Bajor
Trappista sajtot.

A Cheeseland kördo-bozos ömlesztett sajt csomagolása származási helyként az Európai Uniót jelöli meg PL 1416601 WE kiegészítéssel. A Cheeseland trappista sajt csomagolásán származási helyként Németország szerepel és a DE BY 112 EG jelzés. A csomagolás mindkét termék esetén forgalmazóként a SI-KER siófoki vállalkozást tünteti fel. A SI-KER – nyilatkozata szerint – a piaci igényekhez igazodva keresett gyártó partnert a termékek Cheeseland márkanév alatt történő legyártásához. A termékeken feltüntetett vevőtájékoztatók elkészítését, ellenőrzését és a termékcsomagolás grafikáját magyar cég végzi. A Cheeseland márkanév védjegyoltalom alatt áll, amelynek jogosultja egy – a SI-KER-hez kötődő – magyar vállalkozás.

7.3. A Vj-8/2011. eljárásban az Aldi Magyarország Élelmiszer Bt. (a továbbiakban: Aldi) által használt és az üzletekben a nemzeti színekkel kísérve megjelenített „magyar minőség” állítás vizsgálatára került sor. Az Aldi az általa forgalmazott termékek közül több száz esetben – döntően emberi fogyasztásra szánt élelmiszerek, így hűtött és gyorsfagyasztott termékek, italok és egyéb termékek vonatkozásában – alkalmazta a „magyar minőség” állítást. A „magyar minőség” állítás az Aldi saját kiadású (akciós) reklámújságjaiban, honlapján, egy országos napilapban megjelentetett hirdetésekben és óriásplakátokon szerepelt.

Az érintett termékek csomagolásán jellemzően elhelyezésre került a „magyar minőség” állítás. Az eljárás alá vont üzleteiben „magyar minőség” állítással forgalmazott termék kapcsán egy (a „magyar minőség” állítást a nemzeti színekkel tartalmazó) polccímke is alkalmazásra került.

Az Aldi azt nyilatkozta, hogy a „magyar minőség” állítással értékesített termékek alapanyagának termelőjéről, gyártójáról nem rendelkezik ismeretekkel.

8. A magyar termék jogszabályi definiálatlansága

Az eljárás alá vont vállalkozások mindegyik eljárásban hivatkoztak arra, hogy a „magyar termék”, „magyar minőség” fogalom meghatározására még nem született kötelező erővel bíró jogszabályi meghatározás. A „magyar termék” fogalom elemeinek meghatározása szükséges lenne, mivel – az eljárás alá vont vállalkozások szerint – ennek hiányában megalapozottan nem bírálható el a vizsgált kereskedelmi gyakorlat. A magyar termék fogalmának jogszabályi meghatározása hiányában – az eljárás alá vont vállalkozások szerint – csak vélelmezéssel lehet élni a tekintetben, hogy a kereskedelmi gyakorlattal elért fogyasztók értelmezése szerint milyen tartalommal bír az érintett áruk esetén

alkalmazott „magyar termék” állítás, s ez az állítás megfelel-e a valóságnak.

Az eljárás alá vontak álláspontjával szemben az eljáró versenytanács valamennyi ügyben úgy ítélte meg, hogy a jogszabályi definíció nem előfeltétele annak, hogy az állítások a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Fttv.) szerint kerüljenek értékelésre. A kereskedelmi gyakorlat Fttv. alapján történő minősítése során a Versenytanácsnak abból kell kiindulnia, hogy a kereskedelmi gyakorlattal elért fogyasztók értelmezése szerint milyen tartalommal bír az érintett áruk esetén alkalmazott „magyar termék” állítás, s ez az állítás megfelel-e a valóságnak. Ennek megfelelően az eljáró versenytanácsok azt az érvelést sem tartották elfogadhatónak, mely szerint „az egyes termékek magyarországi kapcsolódása alapján a vállalkozások maguk határozzák meg, hogy mely szempontok alapján tartanak egy terméket a magyar termék jelzésével megkülönböztethetőnek”.

9. A magyar termék potenciális ismérvei az eljárás alá vontak szerint

Az eljárás alá vont vállalkozások elvi síkon igyekeztek meghatározni a „magyar termék” fogalmát, vagy a fogalom főbb összetevőit. Jelen sorok szerzője felhívja a figyelmet arra, hogy az alábbiakban bemutatott meghatározások, és összetevők egy bizonyos helyzetben, a Gazdasági Versenyhivatal érveivel szembeni védekezés céljából készültek. Ez egyben magyarázatként is szolgál arra, hogy jelentős különbség van az egyes magyarázatok között.

9.1. A Vj-88/2010. eljárásban az eljárás alá vont vállalkozások által a termék magyar voltával kapcsolatosan általában felhozott körülmények

A Hansa-Kontakt és a CBA – utalva a jogszabály előkészítése során megvalósult egyeztetésekre – felhívták a figyelmet arra, hogy a „magyar termék” meghatározásnak számtalan fogalmi eleme merült fel, úgymint a tulajdonos nemzetisége, a gyártó cég székhelye, az előállítás helye, a termék előállításához használt anyagok eredete, a receptúra és annak eredete, a forgalmazás helye.

A Vj-88/2010. eljárásban a termékek külföldi előállítása nem volt vitás, az eljárás alá vont vállalkozások védekezésüket arra alapozták, hogy a származási hely csak egy a szempontok között. *„Magyar termékről olyan gyártmányok esetén van szó, amelyeket megalkotásuk, megalkotójuk, elnevezésük, megjelenésük és receptúrájuk szerint is hagyományosan hazai terméknek tekintenek mind a vásárlók, mind a jelenlegi gyártók és forgalmazók is. Ezen termékek gyártását az adott időszakok üzemi kapacitásainak hiánya okán külföldi gyárak vették át, azonban nyilvánvalóan*

⁹ Az ömlesztett sajt a natúr kivitelén kívül sonkás, paprikás és gombás ízesítéssel is készül.

a magyar vásárlók igényeinek, vásárlási szokásainak alapul vételével, a részükre történő előállítás és forgalmazás céljából, s e jelenlegi gyártók a termékek bemutatásakor minden esetben hazai márkaként definiálják ezen termékeket, feltüntetve az eredeti üzem, gyár nevét is. Eljárás alá vontak álláspontja szerint egyik érintett termék sem lesz osztrák vagy szlovák attól, hogy adott esetben ezen országokban működő gyárakban állítják elő, azonban a magyar vásárlók valóban magyarként tekintenek rájuk. Sem az osztrák, sem a szerb, sem a szlovák vevők nem tekintenek ezeket a termékeket saját nemzetiségű áruiknak, mint ahogy Magyarországon sem tekintik magyarnak az itt előállított külföldi márkájú gépkocsikat.”

Számtalan ismérv alapján lehetne kategorizálni, hogy mi lehet magyar termék, de nincs egy minden szempontból elfogadható definíció. A kategória meghatározására tett ismert kísérletek, a különböző szempontok szerinti meghatározás (alapanyag, munkaerő, csomagolás, tulajdon, gyártó cég stb.) számos anomáliát rejt magában.

Az eljárás alá vontak kísérletet tettek a „magyar” jelző teoretikus értelmezésére.

A Hansa-Kontakt szerint:

- magyar az, amit a magyar vásárló magyarnak érez. Egy termék – függetlenül az előállítás helyétől – magyar marad, míg a magyar vásárlók magyarként tekintenek rá,
- nem csupán a Magyarországon előállított termék tekintendő magyarnak. Magyar terméknek minősül az a termék is, amelyet egy magyar tulajdonú cég a külföldi gyárában részben magyar alapanyagból, részben magyar munkaerővel, tradicionálisan magyar márkánévvel állít elő, egyik érintett termék sem lesz osztrák vagy szlovák attól, hogy az adott esetben ezen országokban működő gyárakban állítják elő,
- indokolt a termék alapanyagai eredetének a vizsgálata,
- indokolt annak a vizsgálata, hogy a gyártók által alkalmazott receptúra hagyományos receptúrának minősül-e.

A CBA szerint magyar termék, áru mindazon fogyasztási cikk, amelyet magyar receptúra alapján hoztak létre, magyar populációt jellemző fogyasztási szokásokat elégít ki, függetlenül a létrehozás helyétől, a létrehozó vállalkozás tulajdonosi körétől és a fogyasztást kielégítő helyszíntől.

9.2. A Vj-008/2011. eljárásban az eljárás alá vont vállalkozás által a termék magyar voltával kapcsolatosan általában felhozott körülmények

Figyelemmel a 21. századi alapanyag-termelés, -feldolgozás, illetve -forgalmazás komplexitására és az Európai Unió közös piacként való működésére, az Aldi kifejtette, hogy nincs kialakult álláspontja arról, hogy mely szempontok alapján tekinthető egy termék magyarnak.

Az Aldi ugyanakkor azt is előadta, hogy olyan Magyarországon gyártott termékek esetében, ahol tudomása volt arról, hogy az alapanyag teljes egészében vagy jelentős részben külföldről kerül beszerzésre (pl. citromlé, gyorsfagyasztott gesztenyepüré, gyorsfagyasztott csíkozott pacal), nem alkalmazta a „magyar minőség” jelölést. Ebből jelen sorok szer-

zője arra következtet, hogy élelmiszerek esetén az alapanyag magyarországi előállítását is a végtermék magyarságának egyik összetevőjeként vette figyelembe az eljárás alá vont vállalkozás.

9.3. A Vj-021/2011. eljárásban az eljárás alá vont vállalkozás által a termék magyar voltával kapcsolatosan általában felhozott körülmények

A SPAR azt a terméket tekinti magyarnak, amely előállítása, előállítását, bármely alapanyaga, gyártása, gyártatása, csomagolása, terjesztése, tárolása, szortírozása vagy nagy- és kiskereskedelmi forgalmazása során kötődést mutat Magyarországhoz. Amennyiben a termék bármely eleme Magyarországhoz kötődik – álláspontja szerint – azt magyar terméknek lehet tekinteni. Ehhez példaként említette az esztergomi Suzuki gyárat, melynek hirdetési a „Mi autónk” szlogenrel – nézete szerint – arra utalnak, hogy a termék magyar. Ugyanakkor, a vállalat 100%-os japán tulajdonban áll, és jelenleg 30%, néhány éve pedig 70%-ban szlovák állampolgárokat foglalkoztatott, a magyar alkatrész-beszállítói hányada pedig csak 36%-os.

9.4. A termék magyar voltának általános megítélése a határozatokban

A Versenytanács – az eljárás alá vont vállalkozásokkal ellentétben – eddig egyetlen határozattal lezárt ügyben sem tartotta szükségesnek a „magyar termék” fogalom elemeinek pontos meghatározását, mivel úgy ítélte meg, hogy ennek hiányában is elbírálható a vizsgált kereskedelmi gyakorlat.

9.5. A termék magyar voltáról az eljárás alá vont vállalkozások által adott definíciók és meghatározás elemek értékelése

Jelen sorok írója elsőként megerősíti azt, hogy nem a Gazdasági Versenyhivatal feladata megalkotni a „magyar termék” definícióját. A határozatok nem kerültek meg a problémakört, nem tekinthető hiányosságnak, hogy nem tartalmaznak fogalom meghatározást. Az eddig felmerült ügyek a problémakör egy-egy szeletét alkották, elbírálásukhoz nem volt szükség a „magyar” és „nem magyar” termékek határvonalának pontos megrajzolásához.

Jelen sorok szerzője abban sem biztos, hogy lehetséges-e egyáltalán a „magyar termék” fogalom általánosságban való meghatározása. Valószínűnek látszik, hogy termékcsopontonként kell inkább megkísérelni a definiálást. Más lehet az eredmény, pl. háztartási vegyi áruk, vagy élelmiszerek esetén, mivel előbbi árucsoportban a termék összetevőinek gyártási helye – a terméket alkotó kémiai szerek nagyfokú szabványosítottasága folytán – nagy valószínűség szerint kisebb szerepet játszik a végtermék minőségében, mint amit a földrajzi, éghajlati, termőhelyi adottságoktól, az előállítók szakértelmétől, gondosságától erőteljesebben függő élelmiszer-alapanyagok játszanak az élelmiszerek esetében. A cikk szempontjából azért látszott indokoltnak a „magyar termék” meghatározás

kérdése, mert akár egy későbbi jogalkotás szempontjából, akár a termék magyarságát, vagy azt is sugalló védjegyek, tanúsító védjegyek kritériumainak átgondolása során ez fontos kérdés, és a bemutatott álláspontok legalábbis megfontolást érdemelnek. Ismételten fel kell azonban arra hívni a figyelmet, hogy az idézett meghatározások és definíció-elemek versenyfelügyeleti eljárások során hangzottak el, meghatározott körülmények között, az eljárás alá vontak védekezésének alátámasztása céljából. Az álláspontok időnként egymásnak is ellentmondanak (pl. az alapanyag magyar voltának fontossága, a hazánkban előállított gépkocsi megítélése), és van olyan nézet is, amely – jelen sorok szerzőjének álláspontja szerint – indokolatlanul széleskörűen igyekszik meghatározni azokat az elemeket, amelyek bármelyike önmagában a termék magyar voltának megállapíthatóságát eredményezné (pl. a forgalmazás helyének ilyen elemként való elfogadása automatikusan azt eredményezné, hogy a hazánkban eladott valamennyi termék automatikusan magyarnak minősülne, és közel hasonló eredményre vezetne, ha a termékre vonatkozó Magyarországon végzett nagykereskedelmi tevékenység alapján már magyarnak tekintenénk az árut).

10. Milyen értelemben használták a „magyar” jelzőt saját termékeik tekintetében az eljárás alá vontak?

A „magyar termék” kötelező erővel bíró jogszabály általi definiálása hiányában a „magyar termék” fogalmát az érdekeltek különböző szempontok alapján határozták meg.

10.1. A Vj-88/2010. eljárásban a Hansa-Kontakt szerint a „magyar termék” felirat a magyar fogyasztók által megszokott, a magyar piacon bevezetett tradicionális márkanevet viselő termékeket jelöli. Az eljárással érintett termékek magyar terméknek minősülnek, mert a „Tomi”, a „Szerencsi” és a „Camping” tradicionális magyar márkanevek. A vásárló szempontjából egyértelműen Magyarországhoz kötődnek, annak ellenére, hogy azok a környező országokban készültek, mivel korábban évtizedeken keresztül itthon gyártották őket. A márkanév hagyományos magyar márkaként él tovább. A Tomi Kristály terméket évtizedeken keresztül Magyarországon gyártották, és Tomi néven kizárólag Magyarországon forgalmazzák, míg külföldön ugyanezt a terméket Fox néven hozza forgalomba a gyártó. A Szerencsi Party étbevonó nevében a „Szerencsi” a csokoládégyár helyszínét, a Magyarországon található Szerencs települést jelzi. Valódi magyar márka. A Camping egy kiváló minőségű tradicionális magyar márkanév, mely 1971 óta létezik a magyar piacon. A Camping sajtokat a mai napig is az ERU Hungária Kft. budapesti üzemében gyártják. A Camping márkanévű termékek közel 40 éves gyártási és forgalmazási múlttal rendelkeznek Magyarországon, hagyományosan magyar termékek, a hagyományos márkanevek (pl. Szerencsi) és a „magyar termék” megjelölés ugyanazt az üzenetet közvetítik, azaz, hogy jellegében hagyományosan magyar termékről van szó. A fogyasztókat nem téveszti meg a kérdéses termékek kapcsán használt

magyar termék felirat, ugyanis egy magyar ember ezeket a termékeket magyarnak tekinti, azok hagyományos magyar volta miatt.

10.2. A SPAR álláspontja szerint a Cheeseland sajtermékeket több elem is köti Magyarországhoz, így például hogy azokat

- magyar tulajdonú vállalkozás állítja elő,
- hagyományos magyar receptúra és ízvilág alapján,
- a terméket kizárólag a magyar piacra fejlesztették ki, nem importtermékről van szó, kizárólag a termék gyártása, illetve csomagolása történt fizikailag külföldön,
- a csomagoláson olvasható jelölés, és
- a gyártó cég által foglalkoztatott állampolgárok is magyarok.

Kérte annak figyelembevételét, hogy a terméket magyar beszállítótól vásárolta a SPAR.

A gyártó cég tulajdonosára és a termékek alapanyagainak származási helyére vonatkozó kérdésre az alábbi nyilatkozatot tette:

a) egyik sajt esetében sem rendelkezik a gyártó cég tulajdonosának nemzeti hovatartozására vonatkozó adattal, mivel az üzleti életben ez nem szokás, és az eljárás alá vont sem vizsgálja ezt,

b) a termék alapanyagának származási helye – a magyar beszállító nyilatkozata alapján:

- a Cheeseland kördobozos ömlesztett sajt esetében – Lengyelország,
- a Cheeseland trappista sajt esetében – Németország.

Arra vonatkozó vizsgálói kérdésre, hogy a magyar termék jelölést tervezi-e alkalmazni reklámjaiban a továbbiakban is, az eljárás alá vont úgy nyilatkozott, hogy a magyar termékeknél igen, és kizárólag élelmiszertermékeknél, ezen belül is azoknál, amelyek előállítása, előállításának, bármely alapanyaga, gyártása, gyártatása, csomagolása, terjesztése, tárolása, szortírozása vagy nagy- és kiskereskedelmi forgalmazása kapcsán bármely elemükben Magyarországhoz köthetők.

10.3. Az Aldi a „magyar minőség” állítást a Magyar Köztársaság területén gyártott termékek jelölésére használja. A „magyar minőség” szlogen a magyarországi élelmiszer feldolgozás / élelmiszer tartósítóiipar által termelt, tradicionálisan jó és elismert minőségű termékekre utal. A „magyar minőség” szlogennel azt kívánja kifejezni, hogy a termék magyarországi termelőegységekből kerül ki, és ez megfelel a valóságnak.

11. A Versenytanács döntése a magyar jelző használhatóságáról

11.1. A Vj-88/2010. eljárásban a termék magyar voltának megítélése

A Versenytanács álláspontja szerint a Hansa-Kontakt az általa a magyar termék fogalom részének tekintett fogalmi elemek egyikének fennállását sem igazolta, a tradicionális márkanév használatát kivéve. Nem vált ismertté bizonyíték arra vonatkozóan, hogy – amint azt az eljárás alá vontak fel-

vetették, de igazolni nem tudták – a gyártók ténylegesen valamilyen hagyományos receptúrát alkalmaznának a három termék előállításánál.¹⁰

A határozat szerint a nemzeti színekkel megerősített „magyar termék” állítás kapcsolatát feltételez a termék és annak magyarországi előállítása között. A fentiek alapján leszögezhető, hogy a nemzeti színekkel együtt szereplő „magyar termék” állítás magában foglalja annak a közlését is, hogy az adott termék Magyarországon készül, a származási helye Magyarország. Az érintett három termék származási helye ugyanakkor nem Magyarország.

11.2. A Vj-21/2011. eljárásban a termék magyar voltának megítélése

A SPAR-ügyben még nem született meg a határozat.

Az eljáró versenytanács előzetes álláspontja szerint a SPAR a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytatott, amikor valószínűleg alkalmazta a „magyar termék” megjelölést. A Versenytanács – az eljárás alá vont vállalkozás álláspontjával ellentétben – nem látja megállapíthatónak, hogy a sajtok magyar vállalkozás által „gyártott”-nak minősülne, hiszen a termékek csomagolásán a „PL” és a „D” jelölés szerepel és az eljárás során nem merültek fel olyan tények, amelyek megkérdőjelezték volna azt, hogy az ömlesztett sajtokat Lengyelországban, a trappista sajtot Németországban állították elő. A Versenytanács emlékeztetett a Vj-88-038/2010. határozatra, amiből – az előzetes álláspont szerint – az következik, hogy magyar származási hely hiányában nem lehet magyarnak tekinteni egy terméket. A Versenytanács – az eljárás alá vont vállalkozás álláspontjával ellentétben – nem látja bizonyítottnak, hogy a Cheeseland kördobozos ömlesztett sajt hagyományos magyar receptúra és ízvilág alapján előállított termék lenne, a Cheeseland bajor trappista sajt pedig – elnevezéséből következően – nem a magyar ízlést tükrözi. A SPAR jelen cikk nyomdába adásáig még nem tett észrevételt az előzetes álláspontra.

11.3. A Vj-008/2010. eljárásban a „magyar minőség” versenytanácsi megítélése

A Vj-008-020/2011. sz. határozatban a „magyar minőség” állítást és a nemzeti színek együttes szerepeltetését a Versenytanács úgy ítélte meg, hogy ezzel az Aldi reklámjai a termék magyar jellegére helyezték a hangsúlyt.

Ebben az eljárásban a vizsgált nagyszámú terméket Magyarországon állították elő, de egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat tett az eljárás alá vont a tekintetben, hogy az alapanyagok magyar származását bármilyen módon ellenőrzi-e. Nyilatkozatainak összességét értékelve a Versenytanács azt állapította meg, hogy ilyen szempontú ellenőrzést az Aldi – legalábbis rendszerszerűen – nem végez. A Versenytanács ezen megállapítását támasztja

alá, hogy az eljárás alá vont (i) nyilatkozatából ismert, hogy a „magyar minőség” állítással értékesített termékek alapanyagának termelőjéről/gyártójáról nem rendelkezik ismeretekkel, (ii) az alapanyag származásáról – nem bizonyított állítása szerint is – legfeljebb szóban érdeklődik, illetve a „józan ész” szabályaira, íratlan belső normákra, beszerzőinek szóban beszerzett és szóban továbbított közléseire hagyatkozik, (iii) állítása szerint sem rendelkezik egyértelmű, írásba foglalt kritériumokkal annak eldöntésére, hogy egy adott termék (alapanyagai alapján) mikor tekinthető magyarnak, (iv) olyan termékeket is értékesített a „magyar minőség” jelzéssel, amelyek esetében álláspontja szerint is kizárt, hogy magyar alapanyagból készültek volna (pl. narancsital), (v) nem tesz különbséget az élelmiszer és a nem élelmiszer termékek között a tekintetben, hogy mi alapján dönti el, hogy a „magyar minőség” címkét ráteszik-e. Az eljárás alá vont kereskedelmi kommunikációiban tehát oly módon alkalmazta a „magyar minőség” állítást, hogy, hogy nem győződött meg arról, az érintett termékek (döntően élelmiszerek) meghatározóan magyarországi alapanyagokból készültek-e.

A Versenytanács álláspontja szerint a szakmai gondosság követelményébe beletartozik, hogy a „magyar minőség” jelölés alkalmazása egy előzetesen rögzített, az egész szervezetre kiterjedően következetesen alkalmazott követelményrendszer alapján történjen, amely élelmiszerek esetében legalább a termék gyártási / származási helyére, illetve alapanyagainak eredetére figyelemmel van. A Versenytanács megítélése szerint ugyanis élelmiszeripari termékekkel kapcsolatos ügyleti döntések meghozatalakor – az ilyen termékek jellegére és felhasználásuk módjára figyelemmel – az összetétel, az alapanyag döntő jelentőségű. Ezen termékcsoporthoz esetében a magyar jellegről adott tájékoztatás magában foglalja az alapanyaggal kapcsolatos tájékoztatást is, azaz annak állítását, hogy a termék abban az értelemben is magyar, hogy döntően magyarországi alapanyag(ok)ból állították elő.

12. A fogyasztói döntés torzítására való alkalmasság

Az Fttv. 3. § (2) bekezdés b) pontja alapján csak az a kereskedelmi gyakorlat minősül tisztességtelennek, amely érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségét az áruval kapcsolatos, a szükséges információk birtokában meghozott tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban alkalmazzák, illetve akihez eljut, vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg (a fogyasztói magatartás torzítása), vagy erre alkalmas.

12.1. A Vj-088-038/2010. határozat megállapította, hogy a tradicionális magyar márkák kapcsán alkalmazott „magyar

¹⁰ A hagyományos magyar receptúra alkalmazását egyébként is megkérdőjelezi, hogy a Tomi mosóporral azonos terméket a gyártó a többi országban „Fox” márkanév alatt értékesíti, illetve hogy a Camping márkanév hagyományosan sajtokat jelölt (nem vajjat).

termék” állítás alkalmas a fogyasztói döntések befolyásolására. Ezt támasztják alá a különböző piackutatások is.¹¹

12.2. A Vj-21/2011. ügyben készített előzetes álláspont szerint is alkalmas az ügyeleti döntés befolyásolására a „magyar termék” állítás és a nemzeti színek alkalmazása.

12.3. A Vj-008-20/2011. határozat megállapította, hogy az eljárás alá vont által megvalósított kereskedelmi gyakorlat alkalmas volt arra, hogy a fogyasztók tájékozott döntési lehetőségét érzékelhetően rontsa, s a fogyasztót olyan ügyeleti döntés meghozatalára készítse, amelyet egyébként nem hozott volna meg [Fttv. 3. § (2) bekezdés *b*) pont]. A Versenytanács kiemelte azt, hogy a kereskedelmi gyakorlatnak a fogyasztói döntések befolyásolására való alkalmasságát önmagában az is kellően és meggyőzően igazolja, hogy az eljárás alá vont hosszabb ideje szükségesnek ítélte a „magyar minőség” jelző kiterjedt alkalmazását, illetve ezt alátámasztja az eljárás alá vont azon előadása is miszerint a „magyar minőség” megjelölés az ilyen termékek gyártóinak versenyelőnyt jelent.

13. A megsértett jogi norma

A Versenytanács mindkét határozattal lezárt ügyben megállapította, hogy a magatartás a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül. A két jogi megoldása azonban mégis lényeges különbséget mutat.

13.1. A Vj-088-038/2010. határozat megállapította, hogy a Hansa-Kontakt kereskedelmi gyakorlatával – figyelemmel az Fttv. 3. §-ának (3) bekezdésére, 6. § (1) bekezdésének *bc*) pontjára – megsértette az Fttv. 3. §-ának (1) bekezdését. A Versenytanács tehát a három tradicionális termék származási helye, eredete – mint az áru törvényénél fogva lényegesnek minősülő jellemzői – tekintetében megtévesztésnek tekintette a „magyar termék” megjelölés alkalmazását, és erre tekintettel megállapította, hogy az eljárás alá vont a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytatott, amely tilos.

13.2. A Vj-21/2011. ügy még nem zárult le.

13.3. A Vj-008-020/2011. határozat megállapította, hogy az eljárás alá vont fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot folytatott, amikor egyes kereskedelmi kommunikációiban úgy alkalmazta több termék esetében a „magyar minőség” állítást, hogy az állítás valóságtartalmáról nem győződött meg. Az eljárás alá vont ezen kereskedelmi gyakorlatával – figyelemmel az Fttv. 3. §-ának (2) bekezdésére – megsértette az Fttv. 3. §-ának (1) bekezdését.

Látható, hogy míg a Hansa-Kontakt magatartását megtévesztésnek minősítette, az Aldi magatartását a Versenytanács az Fttv. generálklauzulája alapján bírálta el. Az Fttv. 3. § (2) bekezdés *a*) pontja szerint tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat, amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem az ésszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség

alapelvének megfelelően elvárható gondossággal jár el (szakmai gondosság követelménye). Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a Vj-008-020/2011. határozat első ízben alapozta a jogsértést a generálklauzulára. Ennek alighanem az az oka, hogy az Aldi jelentős számú termék tekintetében alkalmazta a „magyar minőség” megjelölést, és – bár ezt nem bizonyította – e termékek között vélhetően magyar alapanyagból Magyarországon előállított termékek is voltak.

14. Egyéb jogkövetkezmények

A Versenytanács mindkét határozattal lezárt ügyben bírságot szabott ki. A Hansa-Kontakt Kft.-t ötmillió forint, az Aldit tizenötmillió forint bírság megfizetésére kötelezte.

Az Aldi esetében a Versenytanács a Tptv. 77. § (1) bekezdése *f*) pontjának az alkalmazásával a törvény rendelkezéseibe ütköző magatartás további folytatását megtiltotta. (Az eltiltásra a Hansa Kontakt esetén azért nem volt szükség, mert ott konkrét termékekhez kapcsolódó meghatározott idejű tájékoztatások megtévesztő jellegének megállapítására került sor.)

15. Milyen szempontból fontos a termék magyar volta a fogyasztók számára?

15.1. Az eljárás alá vontak álláspontja

A Hansa-Kontakt nem tett különbséget aszerint, hogy milyen okból keresik a magyar termékeket, amely álláspont logikus folyamánya volt annak a nézetnek, mely szerint a fogyasztóknak eleve csak kisebb hányada keresi tudatosan a magyar termékeket.

Az Aldi szerint viszont azoknál a fogyasztóknál, akik számára fontos az áru magyar eredete, elsősorban a magyarországi előállítás vonatkozásában fontos a magyar reláció, továbbá az áru magyar származása az alábbi termékcsoportoknál különösen fontos a fogyasztó számára: kenyér/pékáru termékek, borok, friss hús, húskészítmények, tejtermékek, cukor, liszt, tojás, száraztészta termékek, ásványvíz termékek. Ez utóbbi kijelentésből a szerző arra következtet, hogy az élelmiszerekhez kötődően is valószínűsíthető valamilyen választást befolyásoló szempont (pl. frissesség, magasabb minőség, nagyobb fokú biztonság).

15.2. A Versenytanács álláspontja

A Vj-088-038/2010. határozat indokolásában a Versenytanács leszögezte azt, hogy az elmúlt években a fogyasztók által vásárolt termékek (azon belül is elsősorban, de nem kizárólagosan a fogyasztási cikkek, élelmiszerek) esetén a magyar, hazai jelleg a termék tulajdonságain túlmutatóan a

¹¹ A határozat nem tartalmazta a közvélemény-kutatások – jelen cikk 4. pontjában lényegre törően bemutatott – eredményeit, de utalt arra, hogy azok az ügy iratai között megtalálhatóak.

termék előállítására vonatkozásában egyfajta többlettartalommal töltődött meg, s a termék magyar, hazai jellege egyben a magyarországi értékteremtéssel, a termelés során keletkező nyereség Magyarországhoz kötődésével, a magyar munkahelyekkel, azok megőrzésével való kapcsolatot is jelenti.

A Vj-008/2011. ügyben a Versenytanács különbséget tett élelmiszeripari és nem élelmiszeripari termékek között, megállapítva azt, hogy az élelmiszeripari termékekkel kapcsolatos ügyleti döntések meghozatalakor – az ilyen termékek jellegére és felhasználásuk módjára figyelemmel – az összetétel, az alapanyag döntő jelentőségű.

15.3. A szerző álláspontja

Mind az Aldi idézett álláspontjában, mind a versenytanácsi határozatokban találhatóak olyan szempontok, amelyekre tekintettel a fogyasztók számára fontos lehet a termék magyar jellege. A szerző – hangsúlyozottan nem a GVH hivatalos álláspontjának tekintendő – véleménye szerint legalább három szempont ismerhető fel, amelyekre tekintettel a hazai termék választását preferálják bizonyos fogyasztók, nevezetesen a gazdasági, az élelmiszerekkel kapcsolatos és a környezetvédelmi szempont.

a) A termék magyar volta gazdasági szempontból fontos lehet, mivel

- ha magyarok állítják elő a terméket, az magyarok számára munkát és jövedelmet biztosít,
- ha Magyarországon állítják elő a terméket, az a költségvetés és a társadalombiztosítás bevételeinek gyarapodását eredményezi, egyfelől a dolgozó, másfelől a munkáltató befizetései révén,
- ha magyar tulajdonban álló vállalkozás állítja elő a terméket, akkor valamivel nagyobb annak az esélye, hogy a vállalkozásnál maradó bevételt Magyarországon fordítják új befektetésekre (ezáltal új munkahelyek teremtésére), mintha ugyanolyan mértékű nyereség külföldi tulajdonú Magyarországon tevékenykedő vállalkozásnál keletkezik.

Látható, hogy a termék magyar volta gazdasági szempontból három alszempontot ölel fel, amelyek egyrészt nem esnek feltétlenül egybe, másrészt feltehetően nem is egyforma súllyal jelennek meg a fogyasztók értékrendjében. Valószínűnek látszik, hogy a munkahelyteremtés szempontja lehet a legáltalánosabban tekintetbe vett körülmény, a költségvetési és társadalombiztosítási bevételek növelése és az újrabefektetés előnyei talán kisebb súllyal jelentkeznek és szűkebb fogyasztói réteg számára jelentenek mérlegelési szempontot.

b) Az élelmiszerek tekintetében a termék biztonsága, jobb minősége, frissebb volta jelenthet olyan tényezőt, amely a magyar élelmiszer mellett szólhat. A fogyasztók egy csoportja az élelmiszerek kapcsán e szempontok közül egy vagy több alapján fontosnak tekinti azok magyar voltát. A hazánkban megtermelt és előállított élelmiszerek biztonságába vetett hit részben alátámasztható a Magyarországon mindig is szigorú élelmiszer-biztonsági előírásokkal, amelyek betartását következetesen ellenőrizték.

c) A környezetvédelem szempontja áttételesen segítheti a magyar termékek fogyasztását. A környezet védelme szempontjából fontos, hogy a termék ne utazzon sokat a gyártás helyétől a felhasználás helyéig, pazarolva a szűkösen rendelkezésre álló erőforrásokat. A Magyarországon előállított termék – jellemzően, bár nem minden esetben – kisebb utat tesz meg a felhasználóig, így a környezettudatos fogyasztók számára a magyar termék – környezetvédelmi szempontból – kedvező választás.

Látható, hogy többféle, önmagában is összetett szempont bírhat jelentőséggel a magyar termék kiválasztásában. Lehetséges, hogy egy fogyasztó mindhárom szempont alapján preferálja a magyar termékeket, de az is lehet, hogy csak egy szempont, vagy azon belül egy alszempont befolyásolja a döntése során. Jelen sorok szerzője úgy véli, hogy napjainkban mindhárom szempont külön-külön is jelentős számú fogyasztó üzleti döntésében játszik szerepet.

16. Összegzés

A tanulmány bemutatja a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok egy új típusát, felvázolja az előzményeket, rámutatva ugyanakkor a „magyar termék” ügyek eltéréseire, sajátosságaira. A cikk felhívja a figyelmet az első olyan döntésre, amely az Fttv. generálklauzulája alapján született. A tényállások és versenyhivatali határozatok részletes ismertetésén túl a szerző igyekezett közvélemény kutatási adatokból, az eljárás alá vontak nyilatkozataiból és az eljáró versenytanácsok megállapításaiból kiindulva azt felmérni és elemezni, hogy kik számára, milyen szempontból lehet fontos a termék magyar volta. A kapott eredmény alapján érthető, hogy a vállalkozások nem véletlenül reklámozzák termékeik magyarságát. Ez megerősíteni látszik a versenytanácsi határozatok szemléletét, mely szerint jogellenes a magyar jelleg valótlan felüntetése (megtévesztés), vagy olyan körülmények közötti hangsúlyozása, hogy a vállalkozás nem alakít ki egy általánosan követett előzetes adatgyűjtési rendszert, amely alapján megalapozottan állíthatná, hogy a termék magyar (a generálklauzulába ütköző magatartás).

A magyar termék szempontrendszerének elemzése segítséget nyújthat a további jogszabály-előkészítés számára. A szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy a jogalkotónak el kell döntenie azt, hogy milyen célra kívánja felhasználni a „magyar termék” fogalmát. Amennyiben a hazai gazdaság élénkítését, a munkahelyteremtést, a költségvetés helyzetének javítását kívánja elérni, akkor a „magyar termék” fő ismérveként az előállítók állampolgársága, az előállítás helyszíne és a gyártó cég tulajdonosi köre jöhet szóba. A fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos speciális preferenciái alapján a szerző célszerűnek látná a „magyar termék” fogalmának termékcsoportonként külön-külön történő meghatározását, amely történhet oly módon, hogy az általánosan előírt követelményeken túl, bizonyos árucsoportok további követelményeknek is meg kell, hogy feleljenek. Az élelmiszerek esetén az általános szempontokon túl az is fontos,

hogy az alapanyagot (nyersanyagot) döntően hazánkban állítsák elő.

Végezetül a szerző felhívja a figyelmet arra is, hogy a cikkben érintett tárgykör kapcsán a jogalkotás kénytelen figyelembe venni az áruk szabad mozgásának uniós alapelvét. Az Európai Unió nem csupán a vámokat és a mennyiségi korlátozásokat törölte el, hanem tiltja a mennyiségi korlátozásokkal azonos hatású intézkedéseket is. Nem lehet korlátozni az Európai Unió tagállamaiban előállított termékek hazai piacra lépését, nem lehet Európa-konform módon jogi eszközökkel preferálni a belföldi termékek értékesítését, és akadályokat gördíteni a külföldi termékek forgalmazásának útjába. Nem lehetséges például jogszabállyal kötelezővé tenni azt, hogy a külföldi árukön kötelező legyen feltüntetni azok külföldi származását, mivel ítélet állapítja meg, hogy souvenirre esetében a külföldi eredet feltüntetésének előírása az áruforgalom mennyiségi korlátozásával azonos hatású megkülönböztető intézkedésnek minősül.¹² Mindez – a szerző megítélése szerint – nem képezi akadályát annak, hogy a magyar jogalkotás definiálja a magyar termék fogalmát, annak érdekében, hogy a reklámozók és a fogyasztók ugyanazt értsék a fogalom alatt, ha egy gyártó, vagy kereskedő önkéntesen feltünteti egy termék, szolgáltatás kapcsán, hogy az magyar. Nem hozható azonban olyan jogszabály, amely megkövetelné a gyártmány magyar jellegének kötelező feltüntetését.

Lehetséges azonban tudatosítani a fogyasztókban vásárlásuk következményeit. Célszerű továbbá megteremteni egy olyan környezetet, amely segíti a választásban azokat a fogyasztókat, akik önként, belső meggyőződésük alapján magyar terméket kívánnak vásárolni. Ez a jogi környezet jelentheti – többek között – a „magyar termék” differenciált fogalmának jogszabályi meghatározását, jelentheti elvárások meghatározását a termék magyarságát

hangsúlyozó tanúsító védjegyek követelményrendszerével kapcsolatban.

Ebben a körben sem parttalan a tagállam mozgásteret. A „Buy Irish” ügyben¹³ az Európai Bíróság elmarasztalta Írországot azért, mert az ír ipari miniszter 1978-ban olyan kampányt hirdetett, amelytől azt remélte, hogy a fogyasztók kiadásai 3%-a erejéig importtermékek helyett ír terméket vásárolnak. A kampány keretében a fogyasztókat az Írországon előállított termékekről ingyenesen tájékoztató információszolgálatot állítottak fel, kiállítási lehetőséget biztosítottak az ír termékeknek, ösztönözték a „Garantáltan ír” embléma feltüntetését és reklámkampányt szerveztek az ír termékek támogatására. Az Európai Bíróság nem fogadta el sem azt a védekezést, hogy a kampány nem volt sikeres¹⁴, sem azt, hogy a kampányt nem állami szerv bonyolította le. A kampányt szervező részvénytársaság állami kezdeményezésre jött létre, irányító testületének tagjait és elnökét a miniszter nevezte ki, a társaság által irányított kampány célját és irányait a miniszter határozta meg az ír termékek vásárlásának ösztönzése érdekében, tevékenységét igen jelentős részben az állam finanszírozta. Az Európai Bíróság 1982. november 24-i ítélete szerint Írországot azzal, hogy területén kampányt szervezett az ír termékek értékesítésének és vásárlásának ösztönzésére, elmulasztotta a Szerződésből ráháruló kötelezettségei teljesítését. Az ítélet tanúsága – többek között – az, hogy a nemzeti termékek fogyasztását nem helyénvaló tagállami források felhasználásával ösztönözni, de a független szervezetek erre irányuló tevékenysége igen nagy valószínűséggel nem minősülne az uniós elvárások megszegésének.

A jelen cikkben bemutatott versenyhivatali határozatok is részét képezik a pozitív jogi környezet kialakításának. A GVH a vadhajítások nyesegetése által járul hozzá ahhoz, hogy a fogyasztó megalapozott és valós információhoz jusson a termék magyar jellegével kapcsolatban.

12 113/80. sz. ügy Commission v. Ireland, ECR (1981) 1625. o.

13 249/81. sz. ügy Commission v. Ireland, ECR (1982) 4005. o.

14 1977 és 1980 között az ír piacon eladott árukön belül az ír áruk aránya 49,2%-ról 43,4%-ra csökkent.

A kár áthárítása a kartellkártérítések során

Az elmúlt évtizedben az öreg kontinensen egyértelműen érzékelhető a „private enforcement” (magánjogi jogérvényesítés) megerősítésére irányuló jogpolitikai törekvés, amely jogterület lehetőséget teremt a versenyjogi jogsértések esetén előálló egyéni sérelmek orvoslására, s ezáltal hozzájárul a versenyjogi tilalmak hatékonyabb érvényesüléséhez, ugyanakkor új kihívások elé is állítja a jogalkotókat és jogalkalmazókat. A jogtudományra vár a feladat, hogy a magánjogi jogérvényesítés olyan jogintézményeit dolgozza ki, amelyekkel egyszerre érhető el a kívánt versenyjogi hatások, s marad épségben a kontinentális polgári jogi rendszerek dogmatikája.

Tanulmányomban egy új kihívással, a nem kizorító hatású kartellek okozta károk áthárításának (passing-on) anyagi jogi megítélésével foglalkozom. Célom egy koherens rendszer felvázolása, amely segítséget nyújthat a jogalkalmazók számára.

A passing-on kapcsán mindig egy hosszú termelési-értékesítési láncot képzelünk magunk elé, amelynek egyik pontján versenyjogsértés történik. Ebből kára keletkezik a kartellezők közvetlen ügyfeleinek, akik igyekeznek áthárítani a veszteségeiket saját vásárlóikra. Így a versenykorlátozás megvalósítói és közvetlen vevők közti perben a károkozók hivatkozhatnak arra védekezésként, hogy azért nem, vagy csak részben kötelesek megtéríteni az okozott kárt, mert a károsult azt másik piaci szereplőkre áthárította, és ezáltal az okozott kár számára megtérült (passing-on defence). A versenytorzítás a továbbhárítások folytán veszteséget idézhet elő a versenyjogsértők közvetett ügyfeleinél is, s elérhet akár a végső fogyasztókig, akik a továbbgörgetésre támadásként hivatkozhatnak, így igazolva a versenyjogsértőkkel szemben támasztott kártérítési igényeiket (passing-on offence).

Ami dolgozatom szerkezeti felépítését illeti, az 1. fejezetben a kár továbbgörgetésére épülő védekezés és támadás indokoltságát vizsgálom nemzetközi és hazai megközelítésben. A 2. fejezetben a kartellezés következtében előálló áthárítható és áthárított károkat elemzem. A 3. fejezetben

pedig a kár továbbgörgetése miatt felvetődő okozatossági kérdésekre keresek választ.

1. Fel lehet-e a passing-ont használni kardként, illetve pajzsként?

Vitatott, hogy a kartellkártérítések során lehet-e hivatkozni a kár áthárítására védekezésként, illetve támadásként. A kérdés eldöntése érdekében e fejezetben először az Egyesült Államok („USA”) – a private enforcement terén egyedüli széles körű gyakorlattal rendelkező állam – jogpolitikáját és bírói gyakorlatát veszem górcső alá. Majd a magyar jogra közvetlen és igen jelentős hatást gyakorló európai uniós („EU”) álláspontot ismertetem. Végül a magyar kártérítési jog iránytűi: funkciói és elvei alapján értekezem a költségek továbbgörgetésén alapuló védekezés és támadás indokoltságáról.

1.1. Magánjogi jogérvényesítés az Egyesült Államokban – kritikusan szemlélt minta

A private enforcementet az USA-ban 1890-ben vezették be. Az amerikai jogalkotók már a kezdetektől a hagyományos magánjogi célok – reparáció, prevenció – mellett közjogi célok – elrettentés, megtorlás – megvalósítását is várták a jogintézménytől. A '60-as, '70-es években a hangsúly még inkább a generális prevenció és a társadalmilag optimális léptékű elrettentés megvalósítására helyeződött, amelyet többek között a többszörös kártérítés útján kívántak érvényre juttatni.¹

Ez a szemlélet visszatükröződik a passing-onnal kapcsolatos irányadó ítéletekben. A Hanover Shoe-ügyben² a Supreme Court az alperes versenyjogsértők kár áthárítására épülő védekezését, míg az Illinois Brick-ügyben³ a közvetett vevők keresetindítási jogát utasította el. Indokolása mindkét esetben hatékonysági érvekre épült: egyrészt a passing-on kimutatása leküzdhetetlen bizonyítási nehézségek-

* Joghallgató, ELTE ÁJK.

1 Hannah L. BUXBAUM: Private Enforcement of Competition Law in the United States – Of Optimal Deterrence and Social Costs. In: Jürgen BAE-DOW (editor): Private Enforcement of EC Competition Law, Kluwer Law International, The Netherlands, 2007., 43–46. o.

2 Hanover Shoe v. United Shoe Machinery Corp. [1968] 392 US 481 88.

3 Illinois Brick Co. v. Illinois [1977] 431 US 720.

hez vezetne; másrészt a közvetett vevőknek csekély érdeke fűződik a keresetindításhoz; harmadrészt az elretentés inkább megvalósítható, ha az igényérvényesítést a közvetlen károsultak kezében koncentráljuk. A Supreme Court sokat kritizált álláspontját a *California v. ARC America* ügyben⁴ részben felülírta: elismerte a közvetett vevők igényérvényesítési jogát, amennyiben saját államuk joga azt megengedi.

A több mint százéves gyakorlattal rendelkező amerikai minta kritika nélküli átvétele több okból sem kívánatos. A kontinentális jogrendszerekben közjog és magánjog sokkal élesebben elválik egymástól, így az öreg kontinensen nem kellene, hogy az elretentés elhomályosítsa a reparációt. Mérlegre kell tenni továbbá, hogy hazánkban és a többi európai államban mi a fontosabb: a társadalmi szintű hatékonyság vagy a károsultak egyedi igényeinek teljes megtérítése. Az Egyesült Államok jogalkotói az előbbi mellett tették le a voksukat, mivel el akarták kerülni a kár áthárítására való hivatkozással járó hosszadalmas pereket, bonyolult bizonyításokat, a többszintű áthárítások nyomán követést; s a közvetett vevők igényérvényesítési joga, lehetősége miatt keletkező hosszú ideig – akár az elévülési idő teljes hosszáig, azaz öt évig – fennálló bizonytalan, le nem zárt helyzeteket.

1.2. A passing-on megítélése az Európai Unióban

Az EU-ban a Bíróság hívta fel elsőként a figyelmet a kártérítési keresetek jelentőségére az antitröszt szabályok érvényre juttatásában. A *Courage v Crehan* ügyben⁵ az uniós ítélkező szerv nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy kártérítési igényrel a versenykorlátozásban részt vevő vállalkozások is felléphessenek egymással szemben, vagyis igyekezett a lehető legszélesebben megvonni a keresetindításra jogosultak körét. A *Manfredi-ügy*⁶ megerősítette azt az elvet, hogy bármely személynek joga van kártérítést követelni, ha megfelelő ok-okozati viszonyt tud kimutatni a versenykorlátozás és a kár között.⁷

Az Európai Bizottság egy Zöld Könyvben,⁸ egy Fehér Könyvben,⁹ majd egy nem hivatalos, s végül visszavont irányelvjavaslatban¹⁰ foglalkozott a magánjogi jogérvényesítéssel, s azon belül külön kiemelten a passing-onnal. A Zöld Könyv a kár áthárításán alapuló védekezést és a közvetett vevők igényérvényesítését összekapcsolt kérdés-ként, a nyolc fő anyagi és eljárási probléma egyikeként

kezelte, s a jogintézmények elfogadásának vagy elutasításának négyféle lehetséges kombinációját vázolta fel. A Bizottság a Fehér Könyv 2.6. pontjában végül amellel tette le a voksát, hogy az Unióban lehessen hivatkozni a kár áthárítására védekezésképpen, s a közvetett vevőket ne zárják el az igényérvényesítéstől. Választását azzal indokolta, hogy a jogintézmény által el lehet kerülni a köztes piaci szereplők jogalap nélküli gazdagodását, s ki lehet zárni a jogosulttalan többszörös kártérítést. A variáció további előnye, hogy megvalósítja a versenyjogsértések valamennyi károsultjának járó kártérítés elvét. Hátránya viszont, hogy az áthárítások számbevétele miatt igen összetetté válik a bizonyítás, különösen a közvetett vevők keresetindítása során.¹¹

1.3. A magyar kártérítési jognak a kár áthárításán alapuló védekezést és támadást megalapozó „iránytűi”

A Fehér Könyvben kiválasztott variáció a magyar kártérítési jogba szervesen beilleszthető gondolat, az a jogterület funkcióival (prevenció, reparáció) és releváns elveivel (teljes kártérítés elve, káron szerzés tilalma, kárenyhítési kötelezettség) összeegyeztethető.

A magyar kártérítési jog kétféle funkciót kíván betölteni: a prevenciót, azaz a károkozás megelőzését egyéni és társadalmi szinten, és a reparációt, vagyis az okozott károk megtérítését. A harmadik hagyományos szankciós funkció, a megtorlás nem jön számításba,¹² ami jelentős mértékben hozzájárul az amerikai típusú magánjogi jogérvényesítés automatikus átvételének elvetéséhez. A kár áthárítására hivatkozás azáltal segíti elő a preventív funkció megvalósítását, hogy a károkozónak széles károsult köréről fenyegető kártérítési követeléssel kell számolnia. A reparatív funkció köszön vissza abban a passing-on segítségével megvalósítható megoldásban, hogy valamennyi károsultnak, így nemcsak a közvetlen, hanem a közvetett vevőknek is joga van kártérítést követelni. Vagyis a két funkció a passing-on esetén ugyanazt az eredményt éri el, csak a prevenció a károkozó szemszögéből, míg a reparáció a károsult nézőpontjából közelíti meg a kérdést.

Ami a magyar kártérítési jog elveit illeti, a teljes kártérítés elvének érvényesülése azt kívánja, hogy térítessük meg a károkozóval a közvetlen vásárlók áthárított költségek nélküli, illetőleg a közvetett vevők áthárítás következtében ke-

4 *California v. ARC America* [1989] 490 US.

5 C-453/99 sz. ügy *Courage Ltd. v Bernard Crehan and Bernard Crehan v Courage Ltd. and Others*, [ECR I-06297].

6 *Joined cases C-295/04 sz. ügy to C-298/04 sz. ügy Vincenzo Manfredi v Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA. Antonio Cannito v Fondiaria Sai SpA., Nicolo Tricarico, Pasqualina Murgolo v Assitalia SpA.*, [ECR I-6619].

7 A két irányadó ítélet nem foglalkozott a kár áthárításának kérdéskörével, ami azonban nem jelenti azt, hogy a teória ismeretlen lenne az EU-ban. A kár továbbgörgetésén alapuló védekezést adójogi ügyekben elfogadták.

8 Zöld Könyv – az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről. SEC(2005) 1732. COM/2005/0672 végleges.

9 Fehér Könyv – az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről. SEC (2008) 404., SEC (2008) 405., SEC (2008) 406. COM/2008/165 végleges.

10 Proposal for a Directive on Rules Governing Damages Actions for Infringements of Article 81 and 82 of the Treaty.

11 A Zöld Könyv 21. lehetősége, Süleyman PARLAK: *Passing on Defence and Indirect Purchaser Standing: Should the Passing-On Defence Be Rejected Now the Indirect Purchaser Has Standing after Manfredi and the European Commission*, *World Competition*, 2010, no. 1, 41–42. és Carlo PETRUCCI: *The Issues of the Passing-On Defence and Indirect Purchasers' Standing in the European Competition Law*, *European Competition Law Review*, 2008, no. 1, 34.

12 SZALMA József: *A polgári jogi felelősség alapelvei – Különös tekintettel az 1959. évi IV. törvény rekodifikálására (1998–2008)*, Atlantis, Újvidék, 2008., 62. o.

letkező teljes kárát. Amit az Európai Bizottság a jogalap nélküli gazdagodással kíván megvalósítani – azaz, hogy vonjuk el a kartellezőktől magatartásuk minden előnyét, ugyanakkor ne térítessük meg a köztes piaci szereplők által áthárított kárt –, az hazánkban kivitelezhető a kártérítés rendszerén belül, a káron szerzés tilalmára hivatkozással. A harmadik elv, a kárenyhítési kötelezettség pedig nemhogy lehetővé teszi a köztes piaci szereplők számára a kár áthárítását saját ügyfeleikre, hanem egyenesen kötelességükké emeli.

2. Áthárítható és áthárított károk a kartellkártérítések során

A kartellkártérítések egyik neurálgikus pontja a kár bekövetkezésének és mértékének bizonyítása. A kérdéskör elemzése során a 3.1. fejezetben sorra veszem a továbbgörgethető és továbbgörgetett károk és az azokat elszenvedő károsultak körét. A vizsgált károk mértékét jelentősen befolyásolja az áthárítás aránya, így a 3.2. fejezetben bemutatom az áthárítási rátát meghatározó tényezőket. A 3.3. fejezetben kitérek a kár mértékének számszerűsítésére alkalmazható közgazdasági módszerekre. Mivel a modellezés csupán a valóságot megközelítő eredményre vezet, így a bírónak diszkrecionális jogkörében eljárva kell meghatároznia a fizetendő kártérítés összegét. A saját belátáson alapuló ítélezésre a magyar jogban az általános kártérítés és a Pp. 206. § (3) bekezdése ad lehetőséget, amelyeket a 3.4. fejezetben elemzek a speciálisan a hardcore (kőkemény) horizontális (versenyársak közötti) kartellek esetén a bizonyítást segítő eszközzel: a Tpv. 88/C. § alatt található 10%-os vélelmezett árnövekedéssel együtt.

2.1. Továbbhárításra alkalmas és továbbhárított károk és károsultjaik körének számbavétele

2.1.1. Az egyszerre vevő és eladó piaci szereplők kárai

Ebben a részben a kartellező vállalkozások azon vevőinek kárait elemzem, akik az igénybe vett szolgáltatást vagy megvásárolt terméket – akár eredeti, akár átalakított formában – maguk is értékesítik, tehát a piac köztes szereplői.

Ezen károsult kör tagjai kénytelenek a versenyárnál magasabb összeget fizetni minden megvásárolt termék után, vagyis értékcsökkenés következik be a vagyonukban, *damnum emergens* jellegű hátrányt szenvednek. Mivel a termékeket tovább értékesítik, lehetőségük nyílik káraikat áthárítani vevőikre. A továbbgörgetés üzleti érdekük és a kárenyhítési kötelezettség értelmében kötelességük is. A továbbhárítás során ők maguk is árát emelnek. Az áremelkedés következtében azonban csökkenni fog a forgalmuk. Azaz a versenykorlátozás nélkül

realizálható haszon egy részétől elesnek, *lucrum cessans* típusú kárt szenvednek.

A forgalomkiesés magyarázata a negatív meredekségű keresleti görbében keresendő (minél drágább egy termék, annál kisebb a kereslet iránta). A forgalomkiesés mértéke pedig jelentős mértékben függ az elaszticitástól (kereslet-rugalmasságtól). Ha a kereslet rugalmassága abszolút értékben kisebb, mint egy, vagyis a kereslet rugalmatlan, akkor az áremelkedés hatására történő árbevétel-növekedés meghaladja a forgalomkiesés hatását. Ha azonban a kereslet rugalmas, az árbevétel csökken az áremelkedés hatására, a forgalomkiesés hatása lesz a jelentősebb. Egységnyi rugalmasság esetén pedig a két hatás kiegyenlíti egymást.¹³

A *passing-on* problémakör egyik kulcskérdése, hogy figyelembe vehetjük-e a kartellezők javára az áthárított költségeket. Kiindulópontként le kell szögeznünk, hogy a káron szerzés tilalma folytán a károkozó hivatkozhat arra védekezésként, hogy ne kelljen megtérítenie azt a kárt, ami máshonnan megtérült, azaz ne kelljen reparálnia az áthárított költségeket. Több szerző¹⁴ felhívja ugyanakkor a figyelmet arra, hogy az áthárítás nem semlegesíti az áthárítás költségeit.¹⁵ A jelenleg hatályos Ptk. 355. § (4) bekezdés, illetve a 2009-es új Ptk.¹⁶ 5:503 § c) pontja szerint a kár egyik összetevője a károsultat ért hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges költség. Így helyesebbnek tűnik, ha nem csökkentjük a továbbhárított kárnak az egészével a megtérítendő kár mértékét.

NAGY¹⁷ az áthárítás megítélésében továbbmegy, és azt javasolja, hogy a továbbhárított kárt kezeljük a Ptk. kártérítési járadék megállapítására vonatkozó rendelkezéseinek az analógiájára. A jelenleg hatályos Ptk. 356. § (3) bekezdése és a 2009-es új Ptk. 5:507. § (3) bekezdése kimondja, hogy a balesetért felelős javára nem vehető figyelembe az a jövedelem, amelyet a balesetet szenvedett személy rendkívüli munkateljesítménnyel ér el. Ennek megfelelően Nagy mellett foglal állást, hogy a költségáthárításra mint kárcsökkentő védekezésre a versenyjogsértők csak akkor hivatkozhatnak, ha az automatikus. Ha azonban a viszonteladók a káruk áthárítása érdekében rendkívüli erőfeszítéseket tettek, a károkozó javára ne vegyük figyelembe a károsult ezen magatartásának eredményét. Piaci automatizmus alatt értjük például azt a helyzetet, amikor tökéletes verseny esetén a határköltség megegyezik az árral, így a viszonteladó gondolkodás nélkül kénytelen áthárítani költségeinek emelkedését, különben tönkremenne. A rendkívüli erőfeszítést igénylő áthárítás példája, amikor egy vállalkozás úgy próbálja csökkenteni ügyfeleinek, fogyasztóinak az érzékenységet, s ezáltal növelni az áthárítás arányát, hogy jelentősen javítja marketingjét: széles körben reklámoz-

13 HAL R. Varian: Mikroökonómia középfokon. Egy modern megközelítés, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004., 281–286. o.

14 Lásd PARLAK (12. l.) 45. és NAGY Csongor István: Kartelljogi kézikönyv. A közösségi és a magyar kartelljog joggyakorlata, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008., 731. o.

15 Például az ár megváltoztatása adminisztratív költségekkel is jár.

16 A „jelenleg hatályos Ptk.” alatt a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt, míg a „2009-es új Ptk.” alatt a hatályba nem lépett Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvényt értjük.

17 Lásd Nagy (14. l.) 731–732. o.

za termékeit, vagy kiegészítő szolgáltatásokkal igyekeznek megtartani, bővíteni vevőkörét.¹⁸

Meglátásom szerint a rendkívüli erőfeszítéssel kiharcolt áthárítási gondolatot ki kellene egészíteni egy indokoltsági kritérium bevezetésével. Akkor tekinthetjük indokolatlannak a károsult külön erőfeszítéssel elért költségáthárítását, ha előre látta, vagy előre kellett volna látnia, hogy a termékei iránti kereslet rugalmatlan, mivel ekkor a forgalomkiesés hatása meghaladja az áremeléséből származó hasznot. Azaz az áthárító magatartás több hátránynak, mint előnynek az eredője, ami pedig a kárenyhítési kötelezettség megsértésének minősül. A kárenyhítési kötelezettség megsértése esetén a jelenleg hatályos Ptk. 340. § (1) bekezdése, valamint az 2009-es új Ptk. 5:500. § (1) bekezdése szerint utólagosan kármegosztást kell alkalmazni, ami jelen esetben azt jelenti, hogy az áthárítás érdekében tett külön erőfeszítések negatív hatásait teljesen figyelmen kívül kell hagyni.

Tehát azt javaslom, hogy az áthárított költségeket háromféle mérce szerint vegyük figyelembe a kár mértékének kiszámításakor. Ha a továbbgörgetés piaci mechanizmus következménye volt, a káron szerzés tilalmának megfelelően a költségnövekedés miatt keletkező tényleges kár és a forgalomkiesés miatt elmaradt haszon összegéből vonjuk le az áthárított költségeket, de az áthárítás költségeit ne. Amennyiben a közvetlen vevő ésszerű lépésnek számító rendkívüli teljesítménye következtében tudta áthárítani a kár egy részét, azt javaslom, hogy ne vegyük figyelembe a károkozók javára a fokozott mértékű áthárítást. Kötelezzük a versenyjogsértőket olyan összegű kártérítésre, mint amelyet akkor kellene fizetniük, ha a károsult pusztán a piaci automatizmus eredményeként hárította volna át a kárát. Azaz hagyjuk a közvetlen vevőnél a rendkívüli erőfeszítéssel realizált előnyt. A harmadik variáció pedig az, ha az áthárítás saját erőfeszítéséből történt, de nem volt indokolt. Ekkor a kármegosztás miatt hagyjuk figyelmen kívül a hátrányt eredményező külön erőfeszítéssel elért továbbhárítást, és kötelezzük a versenyjogsértőket olyan összegű kár megtérítésére, mint amekkora kár a kizárólag piaci automatizmus következtében végrehajtott áthárítás folytán állt volna elő. Vagyis ne reparáljuk a közvetett piaci szereplők saját maguknak okozott hátrányát. Összegezve: mindig akkora kártérítésre kellene kötelezni a versenyjogsértőket, mintha az áthárítás piaci automatizmus eredménye lett volna, ennek következtében azonban a második esetben vagyongyarapodás, a harmadikban vagyonszökkenés marad a károsultnál.

A fenti megállapítások igazak akkor is, ha a köztes piaci szereplők a kartelltagok közvetlen vásárlói, s akkor is, ha közvetett vevői. A közvetett vevők helyzetének megítélését azonban tovább bonyolítja, hogy a részükre megítélhető kártérítés mértékének megállapításához nemcsak a saját magatartásukat és a károkozók viselkedését kell górcső alá venni, hanem köztes piaci szereplőnek számító eladókét is. Káraik mértékének a meghatározásához egyrészt lehet, hogy meg kell határozni azt a továbbgörgetési rátát is, amelyet a közvetlen és közvetett eladók használtak, bár ez a nehézség áthidalható.¹⁹ Másrészt vizsgálni kell, hogy eladók áthárító magatartása piaci automatizmusnak, indokolt vagy indokolatlan rendkívüli erőfeszítésnek számít-e. Mivel a besorolás elsősorban az okozatosság alakulására gyakorol hatást, a kérdéskört a 4.2. fejezetben elemzem.

2.1.2. A végső fogyasztó közvetett károsultakat ért hátrányok²⁰

Dolgozatomban a végső fogyasztók mindig a kartelltagok közvetett vevői, akikre a köztes piaci szereplők áthárították a versenyjogsértésből származó káruk egy részét vagy egészét. A KOMNINOS-féle²¹ tanulmány logikáját követve a végső fogyasztókat két alcsoportra oszthatjuk: azokra, akik versenykorlátozás hiányában vásároltak volna, illetve azokra, akik kartelláron is vásároltak.

A potenciális vevő károsultak köre azokat fedi le, akik versenyáron vásároltak volna termékeket vagy szolgáltatásokat, de a versenyjogsértés és az áthárítás(ok) következtében kialakult áron már nem.²² Ez a típusú kár jogilag elmaradt haszonnak minősül.

A ténylegesen vásárló végső fogyasztókat veszteség éri egyrészt azért, mert magasabb árat kell fizetniük a megvásárolt termékekért és szolgáltatásokért, mint amit a versenykorlátozás hiányában fizetniük kellene, azaz vagyoni értékcsökkenés következik be (*damnum emergens*). Másrészt lehet, hogy kevesebb árut vesznek, mint amennyit kartellezés hiányában vettek volna (az áremelkedés miatt visszaesik a fogyasztásuk), hasznuk egy része elmarad (*lucrum cessans*). Az utóbbi jelenség a negatív meredekségű keresleti görbével magyarázható²³, s szoros összefüggésben áll az elaszticitással. Ez a közvetett és közvetlen eladók forgalomkiesésének a másik vetülete.

18 A jogalanyok ösztönöztsége a jobb teljesítményre, akár a rendkívüli erőfeszítéssel elért áthárítás, akár a rendkívüli munkateljesítménnyel elért többletjövedelem esetében, eleve adott helyzet. A károkozás következtében fellépő jövedelemkiesés veszélye csupán egy új ösztönző tényező, amely indikátorként beindítja, meggyorsítja az egyébként nem feltétlenül realizálódó folyamatot: vagyis a nagyobb bevétel érdekében tett erőfeszítéseket. A Ptk. rendelkezése azt szövegi le, hogy ezt az indikátorhatást nem szabad a károkozó javára figyelembe venni, hanem a károsult erőfeszítéseit a saját javára kell írni.

19 Útmutató tervezet a károk számszerűsítésére az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. és 102. cikkének megsértése alapján indított kártérítési keresetekben. Nyilvános konzultáció, Brüsszel, 2011. június. https://ec.europa.eu/competition/consultations/2011_actions_damages/draft_guidance_paper_hu.pdf. 147. o.

20 A Manfredi-ügy óta egyértelmű, hogy ez a károsult csoport is követelhet kártérítést a kartelltagoktól, de káraik csekély mértéke, továbbá a bizonyítás nehézségei és magas költsége miatt valószínűleg csak akkor kell részükről tömeges kártérítésekkel számolni, ha együttes fellépésükre lehetőség biztosítanak majd az eljárásjogi szabályok.

21 OXERA and a multi-jurisdictional team of lawyers led by Dr Assimakis KOMNINOS: Quantifying antitrust damages. Towards non-binding guidance for courts. Study prepared for the European Commission. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2009, (http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/quantifications_study.pdf), 26–27. o.

22 Lásd OXERA (21. lj.) 27. o.

23 Lásd VARIAN (13. lj.) 281–286. o.

A károk, azaz a forgalomkiesés és fogyasztáscsökkenés két különböző jogalannak, a köztes piaci szereplőknek és a végső fogyasztóknak történő megtérítése nem többszörös kártérítésnek, hanem halmozódást előidéző átsugárzó károkozásnak minősül, s mindkét hátránnyal érintett kör veszteségeit meg kell téríteni.²⁴ A „klasszikus értelemben vett többes kártérítés” esetén ugyanis egy bizonyos kárnak a többszörösét kell megtéríteni ugyanazon károsult részére.²⁵ Itt viszont más problémáról van szó, amelynek részletes elemzését EÖRSINÉL²⁶ találjuk. A szerző a közvetett károkozás speciális eseteként tárgyalja az ún. átsugárzó okozást, amikor X.-et éri közvetlenül a behatás, de Y. is károsodik. Jelen esetben is ez történik: a köztes piaci szereplőkre hat direkt módon hátrányosan a kartell, de az az áthárítás folytán eléri a végső fogyasztókat is. Eörsi átsugárzó okozáskor háromtípusú reparációt tart elképzelhetőnek. Y. kártérítési igényének az elnyelését, ha X. veszteségének a megtérítésével tulajdonképpen az ő kára is megtérül. Halmozódást, amikor X.-nél és Y.-nál is ténylegesen keletkezett kár és az egyiküknek fizetett kártérítés nem jelent kompenzációt a másikuk számára. A harmadik megoldás a figyelmen kívül hagyás, amikor Y. károsodása látszólagos, ezért őt nem is illeti kártérítés. Itt a halmozódás esetével állunk szemben, hiszen ilyenkor a köztes piaci szereplő és a végső fogyasztó között nincs olyan viszony, amin keresztül az egyiküknek fizetett reparáció a másikuk kárainak a megtérítését is jelentené, és a végső fogyasztó károsodása nem látszólagos.

A közvetett vevő köztes piaci szereplők helyzetéhez hasonlóan a végső fogyasztóknak fizetendő kártérítés megállapításakor is számításba kell venni eladók magatartását. Igaz ez mind az eladó magatartásának az elemzett háromféle mérce szerinti megítélésére, mind az áthárítási arányokra.

2.2. Az áthárítás arányát befolyásoló tényezők

A kár áthárításának mértékét egyrészt befolyásolja a károsult által kibocsátott termék piacának a szerkezete. Minél inkább versenyző a piac, annál nagyobb a passing-on mértéke. Egy olyan arénában, ahol – a közgazdasági modellek szintjén – tökéletes verseny folyik, a költségek determinálják az árakat, így az inputárak emelkedését a vállalkozások kénytelenek továbbhárítani. A közgazdasági modellek másik szélsőséges esete az, amikor bizonyos feltételek, pl. lineáris keresleti függvény mellett a monopólium megemelkedett költségeinek 50%-át görgeti tovább. Oligopol piacokon az áthárítás mértéke 50% és 100% között mozog.²⁷

A passing-on arányát a köztes piaci szereplő versenytársaihoz viszonyított pozíciója is befolyásolja. Ha a költségek emelkedése csak bizonyos vállalkozásokat érint, nem az egész iparágat (pl. cost-plus szerződések esetén),²⁸ akkor a károsultak rákényszerülnek arra, hogy kárunknak csak nagyon kis részét hárítsák át, annak érdekében, hogy a lehető legkisebb mértékben veszítsenek piaci részesedésükből.²⁹ Hasonlóképpen: ha egy vállalkozás kevésbé hatékonyan használja fel a kartelláron adott terméket, mint a versenytársai, vagyis többre van szüksége belőle, akkor a költségemelkedés kisebb részét tudja áthárítani versenytársainál, máskülönben lemaradna a versenyben.

Ha a versenyjogsértés azzal az eredménnyel jár, hogy bizonyos vállalkozások kénytelenek elhagyni a piacot, akkor a piacon maradók költségnövekedésük akár több, mint 100%-át is átháríthatják.³⁰

A passing-on arányát befolyásolja továbbá, hogy a túlárazott termék ára hány százalékát teszi ki a károsult által előállított termék költségeinek. Minél kisebb hányadát, annál nagyobb arányú lehet a továbbgörgetés, mivel nagyon kismértékű áremelés esetén a fogyasztók árérzékenysége alig érzékelhető.³¹ A költségnövekedés ugyanakkor olyan kismértékű is lehet, amit már nem érdemes továbbgörgetni az áthárítás költségei miatt. Ebben az esetben a kárenyhítési kötelezettség nem az áthárítást, hanem az áthárítás mellőzését diktálja, ami azonban nem érinti a versenyjogsértők kártérítési kötelezettségét.

Számításba kell venni a vevői ellenerőt is. Minél nagyobb ellenerővel rendelkeznek a vásárlók, annál kevésbé tudják veszteségeiket áthárítani rájuk az eladók.³²

Látható tehát, hogy számos tényező befolyásolja az áthárítás arányát, így esetről esetre szükséges meghatározni, hogy pontosan milyen mértékű továbbhárítás érvényesült a piac egyes szintjein, nem célszerű valamiféle általányt alkalmazni.

2.3. A kartellkárok mértékének kiszámítására alkalmazható közgazdasági modellekről

Ha közvetlenebb bizonyítékok nem állnak rendelkezésre, a kartellek okozta károkat közgazdasági modellek segítségével lehet felmérni. Valamennyi megközelítés célja, hogy bemutassa, mi történt volna versenyjogsértés nélkül a piacon, s ennek segítségével megbecsülje a károsultakat ért hátrányokat. Mivel mindegyik módszer feltételezésekre épül, segítségükkel nem számíthatjuk ki teljes pontossággal a károk mértékét.³³

A versenyjogsértés jellege, hatása; a rendelkezésre álló adatok mennyisége, minősége; valamint a bizonyításhoz szüksé-

24 EÖRSI Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966., 147. o.

25 B. S. MARKESINIS–S. F. DEAKIN: Tort Law, Oxford University Press, Oxford, 1999., 726–730. o.

26 Lásd EÖRSI (24. lj.) 147. o.

27 Ben DUBOV: The Passing-On Defence – An Economist’s Perspective, European Competition Law Review, June 2003., Volume 24 – Issue 6, 239. és OXERA (21. lj.) 116–118. o.

28 A cost-plus szerződés olyan fix mennyiségre vonatkozó megállapodás, amely a viszonteladó nyereségét a költségeken felüli jutalékban határozza meg.

29 Lásd DUBOV: (27. lj.) 240. és OXERA (21. lj.) 117. o.

30 Lásd OXERA (21. lj.) 120. o.

31 Lásd OXERA (21. lj.) 121. o.

32 Lásd OXERA (21. lj.) 121. o.

33 Lásd OXERA (21. lj.) 37–39. és Útmutató tervezet (19. lj.) 13. o.

ges költségeknek és időnek a követelés értékéhez viszonyított aránya³⁴ jelentősen befolyásolja a modellválasztást. A versenykorlátozás típusa dolgozatomban adott: a nem kizorító hatású kartellekkel foglalkozom. A kárszámításhoz többek között a következő adatok szükségesek: a versenyjogsértés mellett és annak hiányában érvényesülő árak; a kartelltagok, illetve közvetlen és közvetett vevők által kibocsátott mennyiség; a vállalkozások költségszerkezete; az áthárítás aránya piaci szintenként; a károsultak által vásárolt termék-mennyiség; valamint különféle makrogazdasági adatok, úgymint az inflációs ráta, a kamatlábak vagy a vállalkozásokra kivetett adók. Ezek az adatok lehetnek nyilvánosak, csupán a károkozónál, illetve kizárólag a károsultnál hozzáférhetőek. A megbízhatatlan adatokra épülő kifinomultabb modellek valószínűleg kevésbé pontos eredményre vezetnek, mint a megbízható adatokat felhasználó egyszerűbb technikák.³⁵

A károk felmérésére alkalmazott közgazdasági modelleket többféleképpen lehet csoportosítani.³⁶ A KOMNINOS³⁷ vezette kutatócsoport három kategóriát állított fel: az összehasonlításon, a pénzügyi elemzésen, illetve a piaci szerkezeten alapuló módszereket. Az összehasonlító modell három altípusa a termék- vagy földrajzi piacokon átívelő mérőműszer, az eltérő idősíkokkal operáló előtte-után módszer, illetve az előző kettőt ötvöző differenciális-in-differenciális method.³⁸ A többnyire nyilvános, ámde nyers adatokkal dolgozó pénzügyi elemzések két altípusa a pénzügyi teljesítményre épülő és a pénzügyi eszközöket alkalmazó módszer.³⁹ A piaci szerkezetre összpontosító technikák az elméleti modellekre és empirikus adatokra építve mutatják be a piac versenytorzítás hiányában feltételezett működését. Korlátjuk, hogy a piacok általában nem pont olyanok, mint ahogy az elméletek leírják azokat.⁴⁰

A versenyjogsértésekből eredő, áthárítással érintett károk kiszámításának záró akkordja a versenykorlátozás időtartamának és az azóta eltelt időnek a számbavétele. Vagyis a különböző kárfajták egységnyi értékét meg kell szorozni a versenyjogsértés hosszával, majd ki kell számítani a jelen értéket diszkontálás, inflációs ráták vagy kamatlábak segítségével. Végül pedig az egyes károsultaknál jelentkező károkat összesíteni kell.⁴¹

A közgazdasági modellek segítségével a valóságot többé-kevésbé megközelítő eredményre juthatunk,⁴² aminek jobb végeredmény elérése érdekében a modellek közül akár többet is alkalmazhatunk egy per során. A bíró feladata, hogy egyrészt az esetleg többféle megközelítés eredmé-

nyét összesítse, másrészt hogy a bírói diszkrecionális jogkör keretében meghatározza a kártérítés pontos összegét.

2.4. Az áthárításra alkalmas, illetve áthárított kartellkárok mértékének megállapítását könnyítő jogi eszközök

A hatályos magyar jogban több olyan eszköz áll a jogkéréső közönség rendelkezésére, amelyek segítségével le lehet küzdeni a károk mértékének meghatározása során felmerülő bizonyítási nehézségeket. Az 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (a továbbiakban: Tpv.) 10%-os árvételeme a bizonyítás elején nyújt segítséget a hardcore horizontális kartellek miatt előálló veszteségek vonatkozásában, illetőleg ha nem kerül megdöntésre: elkerülhető a kár mértékének további bizonyítása. A bizonyítás végén pedig, a nem teljesen pontos eredményre vezető közgazdasági modellezést alapul véve, a bíróság diszkrecionális jogkörében eljárva határozhatja meg a kártérítés pontos nagyságát az általános kártérítés, illetőleg a Pp. 206. § (3) bekezdése segítségével.

2.4.1. Tpv. 88/C. §: 10%-os vélelmezett árnövekedés

Hagyományosan a felperes feladata, hogy bizonyítsa mind a károsodás bekövetkeztét, mind a kár mértékét. A versenykorlátozásokból eredő továbbhárításra alkalmas és továbbhárított károk és mértékük kimutatása azonban olyannyira bonyolult feladat, ráadásul egyes bizonyítékok kizárólag a károkozónál lelhetők fel, hogy a károsultak helyzetén a jogalkotó igyekezett segíteni.

2008-ban a Tpv.-be egy új szakasz, a 88/C. § beiktatásával próbálta növelni a magánjogi kikényszerítés hatékonyságát és egyben a károsultak helyzetét megkönnyíteni, egyrészt azért, hogy immár nem pusztán elméletileg, hanem gyakorlatilag is lehetővé tette, hogy egyáltalán bírósághoz forduljanak, másrészt akként, hogy a kár mértéke tekintetében meg kívánta fordítani a bizonyítási terhet.⁴³

A Tpv. 88/C. § szerint a horizontális hardcore kartellekkel szemben indított polgári igényérvényesítések esetén „[...] a jogsértésnek a jogsértő által alkalmazott ár mértékére gyakorolt hatásának bizonyítása során – ellenkező bizonyításig – úgy kell tekinteni, hogy a jogsértés az árat tízszázaléknyi mértékben befolyásolta.”

34 Lásd Útmutató tervezet (19. lj.) 106. o.

35 Lásd OXERA (21. lj.) 33–38. o.

36 Emily CLARK–Mat HUGHES–David WIRTH (Ashurst): Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages, 31 August 2004.

https://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/economic_clean_en.pdf, NAGY Csongor István: Versenyjogsértés és kártérítés. A magánjogi jogérvényesítés meghonosításának lehetőségei a magyar jogban, (Doktori értekezés), Konzulensek: dr. Darázs Lénárd, dr. Király Miklós, Budapest, 2008. 5. 31. és Oxera (21. lj.).

37 Lásd OXERA (21. lj.) 43–45. o.

38 Lásd OXERA (21. lj.) 43–62. o.

39 Lásd OXERA (21. lj.) 44. és 62–75. o.

40 Lásd NAGY (36. lj.) 153. valamint Oxera (21. lj.) 45. és 76–86. o.

41 Lásd OXERA (21. lj.) 140. o.

42 Lásd OXERA (21. lj.) 39. o.

43 <http://www.parlament.hu/irom38/05657/05657.pdf> részletes indokolás a 14. §-hoz.

A megdönthető vélelem a passing-on okozta bizonyítási nehézségekre csak rész megoldást nyújt. Csupán a közvetlen vevők igényérvényesítése során segít direkt módon, pedig igazán nehéz, információhiányos helyzetben a közvetett vevők vannak. Továbbá csak a kár egyik összetevőjének, a túlárzásnak a kimutatásában segít, a bizonyítás során a többi kárelem számszerűsítése a felperes feladata marad. A bizonyítási terhet pedig nem fordítja meg akkor, ha az ár felhajtó hatás meghaladta a 10%-ot, ekkor ugyanis a károsultak érdekében áll annak pontos számszerűsítése.

A törekvés tehát dicséretes, a megvalósítás azonban nem tökéletes. A célkitűzések közül a rendelkezés jelen formájában is nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a károsultak bírósághoz fordulhassanak, a kartellek pórul járt ügyfeleinek helyzetét azonban tovább könnyítené ár vélelem helyett kár vélelem felállítása. A közvetett vevők nehézségeire azonban még így sem nyújtana megoldást.

2.4.2. A károk mértékének megállapítása bírói diszkrecionális jogkör keretében

Mivel a kár áthárításával kapcsolatos perekben a („mi lett volna, ha” feltevésből kiinduló) közgazdasági szakértői vélemények beszerzését követően csupán a valóságot megközelítő eredményt kaphatunk, a bíró végül kénytelen lesz diszkrecionális jogkörében dönteni a kártérítés mértékéről. Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a belátáson alapuló intézkedést minden esetben alapos bizonyításnak, a tényállás minél pontosabb feltárása érdekében tett törekvéseknek kell megelőznie. A végső esetben alkalmazandó bírói diszkrecionális jogkör alkalmazására a hatályos Ptk. 359. § (1) bekezdése, illetve a 2009-es új Ptk. 5:504. § (1) bekezdése és a Pp. 206. § (3) bekezdése adnak lehetőséget.

A polgári anyagi jogi kódexben található általános kártérítés alkalmazásának a feltétele, hogy a kár bekövetkezése biztos, mértéke azonban bizonytalan legyen.⁴⁴ A kár áthárítása esetén az általános kártérítést nem használhatjuk a bizonyítás mellőzésére, mivel a bizonyítás megkezdése előtt a károsodásban sem lehetünk biztosak. A jogintézményt azonban egyrészt alkalmazhatjuk a különböző modellek hibáinak, eltéréseinek kiküszöbölésére felvett sokadik szakértői vélemény mellőzésére, másrészt hivatkozni kell rá a bizonyítás végső fázisában.

Mind a jogirodalomban, mind a bírói gyakorlatban bizonytalan a két jogintézmény egymáshoz való viszonya. Az elhatárolási problémát azonban viszonylagossá teszi, hogy hatásuk azonos: lehetővé teszik a bírói diszkrecionális jogkör alkalmazását. A két jogintézmény tulajdonképpen az érem két, anyagi, illetve eljárásjogi oldala.⁴⁵

3. A versenykorlátozások és az áthárított károk közötti ok-okozati összefüggés

Az áthárítással érintett vertikum jellemzően hosszú, és időbe telik, míg a kartelltől kiinduló károkozás végigvonul rajta, s eléri a végső fogyasztót. E fejezetben az ilyen jellemzőkkel rendelkező termelési-értékesítési lánc szemszögéből érdekes okozatossági kérdéseket veszem górcső alá, így az okozati lánc hosszáról és az oksági fonalat megszakító tényezőkről értekezem.

Előljáróban fontos megvizsgálni, hogy mi alapján jelenthetjük ki egy magatartásról, hogy oka valamilyen kár bekövetkezésének. A jogirodalomban nem alakult ki egységes álláspont erre vonatkozóan, elméletek sokasága kínálkozik. A magyar jogban elfogadott normacél elmélet kiindulópontja, hogy nem térítendő meg az a kár, amely a megsértett jogi norma oltalmazási célján – a preventív hatáson – kívül esik. Az okozatosság így egyrészt empirikus kérdéssé, másrészt a jogi minősítés tárgyává válik.⁴⁶ Eörsi⁴⁷ szerint a kár jogilag releváns oka csak és kizárólag olyan emberi magatartás lehet, amely jogi szankcióval befolyásolható, vagyis valamilyen felróható viselkedés. A kárt előidéző egyéb előfeltételek csupán a felelősség csökkentése vagy kizárása szempontjából jöhetnek számításba. Tehát nem tekinthetjük a közvetett vevőket ért kár okának az indokolt rendkívüli teljesítménnyel elért, illetve a piaci automatizmusok eredményeként bekövetkező áthárítást. Se az 1959-es, se a 2009-es Ptk. nem támasztja azonban expressis verbis alá egyik elmélet alkalmazhatóságát sem. A gyakorlatban az elméletek jelentősége viszonylagos. A bírák – igazságérzetükre hagyatkozva – olykor a közvetett összefüggéseket is elfogadják okként, máskor túl távolinak minősítve utasítanak el egyes magatartásokat.

3.1. Elér-e az okozatosság fonala a közvetett vevőket ért károkig?

A Ptk.-ból nem derül ki, hogy az okozatosságot milyen szempontok alapján kellene keretek közé szorítani. Több szerző⁴⁸ javasolja, hogy a felróhatóság alapján vágjuk el az okozatosság fonálát. Vagyis még azt a távoli magatartást tekintjük a kár okának, amely felróható a tanúsítójának.

A versenyjogsértést és a közvetett vevők kárait összekötő oksági lánc hossza kapcsán jogi szempontból tehát azt kell górcső alá vennünk, hogy a kartellezők mikor feltételezhetik, hogy magatartásuk negatív hatása eléri a közvetett vevőket. A kartellezők azon gazdasági szegmens működését tekintve, ahol tevékenységüket kifejtik szakértőnek minősülnek, így tőlük fokozott mértékű előrelátás várható el. Nem mentesülhetnek a felelősség alól, ha azzal védekez-

44 Lásd EÖRSI (24. lj.) 215. o.

45 Lásd EÖRSI (24. lj.) 214. o.

46 SZALMA József: Okozatosság és polgári jogi felelősség – az európai és a magyar jogban, Miskolci Egyetem és a Novotni Alapítvány a Magánjogi Fejlesztésért, Miskolc, 2000., 60–61. o.

47 EÖRSI Gyula: A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961., 138–150. o.

48 MARTON Géza: A polgári jogi felelősség, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1993., 174. és 176. és Eörsi (24. lj.) 147. o.

nek, hogy nem feltételezték, hogy ha felemelik termékeik árát, akkor ezzel közvetve a fogyasztói árakat is növelik, mert nem számoltak az áthárítás lehetőségével.⁴⁹ Tehát jogilag nincs akadálya annak, hogy a kartellt a közvetett vevőket ért károk okának tekintsük.

3.2. Mikor szakad el az okozatosság fonala?

A kauzalitás fonala akkor szakad el, ha egy már megindult, feltehetően károsodásra vezető okfolyamatot egy váratlan esemény meggátol a kifejlődésben. Mivel az adott eseménnyel nem lehetett előre számolni, megszűnik a létrejött hátrányos okozatért való felelősség.⁵⁰ Dolgozatom kontextusában tipikus közreható ok lehet a külvilág egy eseménye: a piaci körülmények változása, illetve emberi magatartás: a károk áthárítása. Ha ezek váratlan eseményként elszakítják az okozati láncot, további kérdésként merül fel, hogy a közvetett vevők káraiért felelőssé tehető-e egy forrásvidéki (upstream) köztes piaci szereplő, vagy a közvetett vevőknek kell azt viselniük.

A piac a károkozó magatartás kifejlődésének a szintere, így változásai általában befolyásolják a károsodási folyamat lefolyását. Ha a piaci változások a kartell következményei, azok hatásait nem kell elkülöníteni, hanem a versenykorlátozó megállapodás részt vevőinek a terhére kell róni.⁵¹ A független változások következményeit ki kell szűrni, amelyek szétválasztása a kár mérésére szolgáló közgazdasági módszerek segítségével valósítható meg.

A másik tipikus közreható ok, a köztes piaci szereplők költségáthárítása általában nem szakítja meg az oksági láncolatot, a versenykorlátozó megállapodástól nem független cselekmény, bekövetkeztével előre kell számolnia a kartellezőknek. Vizsgálni kell azonban, hogy nem volt-e indokolatlan a továbbgörgetés, mivel ezt a kartellező nem láthatta előre, így nem róható fel neki, hogy nem számolt vele. Vagyis az ésszerűtlen továbbhárítás elszakítja az okozati láncot. Az ilyen magatartás a kárenyhítési kötelezettség megszegésének minősül, s következtében a károkozó részben mentesül azon károk megtérítése alól, amelyeket a viszonteladóknak okozott. Mivel az esemény az okozatosság fonalát is elszakítja, a kartellező azoknak a veszteségeknek a megfizetése alól is mentesül, amelyek az indokolatlan áthárítás következményeként a távolabbi vevőknél jelentkeznek.

További kérdés, hogy a köztes piaci szereplő ésszerűtlen továbbgörgetése esetén felelőssé tehető-e a torkolatvidéki (downstream) vevők káraiért. Ebben az esetben a kártérítési felelősség minden eleme fellelhető: a torkolatvidéki vevőnek kára keletkezett az áremelésből, forgalomkiesésből vagy holtteher-veszteségből, amely okozati kapcsolatban áll a kárenyhítési kötelezettség, egy jogi előírás megszegésével, és mindez felróható a viszonteladónak, aki nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben elvárható volt. Mégis,

mérlegelni kell, hogy a közvetett vevők káranak megtérítését részesítsük-e előnyben, s kötelezzük kártérítésre a köztes piaci szereplőket. Vagy pedig jutassuk érvényre a torkolatvidéki vevőkkel szemben a kockázatviselés fő szabályát: a casus nocet domino elvét, számításba véve, hogy a kárenyhítési kötelezettség csupán a versenykorlátozó megállapodás folyamánya, s az indokolatlan továbbgörgetéskor a viszonteladó nem feltétlenül volt tudatában annak, hogy egy jogi köteletségét megsérti. Ebben a helyzetben pedig általában nem várható el annak figyelembevétele, hogy magatartásával esetleg veszteséget okozhat másoknak. Ez utóbbi álláspontot látszik megerősíteni a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 36. számú állásfoglalása is, amely kimondja, hogy „[...] a károkozótól nagyobb mértékben lehet elvárni, hogy felismerje a kár bekövetkezésének lehetőségét, mint a károsulttól a károsodás veszélyének a felismerését.” Véleményem szerint az ideális megoldás az, ha elméletileg előre nem zárjuk ki egyik variációt sem, hanem az eset összes körülményei alapján döntünk.

4. Összegzés

A kartellezésből fakadó károk áthárításával foglalkozó dolgozatomban a következő összefüggésekre jutottam.

Az amerikai szövetségi jog a leküzdhetetlen bizonyítási nehézségekre, a magánjogi jogérvényesítés hatékonyságára és a kívánt elrettentő hatásra hivatkozva nem engedi meg a kár áthárításán alapuló védekezést és az ahhoz szorosan kapcsolódó közvetett vevői igényérvényesítést.

Az Európai Unió nem követi a passing-on vonatkozásában az amerikai mintát. Mind a kár továbbhárítására épített védekezést, mind a közvetett vevői keresetindítási jogot elismeri, arra hivatkozva, hogy kartellkártérítések esetén a valamennyi károsultnak járó teljes kártérítés az elsődleges cél.

A magyar kártérítési jog funkciói és elvei is a két vizsgált jogintézmény elfogadását támasztják alá. A preventív funkció akkor töltheti be hivatását, ha a károkozónak számolnia kell valamennyi károsult részéről kártérítési követeléssel. A reparatív funkció és a teljes kártérítés elve akkor jut érvényre, ha nemcsak a közvetlen vevők részesülhetnek kárral egyező mértékű kártérítésben, hanem a közvetett vevők is. A káron szerzés tilalma alapján meg kell engedni a kartellezőknek, hogy a kár áthárítására hivatkozzanak védekezésképpen. A kárenyhítési előírás pedig a köztes piaci szereplők köteletségévé emeli a kár továbbgörgetését.

A nem kizorító hatású kartellek közvetlen és közvetett károsultjainak áremelkedésként, forgalomkiesésként, illetve csökkent fogyasztásként jelentkeznek továbbgörgethető vagy továbbgörgetett kára. A kár mértékének meghatározásánál érdemes figyelembe venni, hogy az áthárítás automatikus vagy a köztes piaci szereplő indokolt vagy indokolatlan rendkívüli teljesítményének az eredménye. Ezen körülmények

49 Lásd NAGY (36. lj.) 172–175. o.

50 Lásd MARTON (48. lj.) 132. o.

51 A kartellek az ún. kooperatív stratégiai viselkedéssel tudják befolyásolni a piaci környezetet. Lásd részletesen Dennis W. CARLTON– Jeffrey M. PERLOFF: Modern piacelmélet, Panem Könyvkiadó, Budapest, 2003., 398–405. o.

számításba vételével háromféle kárszámítási mércét állíthatunk fel. Előfordulhat, hogy a versenyjogsértőknek ugyanannak a kárnak a két vetületéért több piaci szereplőt is kártérítésben kell részesítenie, amely halmozódás jellegű átsugárzó okozásnak, nem pedig többes kártérítésnek tekinthető.

Az esetleg akár többfokú áthárítás arányát számos tényező befolyásolja, így azt esetről esetre szükséges meghatározni.

Számos közgazdasági megközelítés alkalmazható a kartellezésből eredő károk mértékének kiszámítására. A módszerek azt próbálják modellezni, hogy mi történt volna versenykorlátozás hiányában, feltételezésekre épülnek, és mindig csak a valóságot megközelítő eredményre vezetnek.⁵²

Mégsem leküzdhetetlenek a versenyjogsértésekből fakadó áthárításra alkalmas és áthárított károk bizonyítása során felmerülő nehézségek. Ha a veszteség mértékének meghatározását a károsult eleve reménytelennek ítéli, horizontális hardcore kartellekből fakadó károk esetén felhasználhatja a Tpv. 10%-os megdönthető árvélemét. A közgazdasági szakértői bizonyítást követően a Pp. 206. § (3) bekezdése és az általa-

nos kártérítés intézménye ad lehetőséget a bíró számára a kártérítés pontos összegének diszkrecionális jogkörben történő meghatározására.

A magyar jogtudományban az okozatossági teóriák közül elfogadott normacél elmélet alapján az ok-okozati viszony egyrészt empirikus, bizonyítási kérdés, másrészt a jogi minősítés tárgya: a kár jogilag releváns oka csak felróható magatartás lehet. A versenykorlátozások okozatának tekinthető a közvetett vevők vesztesége is. Az okozati láncot a független piaci változások és a köztes piaci szereplők indokolatlan áthárítása szakíthatja meg. Az utóbbi magatartás megalapozhatja az áthárító kártérítési felelősségét.

Európában tehát elfogadható a versenyjogsértésekből fakadó kár áthárítására építő védekezés és támadás. A jogintézmények alkalmazása során felmerülő anyagi jogi problémák megoldása összetett, de a rendelkezésre álló magyar jogi eszközök segítségével megvalósítható feladat. Az eljárásjogi kérdések megoldásával pedig legutóbb egy kollektív jogorvoslatokról szóló nyilvános konzultáció keretében foglalkozott az EU.⁵³

⁵² Lásd OXERA (21. lj.) 39. o.

⁵³ <https://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/index.html>

Kórnives Attila*

A Pfleiderer-ügy

– avagy új iratbetekintési jogok a kartellek károsultjainak?

1. Tények

Az előzetes döntéshozatali eljárásban elbírált C-360/09 sz. ügy, *Pfleiderer kontra Bundeskartellamt* („Pfleiderer-ügy”) előzménye, hogy 2008 januárjában a német versenyhatóság, a Bundeskartellamt, összesen 62 millió euró pénzbírságot szabott ki nyolc vállalkozásra, amelyek egy dekorpapír-kartellt működtettek. A Pfleiderer AG nevű német vállalkozás („Pfleiderer”) a kartell tagjaitól a Bundeskartellamt döntését megelőző három évben több mint 60 millió euró értékben vásárolt dekorpapírt, és az öt ért kár miatt kártérítési keresetet kívánt benyújtani a kartellben részt vevő dekorpapír gyártók ellen. A kereset előkészítéséhez a Pfleiderer teljes körű betekintést kért az eljárás irataiba a Bundeskartellamtól.

Az érintett iratok egy része az engedékenységi program keretében került a Bundeskartellamt birtokába. A Bundeskartellamt engedékenységi közleményének¹ 22. pontja szerint pedig „[a] Bundeskartellamt harmadik személyek irathozzáférés, illetve felvilágosítás adás iránti kérelmeit a törvényben biztosított mérlegelési jogkör keretei között elutasíthatja, amennyiben azok az engedékenységi kérelem és az ahhoz kapcsolódóan a kérelmező által előterjesztett bizonyítékok megismerésére irányulnak”² A Bundeskartellamt ez alapján, bár engedélyezte az iratokba való betekintést a Pfleiderer számára, úgy rendelkezett, hogy a Pfleiderer nem tekinthet be (i) az üzleti titkok tartalmú iratokba; (ii) a vizsgálat belső irataiba; valamint (iii) azokba az iratokba, amelyeket a hatóság az engedékenységi program keretében kapott.

2. Pertörténet

A Pfleiderer keresettel kérte a Bundeskartellamt határozatának felülvizsgálatát a bonni városi bíróságtól. A bonni városi bíróság végzéssel helyt adott a keresetnek. A bonni városi bíróság megállapította, hogy a német büntetőeljárás kódex („StPO”) 406e. § szerint az ügyvéd valamely sértett nevében a hatóságok rendelkezésére álló iratokhoz és bizo-

nyítékokhoz hozzáférhet, amennyiben a sértettnek az ehhez fűződő jogos érdekét igazolja. Az StPO ezen rendelkezése a német közigazgatási szabálysértésekről szóló törvény („OWiG”) rendelkezései folytán kartellügyekben is alkalmazandó volt. A bonni városi bíróság szerint a Pfleiderer az ügyben sértettnek minősült, és jogos érdeke az iratok megismerésére fennállt, mivel a kártérítési kereset előkészítése céljából kérte az iratokhoz való hozzáférést. A bíróság szerint a Bundeskartellamt ezért köteles hozzáférést adni az engedékenységi közlemény 22. pontjában említett iratokhoz is. A bíróság ugyanakkor továbbra sem engedélyezte a hozzáférést az üzleti titkokhoz és az eljárás belső irataihoz.

A bíróság végzése ellen a Bundeskartellamt nyújtott be kifogást. A kifogás nyomán a bíróság visszavonta a saját végzését, de nem azért, mert megváltozott a jogi álláspontja, hanem azért, mert úgy látta, hogy a végzése ellentétes lehet az uniós joggal.

Az uniós antitröszt szabályok alkalmazásáról szóló rendelet³ (1/2003 Rendelet) 11. és 12. cikke szoros együttműködésre kötelezi a Bizottságot és a tagállami versenyhatóságokat, valamint az EUMSZ 101. és 102. cikkének alkalmazása körében kölcsönös információcsere ir elő. Ez a szoros együttműködés és kölcsönös információcsere a versenyhatóságok hálózatán („ECN”) belül zajlik és ennek keretében olyan dokumentumok is a Bundeskartellamt birtokába kerülhetnek, amelyeket a Bizottság vagy más tagállami hatóság az engedékenységi programja során szerzett be. A bonni városi bíróság úgy látta, hogy ha a más tagállamokban az engedékenységi eljárás során beadott információkhoz a németországi iratbetekintési szabályok miatt Németországban adott esetben harmadik személyek is hozzáférhetnek, akkor az ECN-en belüli együttműködés veszélybe kerülhet.

A német bíróság ezért az eljárását felfüggesztette, és a következő kérdést intézte az Európai Unió Bíróságához (EUB):

„Ügy kell-e értelmezni a közösségi jog versenyjogi rendelkezéseit – különösen az 1/2003 rendelet 11. és 12. cikkét, valamint az EK 3. cikk (1) bekezdésének g) pontjával összefüggésben értelmezett EK 10. cikk második bekezdé-

* A szerző a Morley Allen & Overy Iroda együttműködő ügyvédje. A cikkben kifejtett vélemények kizárólag a szerző álláspontját tükrözik.

1 Bekanntmachung Nr. 9/2006 des Bundeskartellamts vom 7. März 2006 über den Erlass und die Reduktion von Geldbußen in Kartellsachen, 22. pont.

2 MAZÁK főtanácsnok indítványa, 6. lábjegyzet.

3 A Tanács 1/2003/EK rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról, [2003] HL L 1, 2003.1.4., 1–25. o.

sét – hogy valamely kartell károsultjainak polgári jogi igények érvényesítése céljából nem biztosítható az azon engedékenységi kérelmekhez, illetve az engedékenységi kérelmet előterjesztők által az engedékenységi kérelmekkel összefüggésben önként átadott azon információkhoz és dokumentumokhoz való hozzáférés, amelyek valamely nemzeti engedékenységi program alapján bírság kiszabására irányuló – az EK 81. cikk [ma: EUMSZ 101. cikk] végrehajtására (is) szolgáló – eljárás keretében kerültek a tagállami versenyhatóság birtokába?” (a szerző kiegészítése)

3. A felek álláspontja

A Pfleiderer az EUB előtt kifejtette, hogy szerinte az uniós szabályok az engedékenységi iratokhoz való hozzáférés kérdésében nem kellően pontosak, és a többi lehetséges értelmezési eszköz, mint például az ECN mintaprogramja, nemcsak hogy pontatlan, de nem is rendelkezik a szükséges kötelező erővel.⁴ Ezért szerinte a nemzeti bíróság kérdésére nemleges választ kell adni – vagyis, szerinte az EU jog nem akadályozza meg a német hatóságot abban, hogy hozzáférést adjon számára az iratokhoz.

A Bizottság kifejtette, hogy álláspontja szerint különbséget kell tenni az engedékenységet kérő által kifejezetten az engedékenységi eljárás során önkéntesen tett „társasági nyilatkozat” között, és azon dokumentumok között, amelyek még az engedékenységi kérelmet megelőzően keletkeztek. A Bizottság szerint az előbbiekhöz a kartell károsultjai nem férhetnek hozzá, mivel így az engedékenységet kérő hátrányosabb helyzetbe kerülne, mint a kartell többi tagja, és ez aláásná az engedékenységi program hatékonyságát. A többi, korábban keletkezett dokumentumhoz való hozzáférést pedig a Bizottság szerint minden esetben egyedileg kell megvizsgálni. A Bizottság saját kialakult gyakorlattal rendelkezik az iratok nemzeti bíróságokhoz való továbbítására⁵, amelyet analógiaként javasolt alkalmazni. Ezen gyakorlat szerint a Bizottság nem adja át a nemzeti bíróságoknak azokat az információkat, amelyeket egy engedékenységet kérő önkéntesen bocsátott a Bizottság rendelkezésére.⁶

4. A Főtanácsnok Indítványa

A Főtanácsnok abból az EUB által korábban már kimondott elvből indult ki, hogy az EUSZ 4. cikk (3) be-

kezdése (vagyis a korábbi EK 10. cikke) és az 1/2003. rendelet rendelkezései alapján a tagállamok a területükön kötelesek biztosítani az EUMSZ 101. és 102. cikkeinek hatékony végrehajtását.⁷

A főtanácsnok szerint úgy tűnt – bár ezt a nemzeti bíróság feladata megvizsgálni – hogy Németország ezen kötelezettségének teljesítése keretében, vagyis az EUMSZ 101. cikkének hatékony végrehajtása érdekében vezette be engedékenységi programját.⁸ A főtanácsnok szerint ez azzal jár, hogy Németország köteles biztosítani az engedékenységi program hatékony kialakítását és működését – függetlenül attól, hogy a program kialakítása során eljárási kérdésekben nem köti az EU jog.⁹

Mazák főtanácsnok ugyanakkor azt is kiemelte, hogy az EUMSZ 101. cikkének hatékony végrehajtását nem csak a hatósági végrehajtás (és annak részeként az engedékenységi politika) szolgálja, hanem a magánjogi jogérvényesítés is. A főtanácsnok emlékeztetett, hogy az EUB korábbi döntései szerint az EUMSZ 101. cikkének teljes érvényesülését kockáztatná, ha a károsult nem igényelhetne kártérítést az EUMSZ 101. cikkének megsértése miatt.¹⁰ A főtanácsnok megállapította továbbá, hogy a tagállami bíróságok a kártérítési igények elbírálása során is az EUMSZ 101. cikkét alkalmazzák. Ezért a főtanácsnok szerint versenyhatóság alapos ok nélkül nem tagadhatja meg a károsult féltől, hogy hozzáférjen azokhoz az iratokhoz, amelyek az eljárás során a kárigény megalapozását szolgálhatnák.¹¹ Ellenkező esetben ugyanis a károsult fél hatékony jogorvoslatához való joga sérülne, amelyet az EUMSZ 101. cikk, a Az Európai Unió Alapjogi Chartája 51. cikkével összhangban értelmezett 47. cikke, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk (1) bekezdése biztosít.¹² Ezért Mazák főtanácsnok szerint azt kell megvizsgálni, hogy valamely nemzeti versenyhatóság megtagadhatja-e jogszerűen, és ha igen, akkor milyen feltételek fennállása esetén, az engedékenységi kérelmet előterjesztő fél által adott információkhoz és dokumentumokhoz való hozzáférést.¹³

Mazák főtanácsnok szerint ugyanakkor érezhető feszültség van egyrészt a nemzeti versenyhatóság engedékenységi programjának hatékony alkalmazása, másrészt az engedékenységi kérelmet előterjesztő által rendelkezésre bocsátott információkhoz való hozzáférésnek az EUMSZ 101. cikk alapján indítandó kártérítési kereset érdekében harmadik fél részére történő biztosítása között.¹⁴ Az engedékenységet kérő által átadott minden információ és dokumentum hozzáférhetővé tétele ugyanis komolyan csökkentheti az engedékenységi program vonzerejét, és a hatékonyságát is.¹⁵

4 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 14. bek.

5 Az 1/2003 Rendelet 15. cikk 1. bekezdése alapján.

6 Lásd a Bizottság és a tagállami bíróságok közötti, az EK 81. és EK 82. cikk alkalmazására vonatkozó együttműködésről szóló bizottsági közlemény, 26. pont, HL 2004. C 101., 54. o.

7 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 23. bek.

8 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 33. bek.

9 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 34. bek.

10 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 36. bek., ill. C-453/99 sz. ügy *Courage v Crehan* [2001] EBHT I-6297, 23. bek.

11 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 37. bek.

12 Id.

13 Id.

14 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 39. bek.

15 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 38. bek.

5. A Bíróság Döntése

Mazák főtanácsnok rámutat, hogy az engedékenységi program a károsultak számára is hasznos, mivel (i) anélkül egyes jogsértésekre egyáltalán nem derülne fény; és (ii) az engedékenységi kérelmek nyomán született hatósági határozatok nagyban segítik a károsultak polgári bíróságok előtti igényérvényesítését.¹⁶ Ezért a főtanácsnok úgy látja, hogy amennyire csak lehetséges, meg kell őrizni az engedékenységi programok vonzerejét, anélkül, hogy ez a károsultak jogainak szükségtelenül súlyos korlátozásával járjon.¹⁷

Mazák főtanácsnok ennek megfelelően különbséget tesz az engedékenységi eljárás során az önkéntesen, a vállalkozás által saját magára tett terhelő társasági nyilatkozatok között, valamint az engedékenységi kérelem benyújtása előtt már létező iratok között.

A főtanácsnok szerint a tagállami hatóságok nem adhatnak hozzáférést azokhoz a nyilatkozatokhoz, amelyeket az engedékenységet kérők saját magukra terhelő módon, önként tettek, mert ez aláásná az engedékenységi programok hatékonyságát.¹⁸ Mazák főtanácsnok szerint a nemzeti bíróság feladata annak megállapítása, hogy az engedékenységet kérő jogos várakozása volt-e, hogy az általa saját magára terhelő módon önként tett nyilatkozatokat a hatóság nem adja ki.¹⁹ Amennyiben a félnek volt ilyen jogos várakozása, akkor az a főtanácsnok szerint ez a jogos várakozás megelőzi a károsultnak a hatékony jogorvoslathoz való jogát.²⁰ A főtanácsnok szerint ez valamelyest korlátozza a károsult hatékony jogorvoslathoz és tisztességes eljáráshoz való jogát, amelyeket a Charta 47. illetve 51. cikkei biztosítanak – ugyanakkor ezt a korlátozást igazolja az EUMSZ 101. cikkének hatékony végrehajtásához fűződő jogszerű cél, és a kartellek felderítéséhez és szankcionálásához fűződő magánérdek is.

Ezzel szemben a főtanácsnok szerint a károsultaknak hozzáférést kell kapniuk az engedékenységet kérő által beadott minden más, az engedékenységi kérelmet megelőzően keletkezett dokumentumhoz.²¹ Ezek ugyanis – elméletileg legalábbis – az eljárástól függetlenül máshonnan is hozzáférhetőek.²² A főtanácsnok szerint a károsult Charta által biztosított hatékony jogorvoslathoz és tisztességes eljáráshoz való jogának megsértését jelentené, ha ezen dokumentumokhoz a hatóságok a hozzáférést megtagadnák.²³

Az EUB elsőként leszögezte, hogy az 1/2003 Rendelet nem tartalmaz az engedékenységi eljárásokra vonatkozó előírást. Más bizottsági és ECN dokumentumok pedig²⁴ – bár tartalmazhatnak engedékenységi programokkal kapcsolatos szabályokat – nem rendelkeznek a tagállamokra kötelező erővel. Ezért kötelező uniós szabályozás hiányában a tagállamok alakíthatják ki azokat a szabályokat, amelyek alapján a károsultak betekintheznek az engedékenységhöz kapcsolódó iratokba.²⁵

Ugyanakkor, a bíróság szerint a tagállamok az iratbetekintési szabályokat az EU jog követelményei szerint kötelesek kialakítani, és különösen azt kötelesek figyelembe venni, hogy az iratbetekintési szabályok nem lehetetleníthetik el vagy nehezíthetik meg túlzottan az uniós jog érvényesülését.²⁶ A versenyjog területén ez a követelmény különösen azt jelenti, hogy az iratbetekintési szabályok nem veszélyeztethetik az EUMSZ 101. és 102. cikkének hatékony alkalmazását.²⁷

Az EUB ezt követően kifejtette, hogy az engedékenységi programok a 101. cikk hatékony érvényesülését szolgálják.²⁸ Az EUB azt is kiemelte, hogy ezeknek a programoknak a hatékonysága csökkenne, ha az engedékenységhöz kapcsolódó iratokat hozzáférhetővé tennék olyan személyek számára, akik kártérítési keresetet kívánnak indítani.²⁹ Az EUB szerint ésszerűen feltételezhető, hogy ha a károsultak hozzáférhetnének az engedékenységhöz kapcsolódó iratokhoz, akkor ez elrettenthetné a jogsértésben érintetteket az engedékenységtől, különösen tekintettel arra, hogy az általuk önként beadott információkat a Bizottság és a nemzeti hatóságok az 1/2003 Rendelet 11. és 12. cikkei alapján megoszthatják egymással.³⁰

Az EUB ugyanakkor azt is kiemelte, hogy a nemzeti bíróságok előtt indított kártérítési keresetek is jelentős mértékben hozzájárulhatnak az Európai Unió belüli hatékony verseny fenntartásához.³¹

Az EUB szerint:

„[e]zért azon kérelem vizsgálata során, amit az engedékenységi programban részt vevő ellen kártérítési pert

16 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 41. bek.

17 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 42. bek.

18 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 44–46. bek.

19 Id.

20 Id.

21 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 47. bek.

22 J. MAZÁK főtanácsnok indítványa, 47. bek. – a főtanácsnoki indítvány angol változata itt egyébként a „discoverable elsewhere” kifejezést használja, amely vélhetően az angolszász jogrendszerek szerinti, polgári peres eljárásokban szokásos iratátadási kötelezettségre utal.

23 Id.

24 A Bizottságnak a versenyhatóságok hálózatán belüli együttműködésről szóló bizottsági közleménye ([2004] HL C 101. 2007. 4. 27., 43–53. o.); a Bizottságnak a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló közleménye ([2006] HL C 298 2006. 12. 8., 17–22. o.), valamint az ECN keretében 2006-ban kialakított ECN Engedékenységi Mintaprogram, http://ec.europa.eu/competition/ecn/mode/leniency_en.pdf (hozzáférés 2011. 9. 23.).

25 20–23. bek.

26 24. bek.

27 Id.

28 25. bek.

29 26. bek.

30 27. bek.

31 29. bek.

indítani szándékozó személy terjeszt elő az engedékenységi programmal összefüggésben átadott dokumentumokhoz való hozzáférés engedélyezése iránt, biztosítani kell, hogy

[i] a nemzeti jogszabályok által meghatározott feltételek ne legyenek kedvezőlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló jellegű, nemzeti jogon alapuló igényekre vonatkoznak, valamint

[ii] nem lehetnek olyanok, hogy a gyakorlatban lehetetlenné tegyék vagy rendkívül megnehezítsék a kártérítéshez jutást [...], továbbá

[iii] mérlegelni kell az információközlést igazoló érdeket, valamint az engedékenységi kérelmet benyújtó személy által önkéntesen átadott információk védelmét.³², azzal, hogy ezt a mérlegelést a tagállami bíróságoknak „mindig esetről-esetre” kell elvégezniük, az adott ügy összes körülményeinek figyelembe vételével.³³

Amint arra az EUB az ítéletben is hivatkozik, a teszt első két eleme nem új, hanem az EUB által más ügyekben is alkalmazott „ekvivalencia” vagy „egyenértékűség” elvének, illetve a „tényleges érvényesülés” elvének alkalmazásából fakad. Az EUB kifejezetten hivatkozik a *Courage v Crehan* ügyben hozott ítéletének 29. pontjára, amelyben ezeket az elveket korábban kifejtette.³⁴

Az EUB a fenti indokok alapján a bonni városi bíróság kérdésére a következő választ adta:

„A kartellekre vonatkozó uniós jogi rendelkezéseket, és különösen az EUMSZ 101. cikkben és EUMSZ 102. cikkben meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendeletet úgy kell értelmezni, hogy azokkal nem ellentétes, hogy valamely uniós versenyjogi jogsértés károsultja, aki egyben kártérítési igényt érvényesíteni szándékozó személy, hozzáférhessen az ilyen jogsértésben részt vevővel kapcsolatosan valamely nemzeti engedékenységi program keretében átadott dokumentumokhoz. Mindazonáltal a tagállamok nemzeti bíróságainak feladata, hogy nemzeti joguk alapján meghatározzák azokat a feltételeket, amelyek értelmében – az uniós jog által védett érdekek közötti mérlegelés révén – ezt a hozzáférést engedélyezni kell vagy el kell utasítani”.

6. Értékelés

6.1. Pfeiderer és a magyar szabályozás

A jelenleg hatályos magyar közigazgatási eljárási és versenyfelügyeleti jogszabályok alapján úgy tűnik, hogy a károsult nem minősül ügyfélnek, így a versenyfelügyeleti eljárás irataiba ügyfélként nem tekinthet bele. A közigazgatási ható-

sági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) 15. § szerint a közigazgatási eljárásban ügyfélnek minősül az „akinek jogát vagy jogos érdekét az ügy érinti”. A Ket. 68. § szerint pedig az ügyfelek az eljárás bármely szakaszában betekinhetnek az eljárás során keletkezett iratokba, még akkor is, ha korábban nem vettek részt az eljárásban.³⁵ Nem zárható ki, hogy egy adott közigazgatási jogsértés folytán kárt szenvedett személy „jogát vagy jogos érdekét” érintheti a közigazgatási eljárás – ebben az esetben pedig a Ket. alapján betekinhetne az eljárás irataiba. Azonban, a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény („Tpv.”) 52. § a Ket.-től eltérő, szűkebb ügyfél fogalmat használ, amely szerint ügyfélnek minősül az, „akivel szemben hivatalból indult meg az eljárás, illetve a kérelmező, továbbá az, akire a kérelem vonatkozik”. A Tpv. 44. § szerint a versenyfelügyeleti eljárásban a Tpv. eltérő rendelkezése hiányában a Ket. rendelkezéseit kell alkalmazni. Az ügyfél fogalmának meghatározása során úgy tűnik, hogy a Tpv. 52. § másként rendelkezik mint a Ket. 15. §, és ezért tehát a versenyfelügyeleti eljárásban nem ügyfél az olyan harmadik személy, „akiknek jogát vagy jogos érdekét az ügy érinti”. Ennek megfelelően az ilyen harmadik személy károsultnak a Tpv. és a Ket. szabályok alapján az iratokhoz való hozzáférésre nincs lehetősége – legyen szó akár az engedékenységi kérelem iratairól, akár a versenyfelügyeleti eljárás során keletkezett egyéb iratokról.

Kérdés azonban, hogy megfelelnek-e ezek a szabályok a Pfeiderer-ügyben kifejtett elveknek.

Ami az engedékenységi iratokhoz való hozzáférés szabályait illeti, a Ket. és a Tpv. szabályai nem teljesítik azt a követelményt, amely szerint az eljáró bíróságnak esetről esetre eljárva kell mérlegelnie az engedékenységi iratokhoz való hozzáféréshez fűződő uniós érdekek között, és döntenie arról, hogy adott esetben az kártérítést kérő fél érdeke előbbre való, vagy az engedékenységi kérelmet benyújtó személy által önkéntesen átadott információk védelme fontosabb. Ehelyett a Tpv. teljesen, minden feltételtől függetlenül kizárja a károsultak hozzáférését az iratokhoz.

Kérdéses, hogy megfelel-e a Ket. és a Tpv. rendszere annak a követelménynek, amely szerint a Tpv. által a károsultnak az engedékenységi iratokhoz való hozzáférésére meghatározott feltételek nem lehetnek kedvezőlenebbek, mint amelyek más eljárásokra vonatkoznak. A Ket. alapján ugyanis más közigazgatási jogsértések károsultjai adott esetben hozzáférhetnek a közigazgatási eljárás irataihoz (attól függően, hogy tudják-e igazolni joguk vagy jogos érdekük érintettségét). Ezzel szemben, a versenyfelügyeleti eljárásban a károsultak iratbetekintési lehetőségei egyértelműen kedvezőlenebbek – hiszen a Tpv. szűkebb ügyfél kategóriái miatt a harmadik fél károsult iratbetekintési joga eleve kizárt.

32 30. bek. (számozás a szerző kiegészítése).

33 31. bek.

34 „... a közösségi jog közvetlen hatályára alapított jogok védelmét a jogalanyok számára biztosító keresetekre vonatkozó eljárási szabályok kialakítása az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének feladata, e szabályok azonban egyrészt nem lehetnek kedvezőlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló tagállami jogi keresetekre vonatkoznak (az egyenértékűség elve), másrészt nem tehetik a gyakorlatban lehetetlenné vagy rendkívül nehezé a közösségi jogrend által biztosított jogok érvényesítését (a tényleges érvényesülés elve)” Ld. C-453/99 *Courage v Crehan* [2001] EBHT I-6297, 29. bek.

35 A hozzáférési jogot azonban korlátozhatják a személyes adatok illetve a védett adatok, ld. Ket. 68. § (3).

Ami a versenyfelügyeleti eljárás során keletkezett egyéb iratokhoz való hozzáférést illeti, azokra Pfleiderer-ügyben az EUB által kialakított teszt közvetlenül nem alkalmazható, mivel a Pfleiderer-ügy tárgya csak az engedékenységgel kapcsolatosan beadott iratokhoz való hozzáférés volt. Ugyanakkor, látni kell, hogy az EUB a következő két versengő érdek közötti mérlegelést követeli meg a hatóságoktól: (i) a károsult érdeke a hatékony magánjogi jogérvényesítéshez fűződő érdek; és (ii) az engedékenységi program hatékonyságához fűződő érdek. Bár utóbbi érdek a versenyhivatali eljárás (nem engedékenységi kérelemből származó) iratai esetében nyilvánvalóan nem merülhet fel – az előbbi érdek ezen iratok esetében is fennáll. Ezért valószínű, hogy az EUB által alkalmazott megközelítés alapján a 101. cikk hatékony érvényesülése céljából Ket. és a Tpv. által ma meghatározott körnél szélesebb iratbetekintési jogot kellene engedni a károsultaknak azon iratok vonatkozásában, amelyek nem az engedékenység keretében kerültek a hatóság birtokába.³⁶

A Pfleiderer-ügyben megfogalmazott egyes kritériumok kumulatívok, vagyis már akár csak az egyik kritériumnak a megsértése is azt eredményezheti, hogy az iratbetekintési szabályok nem felelnek meg az uniós jognak. A fentiek – és így különösen az esetről esetre való elbírálás lehetőségének a hiánya – azt jelezhetik, hogy Magyarországon a Ket. és a Tpv. szabályai nem teljesen felelnek meg a Pfleiderer-ítéletben kifejtett elveknek. Mindazonáltal, valószínűleg különbséget kell tenni az engedékenységi és az egyéb iratok közötti hozzáférés között – az engedékenységi iratokhoz való hozzáférés korlátozása mellett ugyanis Magyarországon is számos, az EUB által említett érvekhez hasonló érv szólhat.

Amennyiben a magyar szabályok nem felelnének meg az EUB által kifejtett elveknek, akkor jogszabály módosításra lehet szükség, vagy pedig arra, hogy a bíróságok és hatóságok „félretegyék” az uniós joggal ellentétes Tpv. szabályokat, és a többi meglévő szabályt az EUB által adott iránymutatás szerint alkalmazzák. Talán egy további megoldás lehet, ha az iratbetekintési jog esetről esetre történő megadására más jogszabályhelyeken illetve jogintézményeken keresztül keresnének megoldást a hatóságok és a bíróságok, a Tpv. illetve a Ket. hatályos szabályainak félretetele nélkül. Erre azonban kevés esély kínálkozik – bár kérdés lehet például, hogy nem alapozhatja-e kérelmét a károsult a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló jog-

szabályokra, tekintettel arra, hogy ezen iratok egy állami feladatot ellátó szerv közfeladatának ellátásával összefüggésben keletkeztek. Ugyanígy kérdés – amely ugyanakkor tágabb közigazgatási jogi vetülettel is rendelkezik – hogy nem értelmezhető-e úgy a Ket. egyéb rendelkezései [így például 68. § (3) bekezdése], hogy azok ügyfél státusszal nem rendelkező harmadik személyek részére is iratbetekintési jogot biztosítanak.

6.2. A Pfleiderer-ügy európai perspektívában

Magyarországnál tágabb perspektívát vizsgálva az ítélet további kérdéseket vet fel. Mivel az EUB döntése csak két általános elv közötti mérlegelést követeli meg, nem ad biztos támpontot arra nézve, hogy milyen körben férhetnek hozzá az engedékenységi kérelem irataihoz a károsultak. Így különösen nem egyértelmű, hogy van-e különbség az eljárás előtt már létező és az eljárás során, az eljárás céljára létrehozott iratok (pl. az ún. „*corporate statement*”-ek) között.

Szinte borítékolható, hogy az egyes tagállami hatóságok illetve bíróságok nem azonos mértékben fogják a károsultak rendelkezésére bocsátani az engedékenységi kérelem dokumentumait. Mindez könnyen olyan kiszámíthatatlan helyzethez vezethet, amely nagyban csökkenti az engedékenységet kérők számára az engedékenységi programok vonzerejét – hiszen a kérelmező nem tudhatja, hogy egy A országban beadott dokumentum nem bukkan-e fel az ECN-en keresztül B országban, ahol az engedékenyebb helyi szabályozás alapján a károsult hozzáférhet. Az Európai Bizottság versenyjogi ügyekért felelős biztosa nagyon határozottan leszögezte, hogy a Bizottság meg fogja védeni az engedékenységi programokat,³⁷ és az Európai Parlamenti Gazdasági és Monetáris Bizottságában tartott 2011. szeptember 22-i meghallgatásán azt is elmondta, hogy a Pfleiderer-ítélet nyomán kialakult helyzet jogszabályi megoldást kíván.³⁸ A kiszámíthatatlan helyzet miatt érthető, hogy a Bizottság legszívesebben egy új irányelvvel vagy rendelettel kezelné a helyzetet – ugyanakkor, a jelen cikk megírásakor egyelőre nem világos, ennek van-e politikai realitása. A Bizottságnak mindesetre igyekeznie kell, ha irányítani kívánja az iratbetekintési jogok alakulását – ugyanis máris az EUB előtt van a következő előzetes döntéshozatalra vonatkozó kérelem, ugyanebben a témában.³⁹

36 Meg kell jegyezzük, hogy a Ket. szerinti iratbetekintési jognak is számos korlátja van – ide tartozik az üzleti titok [Ket. 69. § (2)], a személyes adatok vagy a védett adatok köre [(Ket. 68. § (3)]. Nyilvánvaló, hogy akármilyen hozzáférést is kapna egy károsult az engedékenységi kérelem vagy a versenyfelügyeleti eljárás irataihoz, ezen érdekek védelme továbbra sem hagyható majd figyelmen kívül.

37 Az Európai Bizottság sajtóközleménye Joaquín ALMUNIA: *New challenges in mergers and antitrust IBA annual competition conference c. beszédével*, Firenze, 2011. szeptember 16., SPEECH/11/581.

38 Lewis CROFT: *Almunia tells MEPs of need to 'regulate' damages actions, excess to evidence*, mLex online szolgáltatás, 2011. szeptember 22., 9:56 GMT.

39 Lásd C-536/11 *Donau Chemie et. al.* (közzététel előtt), ld. még: *ECJ to review Austrian restrictions on cartel file disclosure damage claimant*, mLex online szolgáltatás, 2011. október 25. 15:24 GMT.

A Pierre Fabre-ügy: az online kereskedelem korlátozásának korlátai

1. Tények

2009 októberében a párizsi fellebbviteli bíróság előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az Európai Bíróság előtt.¹ Az alapul fekvő ügyben a Pierre Fabre csoport egyik társaságának magatartása miatt indított eljárást a francia versenyhatóság, amelynek végén a versenyhatóság megállapította, hogy az alább ismertetett magatartás versenykorlátozó megállapodásnak minősül, kötelezte az eljárás alá vontat piaci magatartásának megváltoztatására, valamint pénzbírságot is kiszabott.

A Pierre Fabre Dermo-Cosmétique (továbbiakban: Pierre Fabre) gyógyszerész tanácsával ajánlott kozmetikai terméket gyárt és forgalmaz szelektív forgalmazási rendszeren keresztül.² A kérdéses termékek nem minősülnek gyógyszernek, így gyógyszerhálózaton kívül szabadon forgalmazhatóak. A Pierre Fabre egyes márkákkal kapcsolatos forgalmazási szerződésai az alábbiakat mondják ki³:

„A szerződéses forgalmazónak igazolnia kell az értékesítési helyén és annak teljes nyitvatartási idejében legalább egy olyan személy fizikai és állandó jelenlétét, aki konkrétan arra vonatkozó képzettséggel rendelkezik, hogy:

- „tökéletes ismereteket szerezzen a termékek technikai és tudományos jellemzőiről [...], amely ismeretek szükségesek a szakmai tevékenység gyakorlásából eredő kötelezettségek megfelelő teljesítéséhez [...]
- a fogyasztóknak rendszeresen és folyamatosan megadja a termékek megfelelő használatával kapcsolatos valamennyi információt [...]
- az értékesítési helyen azonnal tanácsokat adjon [...] a felmerülő konkrét higiéniai és kezelési problémára, különösen a bőr-, haj- és körömproblémára legmegfelelőbb [termékről].

E személynek e tevékenység folytatása érdekében Franciaországban kiállított vagy ott elismert gyógyszerészszoklevéllel kell rendelkeznie [...]

A szerződéses forgalmazónak kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy a [...] [termékeket] csak kialakított és egyediített értékesítési helyen értékesíti [...]”

A francia versenyhatóság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a fenti kikötések az internetes értékesítés minden formáját kizárják.

2. Pertörténet

A francia versenyhatóság határozatát a Pierre Fabre megtámadta 2008-ban és kérte ideiglenes intézkedésként a határozat végrehajtásának felfüggesztését. A keresetében a vállalkozás arra hivatkozott, hogy a francia versenyhatóság nem vizsgálta meg azt, hogy a kérdéses magatartásnak van-e versenykorlátozó hatása és önkényesen minősítette cél szerint versenykorlátozóznak a magatartást. A „szükségszerűen versenykorlátozó célúnak minősítés” ellentmond a versenyjog fejlődésének is.⁴ Az eljárás során az Európai Bizottság is észrevételeket tett és a francia versenyhatóság érveinek helyessége mellett kardoskodott.⁵ Az érvei közül kiemelésre méltó, hogy kifejtette, a szelektív forgalmazási rendszerek esetén a viszonteladások aktív és passzív korlátozása különösen súlyos korlátozás. A párizsi fellebbviteli bíróság felfüggesztette az előtte folyó eljárást és előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az alábbi kérdéssel: „[A] szerződés szerinti termékek végső felhasználók számára való internetes értékesítésének a szelektív forgalmazási hálózat keretében a szerződéses forgalmazókkal szemben előírt általános és abszolút tilalma tényleg olyan, az EK 81. cikk (1) bekezdése [az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése] értelmében vett különösen súlyos,

* Igazgató, Versenyjogi Kutatóközpont (PPKE JÁK).

1 C-439/09. sz. ügy *Pierre Fabre Dermo-Cosmétique* [EBHT 2011. 00000. o.].

2 A szelektív forgalmazási rendszerek általános megítélésére lásd pl. Tóth Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga, Complex, Budapest, 2007. 204–205. pontok.

3 Lásd Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 13. pont.

4 Lásd bővebben az érvekre: C-439/09. sz. ügy *Mazák főtanácsnok indítványa: Pierre Fabre Dermo-Cosmétique SAS kontra Président de l’Autorité de la concurrence és Ministre de l’Économie, de l’Industrie et de l’Emploi* [EBHT 2011. 00000. o.] 14. pont.

5 Lásd az Európai Bizottság érveire: *ibid.* 15. és 22. pontok.

*célzott versenykorlátozásnak minősül-e, amely kikerül a 2790/1999 rendelet szerinti csoportmentesség alól, de esetlegesen az EK 81. cikk (3) bekezdése [az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdése] alapján egyedi mentesítésben részesülhet[?]*⁶

Az Európai Bíróság előtt folyó eljárásba többek között a francia kormány is beavatkozott, meglepő módon többek között a versenyhatóság érvelésével ellentétesen amellet foglalt állást, hogy versenyjog jelen állása szerint a kérdéses magatartásról nem dönthető el, hogy cél szerint versenykorlátozó-e, így hatás alapon kellett volna vizsgálni.⁶

3. Az eljárás során felhozott érvek

Tekintettel arra, hogy az eljárás előzetes döntéshozatali eljárás, ezért az Európai Bíróság előtt nem kerültek kifejtésre a felek érvei, ugyanakkor a Pierre Fabre és a versenyhatóság érvei kiderülnek az előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményező bírósági határozatból.

Az alapügyben felperes, Pierre Fabre álláspontja szerint a kozmetikai termékek olyanok, amelyek jellegüknél fogva megkövetelik, hogy az értékesítési helyen egy gyógyszerész oklevéllel rendelkező személy mindvégig jelen legyen annak érdekében, hogy a vásárlók személyre szabott tanácsot kérhessenek.⁷ A felperes azzal is indokolta a szerződéses korlátozások szükségességét, hogy az internetes értékesítés tilalma hozzájárul a bőrkosmetikai termékek forgalmazásának javításához azáltal, hogy megelőzi a hamisítás és az engedéllyel rendelkező gyógyszertárak egymás általi kihasználásának kockázatát.⁸ Az, hogy az értékesítési helyeken gyógyszerész van jelen, állítása szerint biztosítja a tanácsadási szolgáltatás valamennyi engedéllyel rendelkező gyógyszertárban történő működtetését, valamint azt, hogy annak költségeit minden egyes gyógyszertár viselje.⁹ Még ha versenykorlátozó is lenne az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése alapján a kérdéses forgalmazási korlátozás, a csoportmentességi rendelet akkor is lehetővé teszi, hogy a forgalmazó korlátozza a be nem jegyzett székelyen történő eladásokat¹⁰, azaz a kérdéses korlátozások megfelelnek a mentesség feltételeinek. Vé-

gezetül a Pierre Fabre arra is felhívta a figyelmet, hogy az interneten keresztül történő értékesítés nem csökkentené az árakat, azaz nem korlátozza a versenyt e tekintetben¹¹, valamint nem korlátozza a márkán belüli versenyt sem, mivel bármely fogyasztó fel tudja venni a kapcsolatot a viszonteladókkal.¹²

Az alapügyben alperes francia versenyhatóság a fenti rendelkezéseket, mint amelyek tiltják az interneten történő értékesítést cél szerint versenykorlátozóknak minősítette, amely korlátozza a passzív értékesítést és a végső fogyasztók választási lehetőségét.¹³ A kérdéses magatartás továbbá nem mentesülhet a vertikális csoportmentességi rendelet alapján sem¹⁴, mivel a kérdéses magatartás egyenértékű az aktív és passzív értékesítés tilalmával és ezt pedig a rendelet kizárja¹⁵ a mentesülő megállapodások közül, továbbá a vállalkozás az egyedi mentesülés feltételeinek teljesülését sem tudta bizonyítani.¹⁶ Ennek egyik oka, hogy a kozmetikai termékek nem gyógyszerek, azaz nem részesülnek az utóbbiakhoz hasonló megítélésben.¹⁷ Végezetül, a versenyhatóság arra is felhívta a figyelmet, hogy nem csak az árversenyt kell figyelembe venni a versenykorlátozás megítélésakor, hanem pl. a szolgáltatás javulását is, amelybe az interneten történő rendelés is beletartozik.¹⁸

Az ügyben Mazák főtanácsnok terjesztett elő indítványt¹⁹, amelyben lényegében a francia versenyhatóság végkövetkeztetéseivel értett egyet. A főtanácsnok három kérdés köré összpontosította mondandóját. Egyrészt kifejtette, hogy a csoportmentességi rendeletbe foglalt korlátozások, amelyek a vertikális iránymutatás szerint különösen súlyos korlátozásoknak minősülnek, nem feltétlenül cél szerint versenykorlátozó korlátozások. Ezt a kérdést ugyanis lényegében csak egyedileg, adott ügyben lehet eldönteni.²⁰ A főtanácsnok második érve az alábbi volt. Mivel nem szabályozott gyógyszerekről van szó, így nincs az uniós jog által elismert olyan objektív ok, amely kivonná a kérdéses magatartást az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének hatálya alól.²¹ A főtanácsnok ugyanakkor nem értett egyet azzal, hogy az internetes kereskedelem – azaz az aktív és passzív eladások – korlátozása azért, mert szükségszerűen korlátozza a párhuzamos kereskedelmet, minden esetben versenyellenes célú len-

6 Lásd bővebben *ibid.* 21. pont.

7 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 17. pont és Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy) 7. és 31.–32. pontok.

8 Ez alatt a potyautas problémára utalt az felperes.

9 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 23. pont.

10 A Bizottság 2790/1999/EK rendelete (1999. december 22.) a Szerződés 81. cikke (3) bekezdésének a vertikális megállapodások és összehangolt magatartások csoportjaira történő alkalmazásáról HL [1999] L 336 21–25. o. 4. cikk c) pont.

11 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 26. pont.

12 Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy) 10. pont.

13 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 19. pont és Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy) 8–9. pontok.

14 Vertikális csoportmentességi rendelet (1999). Meg kell jegyezni, hogy időközben új vertikális csoportmentességi rendeletet fogadtak el (A Bizottság 330/2010/EU rendelete (2010. április 20.) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének vertikális megállapodások és összehangolt magatartások csoportjaira történő alkalmazásáról HL ([2010] L 102 1–7. o.), amelynek jelentőségére később térünk ki.

15 Vertikális csoportmentességi rendelet (1999) 4. cikk c) pontja.

16 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 20–22. pontok és Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy) 9. és 11–12. pontok.

17 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 24–25. pontok.

18 *Ibid.* 26. pont.

19 Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy).

20 *Ibid.* 23–30. pontok, különösen utolsó pont.

21 *Ibid.* 34–41. pontok.

ne. Ezt a kérdést szintén csak egyedileg lehet eldönteni.²² Ezt követően a főtanácsnok azt is megvizsgálta, hogy az adott ügyben a termékek jellege indokolja-e a szelektivitást.²³ Álláspontja szerint egy szelektív forgalmazási rendszerben az olyan minőségi kritériumok, amelyek megfelelnek a szelektív forgalmazási rendszerekkel szemben támasztott általános követelményeknek, amelyek azonban emellett a párhuzamos kereskedelem olyan korlátozásához vezetnek, amely szélesebb körű, mint általában egy szelektív forgalmazási megállapodással járó korlátozás, nem versenykorlátozó célúak az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése alapján. A jelen termékek esetén ez különösen így van, mivel a korlátozások az imázs védelmét célozzák és nem a kereskedelem korlátozását.²⁴ Márpedig „mivel a gyártó előírhat megfelelő, ésszerű, és nem diszkriminatív feltételeket az internetes értékesítéseket illetően [...], amelyekkel így megvédi termékei imázsát, az internetes értékesítéseknek a gyártó által a forgalmazó részére előírt általános és abszolút tilalma álláspontom szerint csak nagyon kivételes körülmények között arányos”²⁵. A korlátozások azonban, ha túlmennek a szelektivitás által indokoltan, akkor versenykorlátozó célúak, zárul az érvelés.²⁶ A további kérdésekben a főtanácsnok lényegében megismétli a fentebb már ismertetett versenyhatósági álláspontot.

4. Jogi érvelés lényege

Az Európai Bíróság öttagú tanácsban hozta meg ítéletét, amely az érdemi rész tekintetében viszonylag szűkszavú.

Az Európai Bíróság az érdemi rész legelején leszögezte, hogy a kötelező jogforrások nem tartalmazzák a „különösen súlyos korlátozás” fogalmát.²⁷ Emiatt a kérdést kizárólag abból a szempontból vizsgálta, hogy a kérdéses magatartás cél szerint versenykorlátozó-e? Visszaulva az esetjogra²⁸ kifejtette, hogy a szóban forgó termékek jellemzői nem indokolják azt, hogy a kérdéses magatar-

tás ne essen az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének hatálya alá és mint olyan amely az internetes forgalmazás tekintetében abszolút tilalmat jelent, cél szerint versenykorlátozónak minősül.²⁹ E tekintetben két fontos szempontot emelt ki a bíróság. Egyrészt mivel nem gyógyszerrekről van szó, ezért az azok esetén megengedett korlátozások itt nem elfogadhatóak.³⁰ Másodsorban pedig, hogy „a presztízt sugalló arculat megóvására irányuló célkitűzés nem minősülhet a versenykorlátozás alapjául szolgáló jogszerű célkitűzésnek, és így nem igazolhatja, hogy az ilyen célkitűzésre irányuló szerződéses kikötésre ne vonatkozzék az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése”.³¹

A csoportmentesség és az egyedi mentesség kérdésében is a versenyhatóság érveit látszik alátámasztani az Európai Bíróság, hangsúlyozva, hogy ő maga nem rendelkezik elegendő adattal a mentesülés feltételei teljesülésének megítéléséhez.³² Miután a bíróság az internetet nem értékesítési helynek minősítette³³ már egyértelmű volt, hogy az aktív és passzív eladások korlátozása cél szerint versenykorlátozó.³⁴

5. Az ítélet elemzése

Lényegében a Pierre Fabre szerződéses feltételei az interneten történő árusítás abszolút tilalmát jelentették. Az Európai Bíróság egy nagyon konzervatív, de a korábbi esetjog alapján konzekvens vonalat követve mondta ki a korlátozás cél szerinti versenykorlátozó jellegét.

Az ügy egyik érdekes kérdése volt, hogy vajon egyenlőségjel tehető-e a cél szerinti versenykorlátozás és a vertikális csoportmentességi rendeletbe foglalt különösen súlyos korlátozás fogalma közé. A kérdés bizonytalan megítélését mutatja, hogy a francia bíróság előtt még az Európai Bizottság is egyenlőségjelet tett és csak később visszakozott ettől.³⁵ Ez a polémia már csak azért is furcsa, mivel a vertikális csoportmentességi rendelet alkalmazása kapcsán került előtérbe, amely nem is használja a „különösen súlyos” kifejezést. A kifejezés az ún. vertikális iránymutatásból száрма-

22 Ibid. 42–43. pontok.

23 Ibid. 44–57. pontok.

24 Ibid. 53. pont.

25 Ibid. 54. pont.

26 Ibid. 57. pont.

27 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 32. pont. Ennek jelentőségére lásd később.

28 Különösen az alábbi ítéletekre: 56–65. sz. ügy *Société Technique Minière (L.T.M.) kontra Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)* [EBHT 1966. angol kiadása oldal 00235. o.], C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P és C-519/06 P. sz. ügy *GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-501/06 P)* és *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra GlaxoSmithKline Services Unlimited (C-513/06 P)* és *European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEPIC) kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-515/06 P)* és *Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2009. I-09291. o.], 107/82. sz. ügy *Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1983. 03151. o.], 26–76. sz. ügy *Metro SB-Großmärkte GmbH & Co. KG kontra Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1977. 01875. o.], 31/80. sz. ügy *NV L'Oréal és SAL'Oréal kontra PVBA "De Nieuwe AMCK"* [EBHT 1980. 03775. o.], C-108/09. sz. ügy *Ker-Optika Bt. kontra ÁNTSZ Dél-dunántúli Regionális Intézete* [EBHT 2010. 00000. o.].

29 Lásd részletesen: Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 34–47. pontok.

30 Lásd ibid. 44. pont.

31 Ibid. 46. pont.

32 Ibid. 48–59. pontok.

33 Ibid. 56. pont. Ellenkező esetben a vertikális csoportmentességi rendelet szerint mentesülhetett volna a magatartás. Lásd Vertikális csoportmentességi rendelet (1999) 4. cikk c) pont.

34 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 53–54. pontok.

35 Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy) 24. pont.

zik³⁶, amely az Európai Bizottság jogértelmezési gyakorlatát juttatja kifejezésre. Az Európai Bíróság közvetetten de ítéletet mondott a kérdésben, amikor kijelentette, hogy a kötelező jogforrások nem tartalmaznak utalást a különösen súlyos korlátozás fogalmára³⁷, azaz lényegében ezzel azt mondta, hogy ezen fajtája a korlátozásoknak nem értelmezhető. Ezzel közvetetten az Európai Bizottság soft-law jellegű közleményét is minősítette e tekintetben.

Ha már az Európai Bíróság „leminősítette” az iránymutatást, különösen furcsának hat az, hogy az abban található megfogalmazás megjelenik az ítéletben oly módon, ami ha nem véletlen műve, akkor további jelentős eltolódást jelenthet abba az irányba, hogy az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének tilalma alól mentesülnek az objektív alapokon igazolható korlátozások. Megjegyezzük az alábbiak nem álltak a vizsgálat középpontjában, de mind az Európai Bíróság, mind a francia versenyhatóság az alábbiak szerint használta az objektív igazolhatóság fogalmát, így véletlen műve vagy szándékos jogfejlesztés is lehet a kérdéses megfogalmazás. Miről is van szó. A 2000-es vertikális iránymutatás az alábbiakat tartalmazza, miszerint „az összes forgalmazóra kiterjedő olyan tilalom [...], amely kizárja a meghatározott végső felhasználók számára történő értékesítést, nem minősül különösen súlyos korlátozásnak, ha ennek objektív indoka van az adott termék tekintetében”³⁸. Valamint, hogy „az internetes vagy katalógus útján történő értékesítés nyílt megtiltása csak objektív indokok alapján lehetséges”³⁹. Az Európai Bíróság az ítéletében ugyanakkor kifejtette, hogy „az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdését akként kell értelmezni, hogy a szelektív forgalmazási rendszer keretében az a szerződéses kikötés, amely előírja, hogy a kozmetikai és testápoló termékek értékesítése a valóságban létező helyiségben, okleveles gyógyszerész kötelező jelenléte mellett történjék, és amelynek az a következménye, hogy ezen értékesítésekhez megtiltja az internet használatát, az e rendelkezés értelmében vett célzott versenykorlátozásnak minősül, amennyiben e szerződéses kikötés tartalmának és céljának, valamint az e kikötés háttérét képező jogi és gazdasági összefüggéseknek az egyedi és konkrét vizsgálatát követően úgy tűnik, hogy e kikötés a szóban forgó termékek jellemzőire [is] tekintettel nem objektíven igazolt”⁴⁰. Lényegében az

EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése kapcsán az objektív igazolhatóságra utal az Európai Bíróság. Ha ez nem a vertikális iránymutatásból származik véletlenül⁴¹ akkor óvatosan megkísérrelhető egy olyan értelmezés, hogy ez lényegében a „rule of reason” jellegű joggyakorlat felé tett további lépésként is értékelhető lehet. Megjegyzendő, hogy a közgazdaságtanban úgy tűnik megalapozott érvek találhatók ennek alátámasztására.⁴² Az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése vonatkozásában a Wouters-⁴³ és a Meca-Medina⁴⁴-ügyek bevezették annak lehetőségét, hogy az egyébként versenykorlátozó hatású megállapodások ne essenek az EUMSZ 101. cikk hatálya alá, „amennyiben versenykorlátozó hatások elválaszthatatlanul kapcsolódnak [bizonyos közérdekű] célkitűzések eléréséhez”, amennyiben a korlátozások arányosak⁴⁵. Nem tudni, hogy az egyébként lényegében csak az EUMSZ 102. cikke kapcsán elterjedt objektív igazolhatóság tehát tudatosan nyer-e teret az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése kapcsán, de úgy tűnik egyre gyakrabban kerül előtérbe ez az érv, és ez a jövőben az EU horizontális politikáinak erősödése miatt vélhetően további jelentős fejtörést fog okozni a jogalkalmazóknak. Nem véletlen, hogy a francia versenyhatóság is foglalkozott kifejezetten az objektív igazolhatósággal amikor kifejtette a kérdéses magatartás kapcsán, hogy „az objektív indokok koncepcióját megszorítóan kell értelmezni, és az csupán két esetben alkalmazható: egyrészt akkor, ha a magatartás közvetlenül a közrend védelmére irányuló nemzeti vagy közösségi jogszabályból származik, és másrészt, ha a magatartás objektíven szükséges az ilyen típusú megállapodás létezéséhez. Így kizárólag az érintett vállalkozáson és kereskedelmi választásain kívül eső, objektív indokokra lehet hivatkozni”⁴⁶.

Ami biztos, hogy a *de facto* korlátozása az interneten történő értékesítésnek végül az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének hatálya alá tartozott. E körben a cél szerint versenykorlátozó – különösen súlyos versenykorlátozás polémia helyett az Európai Bizottság megmaradt a jól ismert cél-hatás koordináta rendszerben. Konzekvens gyakorlata az Európai Bíróságnak, hogy a szelektív forgalmazási rendszerek szükségszerűen hatással vannak a versenyre a közös piacon, ugyanakkor lehetnek olyan jogszerű indokok ame-

36 A vertikális korlátozásokról szóló iránymutatás HL [2000] C 291 1–44. o. 9–11., 36., 46–56. bekezdések. A kifejezés szerepel az új iránymutatásban is: A vertikális korlátozásokról szóló iránymutatás HL [2010] C 130 1–46. o. 47–59. bekezdések.

37 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 32. pont.

38 Vertikális iránymutatás (2000) 49. bekezdés.

39 Ibid. 51. pont.

40 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 47. pont. Lásd még 39. pont. Az is kötőszó a hivatalos magyar szövegben nem szerepel, de a helyes értelmezéshez elengedhetetlen, mivel ha összevetjük az egyes nyelvi változatokat, akkor világos, hogy a magyar fordítás egyébként félrevezető.

41 Az iránymutatásban ennek más jelentősége van a szöveggörnyezet miatt és ott kevésbé következetes a megfogalmazás is.

42 Thomas BUETTNER, Andrea COSCELLI, Thibaud VERG és Ralph A. WINTER: An Economic Analysis of the Use of Selective Distribution by Luxury Goods Suppliers, European Competition Journal, 2009. (1) 201. Ugyanakkor lásd Stephen Kinsella OBE, Hanne MELIN és Simon SCHROPP: Comments on the CRA Paper Entitled An Economic Analysis of the Use of Selective Distribution by Luxury Goods Suppliers, European Competition Journal, 2009. (2) 227. és Thomas BUETTNER, Andrea COSCELLI, Thibaud VERG és Ralph A. WINTER: Selective Distribution by Luxury Goods Suppliers: A Response to Kinsella et al, European Competition Journal, 2009.

43 C-309/99. sz. ügy J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh és Price Waterhouse Belastingadviseurs BV kontra Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, Raad van de Balties van de Europese Gemeenschap részvételével [EBHT 2002. I-01577. o.] 97. pont.

44 C-519/04 P. sz. ügy David Meca-Medina és Igor Majcen kontra az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 2006. I-06991. o.] 42. pont.

45 Ibid. 42. pont.

46 Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy) 33. pont.

lyek igazolják azok létezését, mivel az árversennyel szemben javítják pl. a minőséget és a szolgáltatást.⁴⁷

Az egyik legérdekesebb vita a vertikális rendelet és iránymutatás felülvizsgálatakor az volt, hogy vajon korlátozható-e és ha igen, akkor milyen mértékben és indokkal az online értékesítés.⁴⁸ Az már látható volt a reform folyamán is, hogy az Európai Bizottság meg akarja törni az online kereskedelemben a nemzeti határok szerinti felosztását a piacoknak. Ezen ügy is már lényegében ebben a szellemben folyt. Az, hogy az online értékesítések de facto korlátozása tilos nem nagy meglepetés. Legfeljebb azoknak akik meggyőződésből már korábban is kifogásoltak egy ilyen tilalmat az alapon, hogy ez a luxusmárkák és hasonló termékek esetén beláthatatlan következményekkel jár és így szükséges a gyártók által bizonyos korlátozások fenntartása. Az Európai Bíróság ezt a kérdést elég egyszerűen lezárta amikor kifejtette, hogy „*a presztízst sugalló arculat megóvására irányuló célkitűzés nem minősülhet a versenykorlátozás alapjául szolgáló jogszerű célkitűzésnek, és így nem igazolhatja, hogy az ilyen célkitűzésre irányuló szerződéses kikötésre ne vonatkozzék az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése*”⁴⁹. Ezzel lényegében a főtanácsnok enyhébbnek tűnő megközelítését⁵⁰ is messze felülmúlja. Ha megnézzük az új vertikális iránymutatást, abban az Európai Bizottság kifejti, hogy a szelektív forgalmazást csaknem mindig márkás vég-

termékek forgalmazása esetén használják.⁵¹ Nem földtől elrugaskodott az az érvelés, miszerint a márka imázsának fenntartása olyan velejárója e termékek, amely szükségessé teheti a szelektív forgalmazást.⁵² Az Európai Bíróság lényegében ezt a lehetőséget bezárja a szelektív rendszerek igazolhatósága tekintetében, azaz ilyen esetben a csoportmentességi rendelet, vagy az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdése szolgálhat csak igazolásul.

Az ügy még a régi vertikális csoportmentességi rendelet és iránymutatás vonatkozásában született. Az új iránymutatás kifejezetten kifejti, hogy a forgalmazóknak lényegében jelentős szabadsága van online forgalmazni és nem korlátozható az aktív és passzív forgalmazás.⁵³ A korlátozó kikötések esetén pedig nem valószínű, hogy teljesülnének az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésének feltételei. Megállapítható, hogy az Európai Bíróság ítélete is lényegében ilyen tartalmú. Meghagyja a lehetőséget az egyedi mentesülésre, de láthatóan elég szkeptikus.

Ami bizonyos, a szelektív forgalmazási rendszerekben a de facto aktív és passzív eladási korlátozások az interneten történő forgalmazás vonatkozásában az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésébe ütköznek, hacsak maga a termék nem olyan, amely miatt az egész rendszer kívül esik a tilalom hatályán.

47 AEG-Telefunken (108/82. sz. ügy) 33. pont. Részletes elemzésre e tekintetben lásd pl. Jones Alison és Sufrin Brenda: EU Competition Law: Text, Cases, and Materials, Oxford University Press, Oxford, 2011. 667–672. o.

48 Lásd a kérdéstről pl. Louis VOGEL: EU Competition Law Applicable to Distribution Agreements: Review of 2010 and Outlook for 2011, Journal of European Competition Law & Practice, 2011. (3) és Buettner, Coscelli, Verg és Winter 223–226. o.

49 Pierre Fabre (C-439/09. sz. ügy) 46. pont.

50 Főtanácsnoki indítvány: Pierre Fabre-ügy (C-439/09. sz. ügy) 54. és 57. pont.

51 Vertikális iránymutatás (2010) 174. bekezdés.

52 Ibid. 176. bekezdés. Lásd még JONES és SUFRIN 670.

53 Vertikális iránymutatás (2010) 56. bekezdés.

Az európai sportközvetítési jogok engedélyezési rendszerét átalakító európai bírósági ítélet

Az Európai Bíróság 2011. október 4-i ítélete alapjaiban változtathatja meg az európai sportközvetítési jogok jelenlegi engedélyezési rendszerét és üzleti modelljét. A Bíróság ugyanis az uniós joggal összeegyeztethetetlennek mondta ki a tagállamonként biztosított kizárólagos jogokat. A jelentősebb európai sportközvetítési jogtulajdonosoknak most másik olyan üzleti modellt kell kidolgozniuk, amely biztosítja jogaik értékének megőrzését.

1. Előzmények

1.1. Tények

A Football Association Premier League Ltd („FAPL”) az angol futball-ligák szervezete, melynek célja a futballmeccsek közvetítéséből elérhető haszon maximalizálása. A FAPL az élő közvetítésekre vonatkozó jogot ezért területi alapon három évre engedélyezi (32.)¹. A területi kizárólagosság védelme érdekében valamennyi műsorszolgáltató vállalja a FAPL-lal kötött megállapodásában, hogy megakadályozza a számára engedélyezett területen kívüli műsorszolgáltatást. Ehhez először is mindegyik műsorszolgáltatónak kódoltatnia kell az engedélyezett műsorszolgáltatást, másodsor biztosítania, hogy a dekódoláshoz szükséges eszközöket a kizárólagossági területen kívül tudatosan nem teszi hozzáférhetővé (35.). Görögországban a Premier League engedélyezett műsorszolgáltatója a Net-Med Hellas volt, amely a műholdas NOVA platformon keresztül sugározta a meccseket. A jogesettel érintett időszakban Angliában az engedélyezett műsorszolgáltató a BYskyB Ltd. volt, amelyhez képest a külföldi dekódoló eszközökkel vett Premier League meccsek kedvezőbb árú alternatívát jelentettek. Így történhetett, hogy néhány angol kocsma és étterem olyan külföldi dekódoló eszközökkel vette a Premier League-meccseket, amelyek más tagállamokban való felhasználásra voltak engedélyezve. A FAPL úgy vélte, hogy mindez az érdekeivel ellentétes, mert alássa a területi kizárólagosságot és ezáltal a jogok értékét (43.). A FAPL ezért tesztelés céljából három keresetet is

beadott a High Court of Justice of England and Wales előtt. Ezek a C-403/08 ügyszámon kerültek az Európai Bíróság elé. Kettő a külföldi csatornákon futó Premier League meccsek dekódoláshoz szükséges eszközöket kocsma és étterem számára forgalmazók ellen indult. A harmadik kereset néhány olyan étterem és kocsmára ellen került benyújtásra, amelyek maguk is ilyen külföldi dekódereket használtak. Az Európai Bíróság elé C-429/08 szám alatt került az az ügy, melyben az egyik kocsmára (a Red, White&Blue – Southsea, Hampshire) üzemeltetője (Ms. Murphy) a görög NOVA platform dekódolásával biztosította vendégei számára a Premier League-meccseket. Ellene a FAPL-nak dolgozó egyik ügynökség kezdeményezett büntető eljárást. Mindkét ügyben a High Court of Justice of England illetékes kollégiuma előzetes döntéshozatalt kért az Európai Bíróságtól. A C-403/08 sz. ügyben tíz, míg a C-429/08 sz. ügyben nyolc fő kérdést és több alkérdést tettek fel a bírának. A kérdéseknek lényegében két fő típusa van: az első a közvetítési jelek más tagállamból való vételezésének alapvető szabadságok és versenyjog szempontjából való értelmezésére, a második csoport pedig az így vételezett jelek felhasználásának szerzői jogi korlátaira vonatkozik (61. és 147.). Mindkét kérdéscsoportban az utolsó volt a versenyjogi vonatkozású, és ugyanazzal a tartalommal azt tudakolta az Európai Bíróságtól, hogy (i) az olyan kizárólagos területi megállapodások, amelyek arra kötelezik a műsorszolgáltatót, hogy megakadályozza a dekódolást lehetővé tevő eszközök kizárólagossági területen kívüli használatát céljuknál fogva versenykorlátozónak tekinthetők (ii) és ha igen, akkor be kell-e még mutatni, hogy ez a szerződéses kötelezettség érzékelhetően megakadályozza, korlátozza vagy torzítja a versenyt.

1.2. Felek álláspontja

A FAPL véleménye az volt, hogy a külföldi dekódoló eszközöket forgalmazók, illetve azt felhasználó étterem és kocsmák megsértik a szerzői jogukat, amikor engedély nélkül biztosítják a FAPL védett tartalmához való hozzáférést (46.). Állította, hogy a területi kizárólagosságra azért

* Gazdasági Versenyhivatal – elnökhelyettes, Versenytanács elnöke; KRE-ÁJK tanszékvezető egyetemi docense.

¹ Zárójelben az Európai Bíróság döntésének releváns pontjai.

van szükség, hogy a szolgáltatásért fizetendő megfelelő szintű ellenértéket biztosítsa. A területi kizárólagosság nélkül a jogok értéke csökkenne és a FAPL nem volna képes megfelelő ellenértéket kapni a szolgáltatásokért (90–91.). A területi kizárólagosság a műsorszolgáltatók számára is hasznos, hiszen egyfelől nem ésszerű, hogy más tagállamok területein akarnának szolgáltatni, másfelől így a területeiken élő fogyasztók megszerzésére koncentrált figyelmet tudnak fordítani (91.).

Míndezzel szemben a forgalmazók, illetve az étterem és kocsma üzemeltetők arra hivatkoztak, hogy nincsenek elzárva egy jogszerűen egyszer már valamely tagállamban forgalomba hozott mű további tagállamban való forgalomba hozatalától.² A FAPL álláspontja ezzel kapcsolatban azonban az volt, hogy a szolgáltatásokra a jogkimerülés elve nem vonatkozik.

1.3. Főtanácsnoki indítvány³

Tulajdonképpen, ha az Európai Bíróság döntését felfokozott várakozás övezte, akkor az a szolgáltatások szabad áramlásának korlátozhatóságával kapcsolatos főtanácsnoki indítványnak volt köszönhető. Kokott főtanácsnok asszony ugyanis nem értett egyet azzal, hogy a jogkimerülés ne lenne alkalmazható a szolgáltatásokra (Indítvány: 183.). Álláspontja szerint a futball mérkőzések közvetítésének joga kimerül a dekódolásukhoz szükséges eszközök ellenértékének bármely tagállamban történő megfizetésével (Indítvány: 191.). A FAPL által felvetett Coditel I. ügyet⁴ nem találta alkalmazandónak, mert abban az ügyben az eredetileg Németországban vetített televíziós film belgiumi mozikban történt továbbközvetítése után Németországban sem fizették meg a jogdíjat⁵ (Indítvány: 1999.). Jelen esetben azonban a görög dekóder megvásárlásával az érintettek a jogdíjat kifizették. Továbbá, míg a Coditel I. ügyben az Európai Bíróság elfogadta a korlátozás ésszerű indokaként azt, hogy egy tagállamban televíziós közvetítésre adott engedélyt nem lehet más tagállamban felhasználni, ha ott még a mozi-sugárzás sem kezdődött meg. Jelen ügyben azonban a főtanácsnok szerint a területi kizárólagosság nem a futballmérkőzések más formában való közvetítésének védelmére irányul.

Volt olyan, aki ezt a megközelítést veszélyesnek vélte⁶, mert különbség van a dologi és a szolgáltatások formáját öltő szellemi alkotások között. Míg ugyanis egy már jogszerűen forgalomba hozott DVD más tagállamban való eladása újabb másolatot nem keletkeztet a műről, addig a műsorszolgáltatás (miként a letöltésnél is) esetén éppen ez tör-

ténik, amely engedélyhez kötött. A félelem az volt, hogy a jogkimerülés elvének szolgáltatásokra való kiterjesztésével egységes európai engedélyezési rendszer jön létre, amely mellett az érintett jogok jelentős értékcsökkenésen mennek keresztül. Nem értettek egyet azzal a konkrét esetben, hogy a görög jogdíj megfizetése megfelelő ellenérték lenne Angliában is. Az angol nemzeti futballnak ugyanis hazájában nyilvánvalóan magasabb értékkel kell bírnia, ami a jogdíjakban is kifejezhető. Mindezek alapján feltették a kérdést, hogy a jogtulajdonosok miként lesznek képesek jogaik értékét a jövőben megőrizni.

2. Az Európai Bíróság döntése

Miként az előzményekből látható volt az Európai Bíróság a más tagállamban engedélyezett dekódoló eszköz forgalomba hozatalát és használatát több uniós jogi rendelkezés fényében is kellett, hogy értékelje. Ezek közül csak az egyik volt az EUMSZ 101. cikke. Alábbiakban az Európai Bíróság döntésének kizárólag ezen versenyjogi rendelkezés értelmezése körében kialakított álláspontja kerül bemutatásra.

2.1. A megállapodás céljánál fogva versenykorlátozó

Ahhoz, hogy meg lehessen ítélni, hogy egy megállapodás céljánál fogva versenykorlátozó-e, meg kell vizsgálni a megállapodás tartalmát, az elérendő célt és azt a gazdasági és jogi környezetet, amelybe illeszkedik.⁷

A versenyjogi kérdés-csoport első felére⁸ válaszul az Európai Bíróság a Coditel II.⁹ ügyet hívta fel, amelyben az Európai Bíróság kimondta, hogy pusztán az a tény, hogy a jogtulajdonos egy meghatározott időszakra nézve egyetlen [műsorszolgáltatónak] biztosított kizárólagos jogot a védett mű egy tagállamból történő közvetítésére még nem elégséges annak megállapításához, hogy az ilyen megállapodás céljánál fogva versenykorlátozó (137.). Az Európai Bíróság azonban hozzátette, hogy az olyan megállapodások, amelyek a nemzeti piacok közti elkülönülés visszaállítására irányulnak képesek a Szerződés azon céljának megghiúsítására, amely az egységes belső piac létrehozásán keresztül éppen az ilyen nemzeti piacok egységesítésére irányulnak (139.). Az Európai Bíróság szerint tehát a piacok nemzeti határok mentén való felosztására irányuló megállapodások céljuknál fogva versenykorlátozóknak minősülnek a 101. cikk (1) bekezdése alapján (139.). Vagyis ha a megállapodás megtiltja vagy korlátozza a határokon átnyúló műsorszol-

2 Felek hivatkozták: egyesített ügyek, 55/80 és 57/80, Musik-VetrieB membran és K-tel International, [1981., EBHT 147. o.], 10. pont.

3 Kokott Főtanácsnok 2011. február 3-i indítványa, C403/08 és C429/08 Football Association Premier League Ltd és mások kontra QC Leisure és mások (előzetes döntéshozatal iránti kérelem a the High Court of Justice, Chancery Division, Anglia) Karen Murphy kontra Media Protection Services Ltd (előzetes döntéshozatal iránti kérelem from the High Court of Justice, Administrative Court, Anglia) – még nem publikált.

4 62/79 Coditel és mások 1. [1980., EBHT 881. o.]

5 Erre később a Bíróság is hivatkozik, lásd 118–119.

6 Thomas GRAF: <http://kluwercompetitionlawblog.com/2011/08/15/563/>.

7 Egyesített ügyek, C-501/06P, C-513/06P és 519/06P GlaxoSmithLine Services és mások kontra Európai Bizottság és mások [2009., EBHT I-9291. o.] 58. pont.

8 Az olyan kizárólagos területi megállapodások, amelyek arra kötelezik a műsorszolgáltatót, hogy megakadályozza a dekódolást lehetővé tevő eszközök kizárólagossági területen kívüli használatát céljuknál fogva versenykorlátozóknak tekinthetők?

9 262/81 Coditel és mások [1982., EBHT 3381. o.], 15. pont.

gáltatást, akkor céljánál fogva versenykorlátozónak kell tekinteni, hacsak más gazdasági és jogi körülményekből nem utalnak arra, hogy a megállapodás nem alkalmas a verseny gyengítésére, mert hiszen ekkor a versenykorlátozó cél nem állna fenn (135., 140. és 143.). Ilyen körülményeket azonban az Európai Bíróság szerint a FAPL nem igazolt (143.).

Azáltal, hogy a jogtulajdonosok kötelezték a műsorszolgáltatókat, hogy a dekódoláshoz szükséges eszközöket a kizárólagossági területeiken kívül ne értékesítsék, lényegében megfosztották őket a határokon átnyúló szolgáltatás lehetőségétől, miáltal olyan abszolút területi kizárólagosságot élveznek, amely minden versenyt kizár a műsorszolgáltatók között az érintett szolgáltatás vonatkozásában (142.).

Az Európai Bíróság álláspontja szerint az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésében foglalt feltételek éppen a szolgáltatások szabad áramlásának sérelme kapcsán kifejtettek miatt nem teljesülnek, így az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésébe ütközés megállapítható (145.).

2.2. Versenyjogi kérdéscsoport második eleme: a hatás vizsgálatának szükségessége

Az Európai Bíróság megismételte azt a már jól ismert tényt,¹⁰ hogy az EUMSZ 101. (1) bekezdése értelmében egy megállapodás céljánál vagy hatásánál fogva lehet versenykorlátozó, tehát a két feltétel alternatív, vagyis egyik fennállta szükségtelenné teszi a másik vizsgálatát (135.).

3. Az Európai Bíróság döntésének értékelése

Az Európai Bíróság döntésének értékelése során három körülményre hívnám fel a figyelmet. Egyfelől a kizárólagos sportközvetítési jogok és a párhuzamos importkorlátozások közötti gyakorlati összefüggésre, másrészt arra, hogy a Bíróság a megállapodás EUMSZ 101. cikk (3) bekezdése szerinti mentesíthetősége körében vissza a szolgáltatások szabad áramlása elvének indokolatlan sérelmére. Harmadrészt, néhány gondolat erejéig megemlékeznék arról, hogy az Európai Bíróság döntése fényében milyen kihívásokkal szembesülhetnek az európai sportközvetítések jogtulajdonosai a jövőben.

3.1. Kizárólagos sportközvetítési jogok és a párhuzamos import

Amikor az Európai Bíróság kimondta, hogy egy megállapodást céljánál fogva versenykorlátozónak kell tekinteni, ha megtiltja vagy korlátozza a határokon átnyúló műsorszolgáltatást, akkor analógiaként kifejezetten is utalt a gyógyszerek párhuzamos import-tilalmával kialakított jog-

gyakorlatára (139.). Erre az analógiára a főtanácsnoki indítvány is kitért, mikor rögzítette, hogy az arra vonatkozó szerződéses kötelezettség, hogy a műsorszolgáltató akadályozza meg a dekódoláshoz szükséges eszközök kizárólagos területen kívüli használatát a párhuzamos export tilalom hatásához hasonló abszolút területi védelemnek tekinthető (Indítvány: 248.).

3.2. 101. cikk (3) bekezdés szerinti mentesülés hiánya és a szolgáltatások szabad áramlásának sérelme

Az Európai Bíróság álláspontja szerint az EUMSZ 101. cikk (3) bekezdésében foglalt feltételek a szolgáltatások szabad áramlásának sérelme kapcsán már kifejtettek miatt nem teljesülnek (145.). Erre vonatkozóan tartalmaz megállapítást a főtanácsnoki indítvány is, mikor rögzíti, hogy a versenyjog és alapvető szabadságok egymásnak ellentmondó következtetéseit el kell kerülni (Indítvány: 249.)¹¹ illetve, hogy a 101. cikk (3) bekezdése szerinti követelményekhez hasonló értékelésre kell, hogy sor kerüljön a szolgáltatások szabad áramlását korlátozó intézkedések indokoltságának vizsgálata során. (Indítvány: 250.).

Jelen ügyben mindenekelőtt abban kellett állást foglalni, hogy a szolgáltatások vagy az áruk szabad áramlásának szabadsága-e az irányadó értékelési szempont. Az Európai Bíróság ezzel összefüggésben utalt azon joggyakorlatára, amely szerint azon nemzeti rendelkezéseket, amelyek mindkét szabadság szempontjából relevánsak lehetnek a Bíróság csak akkor vizsgálja meg kizárólag az egyik szempontjából, ha teljesen nyilvánvaló, hogy a másik ahhoz képest másodlagos.¹² Az Európai Bíróság álláspontja szerint jelen ügyben a dekóder a hozzá kapcsolódó szolgáltatáshoz képest csak másodlagos, hiszen mindössze a szolgáltatáshoz való hozzáférést biztosítja, miközben az elődleges, maga a szolgáltatás (81–83.). A szolgáltatások szabad áramlásának korlátozhatóságával kapcsolatosan az Európai Bíróság megjegyezte, hogy annak alapjául szolgálhat a közérdeknek minősülő szellemi tulajdonjogok védelme (94.). Azonban az Európai Bíróság szerint a FAPL nem hivatkozhat szerzői jogra, minthogy maguk a meccsek nem minősülnek szerzői műnek (96.). Az EUMSZ alapján¹³ azonban az Európai Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tagállamok a sportesemények védelme érdekében akár úgy is felléphetnek, hogy szellemi tulajdonjog általi védelmet biztosítanak (102.). Ebben az esetben – amit a kérdést előterjesztő bíróságnak kell megvizsgálni – főszabály szerint ez a védelem nem ellentétes az uniós joggal, és az ilyen szabályozás alkalmas lehet a szolgáltatások szabad mozgásának a jelen ügyben is felmerülő korlátozásának igazolására (104–105.). Az Európai Bíróság emlékeztetett, hogy az EUMSZ által garantált alapvető szabadságok korlátozása csak akkor igazolható, ha az közérdeken alapuló kényszerítő oknak megfelel, alkalmas az általa kitűzött cél elérésének biztosítására, és nem lép túl az

10 C-8/08 T-Mobile Netherlands és mások [2009., EBHT I-4529. o.] 28. pont.

11 Kokott Főtanácsnok indítványa, C-169/08 Presidente del Consiglio dei Ministri [2009., EBHT I-10821. o.], 134. pont.

12 C-275/92 Schindler [1194., EBHT I-1039. oldal], 22. pont.

13 EUMSZ 165. cikk (1) bekezdés második mondata: Az Unió a sport sajátos természetére, az önkéntes részvételen alapuló szerkezeti sajátosságaira, valamint a társadalomban és a nevelésben betöltött szerepére tekintettel hozzájárul az európai sport előmozdításához.

annak eléréséhez szükséges mértéken¹⁴ (93.). Az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy az ilyen korlátozás szellemi tulajdonjogok védelmével, mint közérdeken alapuló okokkal igazolható¹⁵, de csak annyiban engedhető meg, amennyiben azt az érintett szellemi tulajdon tárgyát képező jog védelmének célja igazolja.¹⁶ A Bíróság szerint az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a szellemi tulajdoni védelemnek arra kell irányulnia, hogy biztosítsa az érintett jogok jogosultjai számára a védelem alatt álló művek kereskedelmi kiaknázását¹⁷ (107.). Az Európai Bíróság szerint azonban nem biztosítható az érintett jogok jogosultjainak az a lehetőség, hogy a lehető legmagasabb díjazást igényeljék, csak megfelelő díjazás biztosítható a védelem alatt álló művek minden felhasználásáért (108.). Ahhoz, hogy a díjazás megfelelőnek minősüljön, ésszerű arányban kell állnia a nyújtott szolgáltatás gazdasági értékével. Így különösen, a díjazásnak ésszerű arányban kell állnia az azt igénybe vevő vagy igénybe venni kívánó személyek tényleges és potenciális számával (109.). Ennélfogva a televíziós műsorsugárzás terén az ilyen díjazásnak ésszerű arányban kell állnia a műsorok tényleges és potenciális közönségével, valamint azok nyelvi változataival.¹⁸ Ehhez képest jelen ügyben az Európai Bíróság szerint nem zárható ki, hogy a fizetett díj kifejezi a területi kizárólagosságot (114.) (sőt a FAPL maga elismeri, hogy a műsorszolgáltatók többletdíjat fizetnek a területi kizárólagosságért, lásd 34.), amely a nemzeti piacok felosztásához és mesterséges árkülönbségek létrehozásához vezethet, ami azonban összeegyeztethetetlen a Szerződés alapvető céljával, a belső piac megvalósításával (115.). Az Európai Bíróság szerint ugyanakkor lehetőség lenne a megfelelő ellenérték megállapítására is. A műholdas műsorsugárzás vétele ugyanis a dekódoló eszköz birtoklásától függ. Következésképpen nagy pontossággal meg lehet állapítani az érintett műsor tényleges és potenciális közönségét alkotó televíziónézők – tehát mind a sugárzás kibocsátása szerinti tagállamon belül, mind az azon kívül lakó televíziónézők – teljes számát (113.). Mindezek alapján az Európai Bíróság arra következtetésre jutott, hogy a külföldi dekódoló eszközök használatának tilalmából álló korlátozás nem igazolható a szellemi tulajdonjogok védelmének céljára tekintettel (116.).

A Bíróság a felek felvetésére azt is értékelte, hogy a szolgáltatások szabad áramlásának indokolt korlátját képezheti-e az ún. kizárt időszak biztosítása, melynek lényege, hogy a nyilvánosság labdarúgó-stadionokban való jelenlétének ösztönzése érdekében az Egyesült Királyságban tilalmazott szombat délután a labdarúgó-mérkőzések sugározása. A Bíróság szerint ugyanakkor a kizárt időszak minden esetben biztosítható lenne a jogosultak és a műsorsugárzó szervezetek közötti felhasználási szerződésekben foglalt esetleges korlátozások útján. Márpedig a Bíróság szerint az ilyen intézkedés kevésbé sérti az

alapvető szabadságokat, mint az alapeljárásokban szóban forgóhoz hasonló korlátozás alkalmazása (123.). Ennél fogva pedig a külföldi dekódoló eszközök használatának megtiltásából álló korlátozás – mint aránytalan – nem igazolható a nyilvánosság labdarúgó-stadionokban való jelenléte ösztönzésének céljával (124.).

Lényegében tehát az Európai Bíróság a szolgáltatások szabad áramlását is ugyanabból az okból látta indokolatlanul korlátozva, mint a 101. cikk (1) bekezdésének sérelmét, nevezetesen az abszolút területi védelem miatt. Bár az Európai Bíróság nem fejtette ki, hogy a 101. cikk (3) bekezdése pontosan mely feltétele hiányzik a szolgáltatások szabad áramlásának sérelme miatt [csak utalt arra (145.), hogy emiatt nincs mód mentesülésre], ez nagyjából levezethető. A szolgáltatások szabad áramlása körében az abszolút területi védelem ellenértékeként funkcionáló jogdíj miatt elveszik a közérdek (a szellemi tulajdon) és a korlátozás közötti szükségszerű kapcsolat, amely a 101. cikk (3) bekezdése a) pontja szerint is feltétel. Továbbá az abszolút területi védelem a 101. cikk (3) bekezdés b) pontja alapján sem mentesülhet, hiszen minden versenyt megszüntet a belső piacon.

3.3. Közvetítési jogok értékének megőrzése

Már a főtanácsnoki indítvány után felmerült, hogy miként lesznek majd képesek az európai sportközvetítési jogok tulajdonosai megőrizni a jogaik értékét. Bár a főtanácsnoki indítványban meghatározó szerepet játszó jogkimerülésre az Európai Bíróság végül nem hivatkozott a sportközvetítési jogok kapcsán, az abszolút területi védelem uniós joggal való összeegyeztethetlenségének kimondásával lényegében ugyanazt a hatást éri el. Vagyis egy valamely tagállamban jogszerű sugárzásra feljogosító előfizetést nem lehet megakadályozni, hogy a kizárólagossági területen kívül is felhasználjanak. Ebből persze következhet, hogy a jogtulajdonos nem lesz képes az egyes tagállamok területén való kizárólagos jogért prémiumot szedni, de maga az Európai Bíróság hangsúlyozza, hogy semmi nem tiltja, hogy az érintett jogok jogosultja ebből az alkalomból olyan összeget igényeljen, amely a tényleges és a potenciális közönséget mind a sugárzás kibocsátása szerinti tagállamban, mind a többi olyan tagállamban figyelembe veszi, amelyekben szintén vehetők a védelem alatt álló műveket tartalmazó műsorok (112.). Mindez nem feltétlenül jelent európai engedélyezést. A bírósági joggyakorlat a nyelvi változatok szerinti különbségtételt például indokoltnak fogadja el.¹⁹ Ennek azért is lehet jelentősége, mert európai engedélyezés – méreteinél és így pénzügyi eszköz igényénél fogva – csökkentheti a jogokért folyó versenyt és így a jogtulajdonosok bevételeit.

14 C222/07. sz. UTECA, [EBHT 2009., I–1407. o.] 25. pont.

15 62/79. sz., Coditel és társai, [EBHT 1980., 881. o.] 15. és 16. pont, valamint az 55/80. és 57/80. sz., Musik-Vertrieb membran és Ktel International egyesített ügyek [EBHT 1981., 147. o.] 9. és 12. pont.

16 C115/02. sz., Rioglass és Transremar [EBHT 2003., I–12705. o.] 23. pont.

17 C92/92. és C326/92. sz., Phil Collins és társai egyesített ügyek [EBHT 1993., I–5145. o.] 20. pont.

18 C192/04. sz. Lagardère Active Broadcast [EBHT 2005., I–7199. o.] 51. pont.

19 C192/04. sz. LagardèreActive Broadcast [EBHT 2005., I–7199. o.] 51. pont.

Outsourcing a magyar fúziókontrollban – szemben az Európai Bizottsággal? ¹

A Gazdasági Versenyhivatal („GVH”) egy nemrégiben hozott döntésében² az outsourcing ügyletek összefonódás-kénti értékelésével kapcsolatban az Európai Bizottság által követett megközelítéstől eltérően foglalt állást. Jelen esetismertetés ezen ügy háttérét vázolja fel, kitérve az eltérés indokaira és lehetséges következményeire.

1. Tények

A Hewlett Packard GmbH („HP”) és az E.ON IT GmbH („EON”) 2010 december végén kiszervezési keretmegállapodást kötött egymással, melynek értelmében Európa tizennégy országában a HP-csoport átveszi az addig az EON-csoporton belül biztosított, adatközpontokhoz illetve végfelhasználókhoz kötődő informatikai szolgáltatások nyújtását. Ennek megvalósítása érdekében az EON-csoport érintett eszközei, munkavállalói és kapcsolódó beszállítói, valamint licenz-szerződésai átadásra kerülnek a HP részére. A megállapodás 5 éves határozott időtartamra szól, mely azonban a felek egyetértése esetén – az EON kezdeményezésére – 2 évvel meghosszabbítható.

A szerződés lejártával a HP főszabályként megtarthatja az átadott (illetve időközben szükség szerint lecserélt) eszközöket és vagyontárgyakat, az EON ugyanakkor opcióval rendelkezik arra, hogy a szerződés lejártakor vagy megszűnéskor az aktuálisan az ellátására használt eszközök és munkavállalók visszaadását kérje. A keretszerződés nem tiltja, hogy a HP az átadott eszközöket és vagyontárgyakat az EON-csoporton kívüli ügyfelek kiszolgálására is felhasználja, de a HP nyilatkozata szerint ez egyik szolgáltatáscsoport tekintetében sem várható, részben az átvett eszközök specifikumaira, részben pedig a felesleges kapacitások hiányára tekintettel. Mindazonáltal a HP az adatközponti szolgáltatások esetében az EON-csoporton kívüli szolgáltatásnyújtás lehetőségét nem tudta teljes mértékben kizárni.

A GVH-hoz benyújtott kérelmükben az összefonódó felek elsődlegesen annak megállapítását kérték, hogy a tranzakció a verseny törvény³ értelmében nem minősül összefo-

nódásnak, mivel a megállapodással érintett eszközök, munkavállalók és szerződések nem tekinthetők a Tpv. szerinti vállalkozásrészeknek. Másodlagosan kérték az összefonódás engedélyezését.

2. A kiszervezési megállapodások versenyjogi megítélése

2.1. Az outsourcing lényege és fajtái

Az outsourcing a közgazdaságtanban egy vagy több üzleti funkció, folyamat kiszervezését, egy külső (adott vállalkozáson kívüli) szereplő általi ellátását jelenti. Háttérben több indok is állhat; hagyományosan a vállalkozások nem központi tevékenységeinek leválasztásával elősegíti a hatékonyság növelését, azáltal, hogy a vállalkozás az alapvető tevékenységeinek („core activities”) ellátására koncentrálnak, míg az outsourcing partner, a kiszervezett tevékenység specializáljaként, ugyancsak gazdaságossági előnyöket realizálhat. Napjainkra azonban az outsourcing a szervezeti változások és teljesítmény-növelés általánosabban használt eszközzé vált, és akár a vállalkozások legalapvetőbb, központi tevékenységeit is érintheti.⁴

Az outsourcing fajtáit több írás⁵ is a következő csoportosításban tárgyalja: csoporton belüli kiszervezés („intra-group outsourcing”), egyszerű outsourcing („simple outsourcing”), eszközök / vagyontárgyak transzfere („transfer outsourcing”), közös vállalkozások létrehozása („joint venture outsourcing”). A csoporton belüli kiszervezés, amint azt az elnevezés is sugallja, pusztán annyit jelent, hogy valamely funkciót, amit korábban egy belső szervezeti egység végzett, a továbbiakban egy elkülönült vállalkozás (leányvállalat) fog ellátni, amely azonban éppúgy az adott vállalkozáscsoport része. Ennek célja a vállalkozáscsoporton belüli azonos funkciójú egységek centralizációja, egy kézbe vonása, egyes esetekben más – kedvezőbb munkaerőköltséggel vagy adózási környezettel jellemezhető – országba telepítése. Az egy-

* Versenytanácsstag, Gazdasági Versenyhivatal – Versenytanács.

1 Köszönettel tartozom dr. Bodócsi Andrásnak a cikk megírását segítő értékes megjegyzéseiért.

2 Az ügy versenyhivatali nyilvántartási száma: Vj-30/2011.

3 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról („Tpv.” vagy „verseny törvény”).

4 Jane C. LINDER: Transformational outsourcing, MIT Sloan Management Review, 2004, 45. évfolyam 2. szám. Hivatkozta: Jan LOHRBERG–Matti HUHTAMÄKI: Outsourcing Transactions and Merger Control, European Competition Law Review, 2008, 6. szám, 349. o.

5 Lásd pl. LOHRBERG – HUHTAMÄKI (4. lj.), 350. o., illetve <http://www.nortonrose.com/knowledge/publications/27049/outsourcing-transactions-and-competition-law>

szerű outsourcing tulajdonképpen egy szolgáltatási szerződésnek feleltethető meg, amikor eszközök vagy munkavállalók átadására nem kerül sor, az outsourcing partner saját eszközeit és know-how-ját használja a szolgáltatás nyújtásához. Az eszközök / vagyontárgyak transzfere megnevezés ugyancsak beszédes, azon kiszervezési formákat takarja, amikor a szolgáltatás nyújtásához szükséges eszközök, jogok és / vagy munkavállalók átkerülnek a szolgáltatás nyújtójához. Végezetül, közös vállalkozás létrehozása esetén a vagyontárgyak és jogok szintén átkerülnek a szolgáltatás nyújtójához, ez azonban egy a vállalkozás és a külső partner által közösen tulajdonolt és / vagy irányított szervezet, ami lehetővé teszi a kiszervező vállalkozás számára, hogy anélkül érjen el hatékonyságnövekedést, költségsökkentést, hogy teljesen kivonulna az adott üzleti területéről. Ez ugyanis részben bizonyos mértékű ráhatást biztosít számára a kiszervezett szolgáltatás nyújtására, másrészt viszont nyitva hagyja a későbbi visszalépés lehetőségét.

2.2. Az Európai Bizottság megközelítése az egységes jogalkalmazási közlemény⁶ alapján

Az Európai Bizottságnak az összefonódás-ellenőrzési rendelet⁷ szerinti jogalkalmazási problémákkal kapcsolatos iránymutatását a 2007 júliusában elfogadott egységes jogalkalmazási közlemény foglalja össze. A közlemény „Az irányítás tárgya” cím alatt részletesen foglalkozik a kiszervezési megállapodások témakörével, az eszközök, vagyontárgyak, munkavállalók, különféle jogok és szerződések átadásával járó megállapodásokra koncentrálva.

Az egységes jogalkalmazási közlemény 24. bekezdése általánosságban kijelenti, hogy „[a]z eszközök feletti irányítás megszerzése csak akkor tekinthető összefonódásnak, ha azok az eszközök egy vállalkozás egészét vagy annak egy részét alapozzák meg, vagyis egy olyan üzleti vállalkozását, amely piaci jelenléttel rendelkezik, amelyhez piaci forgalom egyértelműen hozzárendelhető.” Mivel az egyszerű kiszervezés nem vonja maga után az eszközök vagy munkavállalók átadását a kiszervezési szolgáltatás szállítója számára, az egységes jogalkalmazási közlemény 25. bekezdése szerint kvázi szokásos szolgáltatási szerződésnek minősül, s mint ilyen, nem tekinthető összefonódásnak. Eltérő lehet a helyzet a 26. bekezdés értelmében, ha a kiszervezett szolgáltatás szállítójának a korábban belső erővel elvégzett tevékenység mellett a kapcsolódó eszközöket és / vagy alkalmazottakat is átadják. „Összefonódás azonban ilyen körülmények között [is] csak akkor jön létre, ha az eszközök egy vállalkozás egészét vagy annak egy részét képviselik, vagyis olyan üzleti tevékenységet, amelynek a piachoz hozzáférése van. Ez megköveteli, hogy a kiszervezési szolgáltatás szállítóját a korábban az eladó házon belüli tevékenységeihez rendelt eszközök képessé tegyék arra, hogy ne csupán a kiszervezési ügyfél, de

harmadik személyek számára is teljesítsen szolgáltatásokat, akár azonnal, akár rövid időn belül, az átadást követően.”

Az egységes jogalkalmazási közlemény 27. bekezdése egyértelművé teszi, hogy az Európai Bizottság szerint nem eredményez tartós változást a piac szerkezetében (s így nem alapoz meg összefonódást) egy olyan ügylet, amelyben az átadott eszközöket a kiszervezést végrehajtó ügyfélnek nyújtott szolgáltatásokhoz használják fel, az ugyancsak inkább egy szolgáltatási szerződéshez hasonlatos.

Összefoglalóan elmondható tehát, hogy az egységes jogalkalmazási közleményből kiolvashatóan az Európai Bizottság nem tekinti összefonódásnak az egyszerű outsourcingot, és az eszközök / vagyontárgyak transzferével járó kiszervezést is csak annyiban, amennyiben az lehetővé és valószínűvé teszi a harmadik feleknek történő szolgáltatásnyújtást. A csoporton belüli kiszervezés az 51. bekezdés értelmében szintén nem minősül a közösségi összefonódás-ellenőrzési rendelet szerinti összefonódásnak, míg a közös vállalat létrehozásával megvalósuló outsourcing vonatkozásában a közös vállalatokra vonatkozó általános szabályok szerint ítéltető meg az összefonódáskénti minősülés kérdése, azaz annak függvényében, hogy a közös vállalat képes-e egy önálló gazdasági egység összes funkcióját tartósan ellátni. Ezen fogalom fontos összetevője az anyavállalatokhoz (köztük a kiszervező vállalkozáshoz) fűződő viszony (lásd 95–102. bekezdések).

A fentiek alapján úgy tűnik, az Európai Bizottság a kiszervezési megállapodásokat csak szűk körben kezeli összefonódásként, a csoporton belüli és az egyszerű outsourcingot egyértelműen kizárva ebből a körből, míg az eszközök / vagyontárgyak transzferével, illetve a közös vállalat létrehozásával megvalósuló ügyleteknél a független piaci jelenlét lehetőségét, valószínűségét tekintve vízválasztónak.

2.3. A GVH döntése

A bejelentett tranzakcióval kapcsolatban a GVH számára is az volt a fő kérdés, vajon a magyar versenyjogi rendelkezések értelmében összefonódásnak minősül-e. Mivel nem csoporton belüli kiszervezésről vagy egyszerű outsourcingról volt szó, amelyeket a versenytörvény sem kezel összefonódásként, elsődlegesen azt kellett megvizsgálni, hogy az átadott eszközök, vagyontárgyak vállalkozásrésznek tekinthetők-e, továbbá, hogy az átadással létrejön-e (tartós) irányításszerzés.

A Tpv-t. a vállalkozásrészt fogalmát olyan eszközökként vagy jogokként határozza meg – ideértve a vállalkozás ügyfél állományát is –, amelynek megszerzése önmagában vagy a megszerző vállalkozás rendelkezésére álló eszközökkel és jogokkal együtt elégséges a piaci tevékenység végzéséhez.⁸ A HP és EON közötti szerződéssel érintett vagyontárgyak olyan eszközökből és erőforrásokból tevődnek össze, amelyek – különösen a HP rendelkezésére álló eszközökkel és jo-

6 A Bizottság közleménye a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről szóló 139/2004/EK tanácsi rendelet szerinti egységes jogalkalmazásról, HL [2008] C 95, 2008. 4. 16., 1. o. („egységes jogalkalmazási közlemény”).

7 139/2004/EK tanácsi rendelet a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről HL [2004] L 24, 2004. 1. 29., 1. o. („összefonódás-ellenőrzési rendelet”).

8 Tpv-t. 23. § (5) bekezdés.

gokkal, valamint szakemberekkel, know-how-val együtt – a Versenytanács megállapítása szerint elégségesek a piaci tevékenység végzéséhez, különös tekintettel arra, hogy a jelentősnek tekinthető EON-csoport kiszolgálását már a korábbiakban is lehetővé tették. Megállapítható volt továbbá, hogy bár a tranzakció elsődleges céljaként az EON-csoport ellátását jelölték meg a felek, a közöttük kötött szerződések harmadik fél kiszolgálását nem zárták ki, s ennek elvi lehetőségét maga a HP is elismerte. A Versenytanács döntésében a vállalkozásrész fogalmát – a jogbiztonság elvére is figyelemmel – objektív kategóriaként értékelte, kifejtve, hogy a Tpv. alkalmazásában „[...] irreleváns, hogy az adott vállalkozásrész (át)vevője valóban végezni fog-e piaci tevékenységet, illetve hogy azt esetlegesen csak az átadó (eladó) vagy csak saját maga részére fogja-e végezni; elegendő azt belátni, hogy az átadásra kerülő eszközök vagy jogok – önmagukban vagy a megszerző vállalkozás rendelkezésére álló eszközökkel és jogokkal együtt – alkalmasak lehetnek a piaci tevékenység végzésére.” E megközelítéssel a Versenytanács azon következetes álláspontját juttatta érvényre, mely szerint „[n]em szabad [...] semmiféle bizonytalanságot keletkeztetni abban a tekintetben, hogy adott tranzakció-típus összefonódásnak minősül-e vagy sem, mert az engedélykérési kötelezettség elmulasztása súlyos jogkövetkezmenyekkel járhat (Tpv. 31. §, illetve 79. §).”⁹

Bár az irányításszerzés Tpv.-beli fogalma explicit módon nem követeli meg annak tartós voltát, a Versenytanács több korábbi döntésében¹⁰ is kifejtette – utalva arra, hogy az összefonódások ellenőrzésének célja a tartós strukturális változások nyomán követése –, hogy az irányításszerzést eredményező szerződések összefonódás-kénti minősülésének ez mégis lényeges eleme. Arra vonatkozóan azonban mindeztáig nem volt egyértelmű gyakorlata a Versenytanácsnak, mekkora az a minimális időtáv, amelyet meghaladón az irányítási viszonyok tartós megváltozása megállapítható, hiszen a korábbiakban jellemzően csak hosszabb, pl. határozatlan idejű vagy 15 éves szerződések kerültek a látókörébe. Az Európai Bizottság vonatkozó gyakorlata a 3 évnél rövidebb szerződéseket nem tekintette elegendő hosszúságúnak az irányításváltás tartósságának megállapíthatóságához, de a Versenytanács által is ilyennek minősített 10-15 éves időszakot igen,¹¹ míg más ügyekben ennél rövidebb, 12 éves¹² illetve 8 éves¹³ időtáv is elégségesnek bizonyult. A vizsgált tranzakció alapját egy öt évre szóló, két évvel meghosszabbítható szerződés képezte, amelynek lejártával az eszközök főszabályként – kivéve, ha az EON erre vonatkozó opciós jogát gyakorolja – a HP tulajdonában maradnak. A Versenytanács döntésében összességében

úgy értékelte, hogy ennek fényében – figyelemmel az Európai Bizottság joggyakorlatára is – az irányítási viszonyok tartós megváltozása valószínűsíthető, melynek következtében a vizsgált ügyletet a Tpv. értelmében összefonódásnak tekintette.

Mivel a figyelembe veendő árbevételi adatok alapján a Tpv. engedélykérési kötelezettség szempontjából irányadó küszöbértékei teljesültek, a GVH megállapította, hogy a tranzakció engedélyköteles, és határozatában az összefonódást – érdemi káros versenyhatások hiányában – egyszerűsített eljárás keretében engedélyezte.

3. A döntés jelentősége az outsourcing ügyletek megítélésére, illetve a jogfejlődés szempontjából

A Versenytanács döntésében a vállalkozásrész fogalmát a fentiek szerint tehát objektív módon közelítette meg, ami azt eredményezi, hogy a gyakorlatban az eszközök, vagyontárgyak, jogok, munkavállalók átadásával járó outsourcing megállapodások tipikusan teljesítik azon kritériumokat, amik a vállalkozásrészekenti minősüléshez szükségesek, így – a szerződések hosszától függően – összefonódásnak tekintendők. Ez, amint arra maga a Versenytanács is utalt határozatában, az Európai Bizottságnak az egységes jogalkalmazási közleményből kiolvasható gyakorlatához képest szélesebb körben vonja meg a fúziókontroll hatókörét, azonban ezáltal elkerülhetővé teszi, hogy az olyan kiszervezési ügyletek mentesüljenek az összefonódás-ellenőrzési szabályok alól, amelyekben a felek eredeti szándékától eltérően a későbbiekben mégis sor kerül a vállalkozásrészre alapozott piacrálépésre vagy piaci terjeszkedésre. Az ilyen helyzetek kezelésére vonatkozóan az egységes jogalkalmazási közlemény sem szolgál konkrét útmutatással, legfeljebb a közös vállalatokra vonatkozó megközelítés¹⁴ analógiakénti alkalmazása jöhet e tekintetben szóba.

Egyes kritikusok¹⁵ szerint az Európai Bizottság megközelítésétől történt ezen – váratlan – eltávolodás felvetheti a Gazdasági Versenyhivatal eddigi EU-konform jogalkalmazásával való szakítás lehetőségét, amely a korábbiakban a közvetlen joghatással nem bíró, „soft law” jellegű uniós joganyagokat saját joggyakorlatára nézve is irányadónak tekintette. Erről azonban semmi esetre sincs szó.

Egyrésztől ugyanis az Európai Bizottság és a tagállami versenyhatóságok közötti összefonódás-ellenőrzési hatáskörök egyértelmű szétválasztása okán a fúziókontroll nem követel meg olyan fokú és jellegű jogharmonizációt, mint az erőfölénnyel való visszaélés vagy a kartellek tilalma. En-

9 A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának Elvi Állásfoglalásai, 23.19. pont.

10 Lásd pl. Vj-125/2008., Vj-17/2009., illetve A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának Elvi Állásfoglalásai, 23.23. és 23.24. pontok.

11 COMP/M.3858. sz. ügy (Lehman Brothers/SCG/Starwood/Le Meridien).

12 COMP/M.2903. sz. ügy (DaimlerChrysler/Deutsche Telekom/JV).

13 COMP/M.2632. sz. ügy (Deutsche Bahn/ECT International/United Depots/JV).

14 Az egységes jogalkalmazási közlemény 106-109. bekezdései foglalkoznak a közös vállalat tevékenységében bekövetkező változások hatásaival. Ezek értelmében a korábban teljes feladatkört ellátónak nem minősülő közös vállalkozás attól az időponttól kezdve tekintendő összefonódásnak, amikortól teljes funkciójú közös vállalattá válik.

15 PAPP Álmos: Outsourcing as merger: A shift away from EU practice, Newsletter, International Law Office, 2011. 9. 8.

nek megfelelően az egyes tagállamok összefonódás-ellenőrzési szabályai akár lényeges eltéréseket is mutathatnak, a magyar jogalkotó és a GVH ugyanakkor általában törekedett és a továbbiakban is törekszik arra, hogy az uniós jogfejlődés hatásait hazánkban is leképezze. Éppen a vizsgált döntés is példaként szolgál erre, hiszen a Versenytanács részben az Európai Bizottság gyakorlatára alapozva jutott arra a következtetésre, hogy a szóban forgó szerződés időtartama kellően hosszúnak tekinthető ahhoz, hogy az ügylet tartós strukturális változásokat hozzon létre a piacon.

Másrészt, nem ez az első eset, hogy a magyar jogszabályi keretek között az összefonódás definíciója a bizottságitól eltérő, annál tágabb kört foglal magába. A Versenytanács gyakorlatában ugyanis a közös irányítók számának csökkenése nem csak abban az esetben eredményez összefonódást, ha annak következtében egyedüli irányítás jön létre, míg az Európai Bizottság „általában” csak ez utóbbiakat tekinti összefonódásnak.¹⁶ A Versenytanács ezzel az esetkörrel összefüggésben is a magyar jogszabályi rendelkezéseket és a jogbiztonság elvét szem előtt tartva jutott az uniós szervtől eltérő következtetésre, amikor kimondta, hogy „[a]z irányítók számának akárhányról akárhányra történő csökkenése – mint a csökkent számú irányítók Tpv. 23. §-a (1) bekezdésének b) pontja szerinti közös irányítás szerzése – összefonódásnak minősül. Az a körülmény pedig, hogy az irányítók számának csökkenése eredményezhet-e változást a közösen irányított vállalkozás piaci magatartásában, az engedélyezés körében vizsgálendő.”¹⁷ Ez a megközelítésbeli különbség azonban nem járt a magyar fúziókontroll európai gyökerű szellemiségének megtagadásával, s az a jelen cikkben vizsgált döntést követően sem várható.

A Versenytanács a HP – EON tranzakció kapcsán is kiemelt jelentőséget tulajdonított a kiszámítható jogi környezet biztosításának, ami a hasonló tranzakciókban részes felek érdekeit is szolgálja. A döntés ugyanis – világossá téve, hogy a vállalkozásrész fogalma objektív módon értelmezendő – tiszta helyzetet teremt az engedélyköteles tranzakciók körét illetően, a tartós transzfer outsourcingot jellemzően összefonódásnak tekintve, kiiktatva ezáltal a felek szándékától függő értelmezések okozta bizonytalanságot. Az ilyen tranzakciók összefonódáskénti minősülése szükségtelenné teszi továbbá, hogy a kiszervezési megállapodásban részes feleknek és jogi képviselőiknek – a megállapodásokra vonatkozó általános szabályok szerint – mérlegelniük kelljen, az adott megállapodás a Tpv. / EUMSZ.¹⁸ rendelkezéseibe ütközik-e, illetve a csoportmentességi rendeletek vagy az egyedi mentesülés feltételei alapján mentesül-e a tilalom alól (amit a versenyhatóság utóbb versenyfelügyeleti eljárás keretében vizsgálhatna, és adott esetben akár jogsértőnek is találhatna, ha valamely szempontot illetően a felektől eltérő következtetés-

re jut). Mindazonáltal a fúziós bejelentési kötelezettség továbbra is mellőzhető, ha a felek a kiszervezésnek a közös vállalat létrehozásával történő megvalósítási módját választják, amennyiben a közös vállalat nem teljesíti a Tpv. 23. §-a (1) bekezdésének c) pontjában foglalt feltételt, azaz a közösen irányított vállalkozás nem képes egy önálló vállalkozás valamennyi funkciójának tartós ellátására.

Végül, de nem utolsósorban, a Tpv. előírásaiból, rendszerből következően a Versenytanács döntésében foglaltaktól eltérő értelmezés levezetésére nem is lett volna mód. Bár az üzleti, gazdasági logikát tekintve van némi hasonlóság a nem teljes funkciójú, csak anyavállalataikkal szerződésben álló közös vállalatok és az olyan outsourcing megállapodások között, amelyekben az eszközök / vagyontárgyak transzfere után a vevő / átvevő csak az eladót / átadót szolgálja ki az adott eszközökkel, számos különbség is felfedezhető közöttük. Az Európai Bizottság az összefonódáskénti minősüléshez mindkét esetben megköveteli a harmadik felek számára történő szolgáltatásnyújtást (azonnal vagy a belátható jövőben). Outsourcing esetén ugyanakkor – a piaci tevékenység Tpv. szerinti értelmezése alapján – már az eladó / átadó ellátása is piaci tevékenységnek tekinthető, hiszen piaci feltételek mellett létrejött tényleges piaci tranzakciót takar két egymástól független szereplő között, míg egy közös vállalatnál anyavállalat – leányvállalat viszonylatban a piaci jelleg megkérdőjeleződhet. Ezzel párhuzamosan, a közös vállalat a piacra történő kilépésről szóló döntését nem önállóan hozza meg, ahhoz anyavállalatainak (egyben szerződő partnereinek) hozzájárulása is szükséges, míg az outsourcing partnerbe beolvadó vállalkozásrész piaci tevékenységére, terjeszkedésére korábbi tulajdonosa, szolgáltatásainak igénybevevője – kizárólagosság kikötése hiányában – a továbbiakban semmilyen befolyással nem rendelkezik.

A Versenytanács tehát a fentiek mérlegelésével határozatában az EON által átadott eszközöket / vagyontárgyakat a Tpv. alkalmazásában vállalkozásrésznek tekintette, s a HP-csoporttal kötött megállapodás tartós jellegére tekintettel a vizsgált tranzakciót összefonódásként értékelte. Mindez az ügylettípus tekintetében ugyan valóban némi eltávolodást eredményez az Európai Bizottság gyakorlatától, ez azonban semmiképp sem öncélú, hanem a versenytörvény logikájába illeszkedő megoldás, amely az összefonódó felek számára is nagyobb kiszámíthatóságot teremt, azáltal, hogy egyértelművé teszi az ilyen jellegű kiszervezési megállapodások megítélését. Ugyanezen döntés uniós joggyakorlatra és joganyagokra való hivatkozása egyidejűleg azt is világossá teszi, a GVH a jövőben is támaszkodni kíván az Európai Bizottság megközelítésére, nemcsak az EUMSZ. közvetlenül alkalmazandó rendelkezései,¹⁹ hanem az összefonódások ellenőrzése tekintetében is.

16 Az egységes jogalkalmazási közlemény 89–90. bekezdése a következőképpen fogalmaz: „Az irányító tulajdonosok számának csökkenése az irányítás minőségének megváltozását jelenti, és ezért összefonódásnak tekintendő, ha egy vagy több irányító tulajdonos kilépése a közösről az egyedüli irányításra való váltást eredményezi. [...] Amikor a művelet a közös irányítást végző tulajdonosok számának csökkenését vonja maga után, anélkül, hogy a közös irányításnak az egyedüli irányítással való felváltása megtörténne, az ügylet általában nem vezet bejelentésköteles összefonódáshoz.”

17 A Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsának Elvi Állásfoglalásai, 23.19. pont.

18 Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés („EUMSZ.”).

19 Az EUMSZ. 101. és 102. cikkei.

Szilágyi Pál*

**Catalin Stefan Rusu: European Merger Control
– The Challenges Raised by Twenty Years of Enforcement Experience,
Kluwer Law International, Alphen Aan Den Rijn, 2010**

Az európai fúziókontroll mindig is hálás téma volt és marad, ugyanis állandó vita van körülötte. A versenyjogról szóló könyvek legjobbjai közül néhány a fúziókontrollról szól¹, ugyanis ha valaki erről a témáról ír, akkor a legfrissebb kérdésekkel, a legújabb közgazdaságtani módszerekkel, stb. foglalkozhat. A fúziókontroll mindig is jelzője annak, hogy milyen fejlett is egy versenyjogi szabályozás. Catalin Stefan Rusu könyve az Európai Unió fúziókontroll szabályozásáról szóló monográfiák sorát gazdagítja.

Rusu európai fúziókontrollról szóló könyve egy doktori kutatás eredménye, amely jól érezhető a könyv egészének stílusán és megközelítésén. A könyv érdes szövegből vizsgálja az Európai Unió 139/2004/EK fúziós rendeletét². A figyelem néhány fontos elméleti kérdésre irányul, mint amilyen az anyagi jogi szabályok kérdése, vagy az intézményrendszerrel és az eljárás átláthatóságával kapcsolatos kihívások. Ami az elsőt illeti a szerző arra a következtetésre jut, hogy a hatásos verseny jelentős akadályozása fúziós teszt (SIEC) egy tisztes kompromisszum eredménye, amely egyesíti a már más jogrendszerekben meglévő és elfogadott fúziós teszteteket, anélkül, hogy megváltoztatná a meglévő joggyakorlatot, vagy elszakadna a korábbi erőfölény teszthez kapcsolódó tapasztalatoktól. Ami a másodikat illeti, a szerző számos továbbfejlődési utat lát.

A könyv igazán gondolatébresztő. Világosan követhető érvrendszere van és emellett érvel, hogy egy fogyasztói jólét alapú megközelítés helyett az európai fúziókontrollnak egy társadalmi jólét alapú megközelítést kellene követnie, amely egyben a fogyasztói jólét növelését is célul tűzi ki, ráadásul ennek meg kellene jelennie a rendeletben is. A szerző a társadalmi jólét (jelen esetben angolul *societal welfare*) azt érti, hogy a fúziókontrollnak a fogyasztói jólét mellett növelnie kell a társadalmi jólétet általában véve is azért, hogy elősegíti az európai integrációt.³ A szerző érvelése

szerint ez a megközelítés jobban illeszkedne abba a közös európai kezdeményezésbe, amelyet Európai Uniónak hívnak és számos okból jobb, mint a jelenleg alkalmazott standard. Rusu egy további érve, amely széleskörű viták tárgyát képezheti, hogy egy enyhébb ex-ante vizsgálgatás mellett érvel azzal, hogy szükséges a következetes ex-post piacfelügyelet.

Mivel ez egy doktori értekezés és a kiadó a fúziókontrollban résztvevő hivatalnokoknak ajánlja, Adriann Dorresteijn az előszóban pedig gyakorló szakembereknek, ezért az olvasó számára megnyugtatóbb lett volna amennyiben a szerző a mű írásakor elérhető legújabb kommentárokat és könyveket használt volna. A régebbi könyvek használata akkor amikor ez nem történeti perspektívában történik téves következtetésekre vezethet, mivel a hivatkozott szerzők az elmúlt 15 évben esetleg megváltoztathatták a nézőpontjukat egyes kérdésekben. Szintén hasznos lett volna a könyvet a Lisszabon utáni helyzethez igazítani, hiszen a könyvet 2010-ben adták ki. Bár a szerző megjegyzi, hogy a kéziratot 2009 augusztusában zárta le, a könyvet számos helyen felül lehetett volna vizsgálni, mint ahogy pl. a bizonyítási teherre vonatkozó rész esetében. Mindazonáltal, mivel a Lisszaboni Szerződés nem igazán érinti lényegében a fúziós szabályokat, ennek nincs jelentős kihatása a mű magas színvonalára.

A szerző egy nagyon világos álláspontot képvisel az európai fúziókontroll kapcsán, ráadásul még előre is vetít néhány olyan fejleményt, amely a könyv megjelentetését követően történt. Példának okáért a szerző csatlakozik azok táborához akik támogatják, hogy a Törvényszék (akkor még Elsőfokú Bíróság) keretei között egy szakosodott tanács jöjjön létre versenyjogi ügyekre. Úgy tűnik az Európai Bizottság éppen ezt a megközelítést javasolja egy, az Európai Bíróság statútumának módosításáról szóló javaslatához fűzött, 2011 szeptemberében kiadott véleményében.⁴ A szerző az uniós fúziókontroll számos olyan

* Egyetemi adjunktus.

1 Pl. CAMESASCA, PETER D.: European Merger Control: Getting the Efficiencies Right, Intersentia, Antwerpen; Oxford, 2000., NEVEN, DAMIEN J., NUTTALL, ROBIN és SEABRIGHT, PAUL: Merger in daylight: the economics and politics of European merger control, Centre for Economic Policy Research, London, 1993., SCHWALBE, ULRICH és ZIMMER, DANIEL: Law and Economics in European Merger Control, Oxford University Press, Oxford, 2009., vagy LINDSAY, ALISTAIR és BERRIDGE, ALISON: The EC Merger Regulation: Substantive Issues, Thomson Reuters, London, 2009.

2 A Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről HL [2004] HU.ES fejezet 08 kötet 03 40–61. o.

3 Lásd különösen 135–140.

4 Lásd A Bizottság véleménye az Európai Bíróság alapokmányának módosítására irányuló, a Bíróság által előterjesztett kérelmekről, 2011. 9. 30., COM/2011/0596 végleges.

kérdésére is felhívja a figyelmet, amely az idő múlásával egyre inkább szembevetődő, mint pl. az, hogy a SIEC teszt és a verseny jelentős csökkenése (SLC) teszt nem tökéletesen azonos, vagy, hogy az uniós fúziókontroll nem csak a fogyasztói jólétet védi, hanem a versenyző piacszerkezetet és a versengést is⁵, valamint, hogy nagy a valószínűsége annak, hogy az amerikai és az uniós fúziós rendszerek az eljárás szabályok vonatkozásában közeledni fognak, mint ahogy az éppen történik is⁶.

Mint minden tudományos céllal írt könyv, ez a könyv is érdekes azok számára akik az európai fúziókontroll szabályozást, vagy a Európai Unió versenyjogának működési elveit kutatják. A szerzőnek számos olyan érdekes gondolata van, amely megéri, hogy hosszabban elgondoljunk rajta, bár az olvasó néha a sötétben tapogatózik az érdekes gondolatok jogalapja, vagy a javaslatok empirikus alátámasztása tekintetében. Példának okáért a szerző

hangsúlyozza, hogy mind az Európai Bizottság, mind az európai bíróságok „azt várták, hogy megtörténik a gyakorlati szétválasztása az EKSZ 82. cikkében [ma EUMSZ 102. cikk] és a 4064/89. sz. rendeletben alkalmazott gazdasági erőfölény alkalmazási gyakorlatának”. A bíróságok későbbi esetjoga egységes megközelítést alkalmazott, így érdekes lett volna látni tudományos szempontból, hogy mik voltak az Európai Bizottság és a bíróságok „várakozásainak” az alapjai.

Ki vegye meg a könyvet? A könyv ajánlható kutatóknak és azoknak akik az uniós versenyjog jogalkotási folyamatában részt vesznek. A gyakorló jogászok számára a könyv túlságosan elméleti és mellőzi a tipikus kommentárok hasznosságát. Amennyiben azon kevés gyakorló versenyjogászok közé tartozik valaki akinek van szabad ideje egy kis olvasásra, akkor a könyv egy kis felfrissülésre alkalmas és megéri elolvasni.

5 Lásd pl. T-102/96. sz. ügy *Gencor Ltd kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 1999. II-00753 o.] 314. pont. Vö. még T-158/00. sz. ügy *Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland (ARD) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2003. II-03825. o.] 192. pont. A legújabb joggyakorlatból lásd C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P és C-519/06 P. sz. ügy *GlaxoSmithKline Services Unlimited kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-501/06 P)* és *Az Európai Közösségek Bizottsága kontra GlaxoSmithKline Services Unlimited (C-513/06 P)* és *European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEPC) kontra az Európai Közösségek Bizottsága (C-515/06 P)* és *Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) kontra az Európai Közösségek Bizottsága* [EBHT 2009. I-09291. o.] 63. pont vagy C-8/08. sz. ügy *T-Mobile Netherlands BV, KPN Mobile NV, Orange Nederland NV és Vodafone Libertel NV kontra Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit* [EBHT 2009. I-04529. o.].

6 Best Practices on Cooperation in Merger Investigations, 2011. október 14.

Alexander Vida: Länderbericht Ungarn, Lauterkeitsrecht in Europa

A müncheni Sellier Kiadó gondozásában idén jelent meg az a vaskos könyv, amely több ország tisztességtelen piaci magatartásra vonatkozó szabályait mutatja be. A könyv magyar fejezetét Vida Sándor, a hazai védjegyjogi gyakorlat és tudományos élet „doyenje” jegyzi, aki nemcsak magyarul, hanem angolul, németül, franciául is több művet jegyez szellemi tulajdonjogi témában. Elsőre azt gondolná a könyvet kézbe vevő olvasó, hogy itt egy átfogó európai jogösszehasonlító munkával van dolga: ehhez képest kifejezetten megtiszteltetés, hogy a magyar szerző magyar jogról írhatott, hiszen – az uniós szabályozás mellett – csupán tíz európai ország és valamilyen egzotikus okból kifolyólag Japán kapott helyet a kötetben.

Mint ahogy a könyv előszava is emlékeztet rá, az európai országok gazdasági rendszere, s különösen az Európai Unió egységes piaca is a versenyszabadság elvére épül. A verseny ugyanakkor szabályozott keretek között kell, hogy folyjon, már csak azért is, mert az „önmaga létéhez szükséges előfeltételeket nem tudja biztosítani”. A könyv ország specifikus szerkesztését indokolja, hogy a tisztességtelen üzleti gyakorlat kérdésköre még nem került teljes mértékben uniós szinten egységesítésre, ezért, a nagyfokú hasonlóságok ellenére is, a nemzetközi kereskedelem mezejére merészkedő vállalkozónak tisztában kell lennie a „célország” területén érvényes jogszabályi rendelkezésekkel és gyakorlattal.

E lap olvasóinak nem kell részletezni, hogy a versenyjog és annak legfontosabb végrehajtói a versenyhivatalok, sokat tesznek azért, hogy a vállalkozások közötti verseny hatékonyságát ne rontsák piaci, vagy éppen állami korlátozások. A bemutatott német nyelvű könyv a piac szabályozásának nem ezzel az aspektusával foglalkozik, hanem kifejezetten csak a tisztességtelen piaci magatartás tilalmával. Magyar jogászfejjel nézve e két jogterület meglehetősen „egybecsúszik”, már csak azért is, mert a magyar jogalkotó azt a megoldást választotta, hogy egy jogszabályban szabályozza a vállalkozások közötti üzleti kapcsolatok mindkét aspektusát. A magyar versenytörvény hagyományosan az antitröszt és tisztességtelen piaci magatartások mellett egy harmadik dimenziót is felölelt: a fogyasztók, vevők irányában megnyilvánuló megtévesztéseket és agresszív kereskedelmi gyakorlatot. A 2005/29/EK

irányelv UCP irányelv révén e területen a fogyasztókat célzó üzleti kommunikáció tekintetében azóta jelentős egységesítésre került sor, melynek eredményeként nálunk külön törvény szabályozza a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok tilalmát (2008. évi XLVII. törvény, Fttv.).

Nagyon komplexnek nevezhető az üzleti tisztesség szabályozása már egy ország jogrendjén belül is – gondoljunk csak a Ptk. és a különféle szellemi tulajdonjogi, vagy éppen büntetőjogi törvények kapcsolódó rendelkezéseire –, de még inkább ez a helyzet, ha európai nézőpontot választunk. Már a szabályozás célja is országonként eltérő lehet: különböző hangsúllyal védik a versenytársakat, a fogyasztókat, vagy éppen a verseny intézményét. A magyar fejezetet jegyző Vida Sándor egyik erénye, hogy a tisztességtelenség jogi fogalmát a magyar jogrendszer egészét szem előtt tartva mutatja be, nem csak a versenyjogi aspektusokat emelve ki. Egyedül talán a legfrissebb, ugyanakkor a fogyasztók megtévesztése terén nagyon jelentős jogszabályi változások bemutatására jut kevesebb hely – ebben minden bizonnyal a kiadói „lapzártá” időpontja is szerepet játszott.

A magyar fejezet közel negyven oldalon keresztül mutatja be a tisztességtelen piaci magatartás szabályozásának történetét, főbb jogforrásait, a törvényhozó által követett célokat. Németer módszerességgel, részletesen elemzi az 1996. évi LVII. tv. (Tpv.) hatály szabályát és vonatkozó rendelkezéseit, különösen a generálklauzulát és az egyes nevesített tisztességtelen tényállásokat, mint például a jó hírnév megsértését vagy a szolgai utánzást.

A könyv és azon belül Vida Sándor fejezetének is nagy értéke, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy a generálklauzula jellegű jogszabály szövegezés miatt milyen nagy jelentőséggel bír a hatósági, vagy még inkább a bírói joggyakorlat. Érdekes próbálkozás lett volna e kérdéskört már csak nyilvánvaló erkölcsi beágyazottsága miatt is egyfajta kulturális háttérrel együtt is bemutatni, megvizsgálva, hogy vajon a „tisztességtelenség” fogalmának értelmezése mennyiben függ adott ország kulturális-vallási helyzetétől. Ugyanazt jelenti-e a tisztességtelenség a kálinizmus fővárosának helyt adó Svájcban, mint Japánban, vagy éppen a „szocialista kísérleten” átesett Magyarországon? Sajnos az ilyen és ehhez hasonló kérdéseket „hori-

* PPKE JÁK docens, Réczicza White & Case LLP ügyvéd.

zontálisan” tárgyaló, átfogó, összegző tanulmánnyal adósak maradtak a szerkesztők.

A szükségszerűen száraz jogszabály szövegek elemzését versenyhivatali és bírósági jogesetek színesítik. A könyv olvashatóságának biztosan jót tett volna, ha a szerzők több teret kapnak a jogesetek, az eltérő érvelések csatájának részletesebb bemutatására – a további információt kereső olvasót a sűrűn használt lábjegyzetek segíthetik a forrás irányába.

A szolgálai utánpótlás témakörén belül különösen érdekes az a rész, amely a közvélemény kutatások bizonyítási eljárásban betöltött szerepéről szól. Nemcsak itt, hanem például a fogyasztók megtévesztését tiltó rendelkezések értelmezésénél is fontos kérdés, hogy a jogalkalmazó vajon hogyan képes beleélni magát egy átlagos (magyar) fogyasztó helyzetébe és az ő szemszögéből hogyan képes megválaszolni azt a kérdést, hogy egy adott reklám hatására hogyan és miként cselekedett volna? Megtudhatjuk, hogy e körben ugyan nincsen kiforrott bírói gyakorlat, de például a Lego építő-kockák ügyében az ítélet egyebek között hivatkozott annak a közvélemény kutatásnak az eredményére, amely szerint a megkérdezettek túlnyomó többsége egymással összehasonlíthatónak tartotta az eredeti és a másolt építő játékokat.

Bizonyára az egységes szerkesztési elvek miatt kellett külön fejezetet szentelni a fogyasztók megtévesztésének – ez az a terület, amely legalább annyira tárgyalható egy versenyjogi, vagy éppen egy reklámjogi kézikönyvben. Az itt bemutatott Tpv. szöveg az Fttv. életbe lépése óta marginális jelentőséggel bír. A szerző által a régi jogszabály kapcsán leírt elvek azonban nem vésznek kárba, hanem azok az új törvények alkalmazásában élnek majd tovább.

A könyvfejezet nemcsak az anyagi jogi, hanem az intézményi, eljárási szabályokra is kitér, megismertetve a külföldi olvasóval a Gazdasági Versenyhivatal – sajátosan példaeértékűnek tekinthető – működését.

A magyar tisztességtelen piaci magatartás jogának rövid, német nyelvű összefoglalása méltán gyarapítja Vida Sándor eddig sem rövid publikációs listáját, hozzájárulva ahhoz, hogy Magyarország törvényeit és gazdag gyakorlatát európai szinten is megismerjék. Jól szerkesztett, logikus felépítése és gazdag jogeset referenciái miatt jó kiindulópontja lehet a téma iránt érdeklődő magyar olvasó számára is. Egy következő kiadás során minden bizonnyal már a gyakorlat fényében is olvashatunk a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok megújult szabályairól.

Felhívás publikációk benyújtására

A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) Versenytükkör c. szakmai lapjának szerkesztőbizottsága folyamatosan várja a versennyel foglalkozó jogi és közgazdasági tárgyú írásokat a tanulmányok, szemle és esetismertetések állandó rovataiba.

A Versenytükkör a GVH kifejezetten szakmai közönségnek szóló jogi és közgazdasági folyóirata, amely évente két alkalommal, a nyári hónapokban, illetve év végén jelenik meg. A publikálásra szánt írások szerkesztőbizottságnak való megküldési határideje a 2012. évi nyári szám esetében **2012. május 15.**, a 2012. évi téli szám esetében pedig **2012. október 15.**

A Szerkesztőbizottság különösen is várja a versenyjog aktuális vagy újszerű kérdéseivel foglalkozó tanulmányokat, illetve esetismertetéseket, valamint a legfeljebb egy éven belül megjelent könyvek szemléjét.

A formai követelmények betartásával elkészített írásokat a versenytukor@gvh.hu e-mail címre várjuk.

Bővebb információk, valamint a formai követelmények és a szerkesztési elvek elérhetők a Versenytükkör [www.gvh.hu Kiadványok/Versenytükkör](http://www.gvh.hu/Kiadvanyok/Versenytukor) menüpont alatt megtalálható honlapján.